

**БАЙГАЛАЙ
УЛАСХООРОНДЫН
ЭКОНОМИЧЕСКА
ФОРУМ**

2, 3, 12, 13, н.

**ЗОЛ ЖАРГАЛАЙ
ОЧИРДАРЪТА
ГЭГЭЭНТЭН**

24 н.

Национальная библиотека
Республики Бурятия
ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүтгэдэ арадай сонин

2012 оной сентябриин 20 Четверг
№ 37 (21885) (800)

Намарай дунда шарагшан тахья харын 5 гарагай 5
www.burunen.ru

Дандар БАДЛУЕВ:

**"АРАДТАА СААШАДААШЬЕ
АБЬЯАС БЭЛИГЭЭ
ЗОРЮУЛХАБ..."**

"Байгал" театрай 71-дэхи сезониие угтуулан

ХҮН БОЛОХО БАГАНАА гэлсэдэгбди. Зааханнаа энэдхэг кинофильмнүүдые харахан Дандар хубүүн огсом дорюун дуутай, гоё ялагар-тологор хубсаһатай геройнуудые нажаалдан, ехэ зохидоор дууладаг, хатардаг бэлэй. Түнхэнэй аймагай үзэсхэлэн найхан Далахай нютагта өөдөө болоһон хубүүн ханаһандаа хүрэхэ зорилготойгоор Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институт орожо, найр наада эмхидхэлгын клубна факультет амжалтатай дүүргэжэ, хэбэд номхон Хэжэнгэдэмнай, дуутай, суутай "бэлигтэй зоной орондо" уран шадабарияа хурсадхаа хэн.
(Түгэсхэлын 4-дэхи нюурта).

ВСТКБ
ВКЛАД
ПЕНСИОННЫЙ

Минимальный размер Вклада - 1000 рублей.

ГОДОВАЯ ПРОЦЕНТНАЯ СТАВКА

СРОК ВКЛАДА
370 дней | 740 дней **10% | 10,5%**

ПРЕИМУЩЕСТВА: допускается дополнительное внесение сумм | выгодные проценты

Условия Вклада: проценты начисляются со дня, следующего за днем поступления суммы вклада, и до дня ее возврата Вкладышу включительно. В течение срока вклада каждые 90 дней, начиная со дня, следующего за днем поступления в Банк суммы вклада, начисленные проценты выплачиваются Вкладышу путем перечисления на его счет "До востребования". Процентная ставка является фиксированной, т.е. не подвергается изменению в течение срока вклада. Договор заключается в письменной форме при предъявлении паспорта и пенсионного удостоверения. При востребовании вклада до истечения срока 370 дней, проценты на вклад начисляются по ставке вклада "До востребования" для физических лиц, действующей в Банке на момент возврата вклада. Если на момент истечения срока востребования вклада, выплаты процентов Вкладышу осуществляются в размере и порядке согласно условиям Договора, то разница за весь срок между суммой процентов, причитающихся Вкладышу при досрочном расторжении договора, и суммой уже выплаченных Вкладышу процентов, удерживается из суммы вклада. При востребовании вклада в период от 371 до 730 дней проценты на вклад начисляются по ставке 10% годовых. Условия действительны на 14.08.2012 г.

УЛАН-УДЭ | ул. Балтахинова, д. 17, блок «А», тел.: +7 (902-1) 691-505
ул. Терешковой, д. 58, тел.: +7 (301-2) 439-514
ул. Революции 1905 г., д. 54, тел.: +7 (301-2) 283-202

ВОСТСИБТРАНСКОМБАНК
www.vstcb.ru

Оптовый центр
Грэйс
г. Улан-Удэ, ул. Лимонова, 14
т. (3012) 44-90-58, 44-62-33
e-mail: grace-kom.meb@mail.ru

- КАБИНЕТЫ ДЛЯ РУКОВОДИТЕЛЕЙ И СОТРУДНИКОВ
- КРЕСЛА, СТУЛЬЯ, ДИВАНЫ
- ШКАФЫ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ, СТЕЛЛАЖИ, СЕЙФЫ
- ШКОЛЬНАЯ МЕБЕЛЬ

ДОСТАВКА И СБОРКА - БЕСПЛАТНО!

- БУМАГА
- КАНЦЕЛЯРСКИЕ ТОВАРЫ
- ШКОЛЬНЫЕ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ
- РАСХОДНЫЕ МАТЕРИАЛЫ
- ТОВАРЫ ДЛЯ ОФИСА

**СКИДКИ!
ОТ СРОЧКА ПЛАТЕЖА!
ДОСТАВКА!**

**ИЩЕШЬ КОМПЬЮТЕР
ДЛЯ УЧЁБЫ?**

Веб-камера
Компьютерная мышь
Флеш-карта
Клавиатура
Модем
Сумка для ноутбука
Звуковые колонки

**КУПИ У НАС И
ВЫБЕРИ ПОДАРОК!**

ФРИКОМ ФИРМЕННЫЙ МАГАЗИН
КОМПЬЮТЕРЫ & ОРГТЕХНИКА

**19 ЛЕТ РАБОТАЕМ
ДЛЯ ВАС** ☎ 44-28-78

www.freecom.ru ул. Гагарина, 20

Реклама *подробности на местах продаж, с 29 августа по 31 октября

Торгово-выставочный комплекс
СтройПлощадка

Бетон и железобетонные изделия
Кирпич печной, шамотный
Тротуарная и облицовочная плитка
Бетонные заборы
Емкости из полипропилена, бассейны
Газоблок, шлакобетон

**ТАКЖЕ В ПРОДАЖЕ:
металлочерепица и профнастил**

ТЦ Домашний мастер, цокольный этаж
68-46-33, 20-44-94

Байгалай уласхоорондын экономика форум

ЕХЭ ХУРАЛДААНАЙ НЭЭЛГЭН

Байгалай экономика форумой нээлгэнд хэгдэн элидхэлнүүд соо гол асуудал - зүүн зүгэй регионуудыг түргэн хүгжөөлгын асуудал табигдаа. Энээн тухай Федерациин Соевдэй түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко, Россиин президентын бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Виктор Толоконский болон бусад хэлэн байна.

Валентина Матвиенко Федерациин Соевдэй зүгһөө Буряад ороной хүтэлбэрлэгшэдтэ айлшадые хүндэтэйгөөр угтан абаһандань баярые хүргөөд, иигэжэ хэлэн байна:

Омогорхоомор һайхан энэ газарые, эндэ ажаһуудаг зоной намдуу зохидхон абари зангые айлшан бүхэн ойлгожо сэгнэ ёһотой. Мүн тиэхэдэ хүндэмүүшэ, һайхан хандаса республика дотор ажаһуугшад харуулаа.

Валентина Матвиенкын хэлэнээр, энэ форум хадаа регионой социальна болон экономика талаар хүгжэлтын асуудалаар дискусссионно эгээл томо, дээдын хэмжээнэй талмай боложо үгөө:

Энэ конференцидэ табигдаһан асуудалнууд, һанамжа, дурадхалнууд гүрэнэй засагай ажаябуулгада оруулагдажа, региональна политикин онсо программын бэелүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ гээд найдаһаб.

"Шэнэ экономика - шэнэ арга боломжонууд" гэнэн хэмжээ ябуулгын дурадхалнууд мүнөө үедэ эгээл хэрэгтэй шиидхэгдэхээр асуудал.

Конференциин үнгэржэ байһан газарта энэ асуудал онсо шухалаар табигдаһан. Юуб гэхэдэ, эгээл иимэ экономика Сибирин болон Алас Дурнын регионуудта ябуулагдахаар бэлдэгдэжэ байһай.

Мүн Виктор Толоконский энэ асуудал баһал тэмдэглэ:

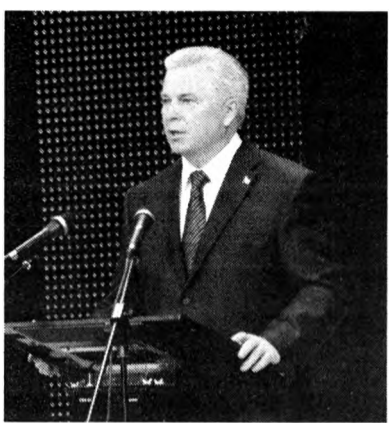
Мүнөө дээрэ гүрэнэй зүүн зүгэй регионуудыг түргэн хүгжөөлгэ Росси дотор бэелүүлэгдэхэ политическэ программаны үедэ асуудалнуудтай нэгэн болонхой. Энэ форумдо табигдаһан гол шухала асуудалнуудтаар экономикын шэнэ арга хэрэглэн, инвестици оруулха арга боломжо олгуулагдажа. Эндэхи газарнуудтай хүгжэлтэ томо Росси гүрэндэ шэнэ хүсэ оруулна бшуу.

Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын элидхэлдэ иигэжэ хэлэбэ:

Конференци дээрэ табигдаһан асуудал хадаа мүнөөдэрэй амин шухала асуудалнуудтай зарим нэгыень заабол шиидхэхэ ёһотой. Нийтэ ажабайдалда ушарһан асуудалнуудыг үльгэр түүхэтэ бэшэ,

харин һаяын сагта шиидхэхэ зорилго табижа ёһотойбди. Бидэндэ бүгэдэнэй нэгдэл: политигуудай хүсэл, эрдэмтэдэй ажал, олониитын дэмжэлтэ болон шэнэдхэлгын хубилалтанууд зүб ойлгосо хэрэгтэй.

Сибирин болон Алас Дурнын регионуудтай урда табигдаһан асуудалнуудыг тодорхойлох зуураа, Арадай Хуралай түрүүлэгшэ Матвей Гершевич онсо байдал соносхохо хэрэгтэй гэжэ мэдүүлбэ.

Федеральна хуули байгуулгын хэмжээндэ Сибирь болон Алас Дурнын дэбисхэр дээрэ бизнес хүгжөөлгын онсо байдал нэбтэрүүлхэ ёһотой.

Энэ һайн харгы, элшэ хүсэнэй арга боломжо дуталдана. Томо үргэн проектнүүд хоохон газарһаа эхилэгдэхэ. Мүн налог татабариин хуули нэлгэхээр, транспорт болон элшэ энергетикын талаар тариф шэнэлхэ хэрэгтэй. Энэнь хадаа социальна политикые һайжаруулга болон хүдөө һууринуудтай тогтонижо хүгжэлтэдэ хабаатай, гээд спикер онсолбо.

Мүн Матвей Матвеевич Байгал шадарай дэбисхэртэй бэелүүлэгдэдэг хуулиин хорилтонууд дээрэ тогтоо.

Федеральна хуули хадаа Байгалые хамгаалхын зорилгоор ямаршье экономика ажаябуулга хүгжөөхые хоридог гээшэ. Энэ хуули саашань ухаамжалан шэнэлхээр. Байгалые хамгаалгын талаар хэгдэхэ ажалнууд булта хорихон хэмжээ ябуулгануудта тоологдоно. Тиимэһээ бидэ энэниие ухамайлан заһажа ёһотойбди. Байгал шадар ажаһуугшад өһөдөө энэ асуудалай шиидхэлгэдэ эдэбхитэй хабаадажа ёһотой, гээд тэрэ онсо тэмдэглэбэ.

Хоёр үдэрэй туршада Байгалай экономика форум ажалаа ябуулаа. Хэдэн түхэрээр шэрээнүүд, пленарна зүблөөнүүд, залуушуулай болон эрдэмтэдэй форум, бусад хэмжээ ябуулганууд үнгэрөө. Форум нээлгын баяр ёһололой удаа гоё һайхан концерт наадан дэлгэгдээ.

ЭЛШЭ ХҮСЭНЭЙ ТҮЛБЭРИН ТАРИФУУД ТУХАЙ

Федерациин Соевдэй Түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко гүрэн доторхи нэгэдэмэл тарифуудай энергополитика Улаан-Үдэдэ хэрэглэхэнь, Буряад орондо ондоо регионуудтай зүрилдэхэнь бэрхэтэй гэжэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй журналистнуудтай уулзахадаа тэмдэглэ:

Буряад орондо үйлдбэриин хэрэглэнэ зайн галай элшын тариф Сибирин федеральна округто

орходоо 2,5 дахин ехэ, харин арад зоной хэрэглэдэг зайн галай сэн аяар 4 дахин ехэ байна. Тиимэһээ ондоо регионуудтай конкуренцидэ (зүрилдөөндэ) оромоор бэшэ. Гүрэн дотор нэгэл тарифна политика хэрэглэгдэхэ ёһотой.

Мүн хойто регионуудай дэбисхэр болон үйлдбэриинүүдтэ адлихан байдал зохёогдохо ёһотой. Энээн тухай Федерациин Совет дээрэ зүбшэхэбди, шэнэ нэлгэлтэ, хубилалта, шиидхэбэриинүүд хэрэгтэй, гэжэ Валентина Матвиенко тэмдэглэ.

Мүнөө регионууд хоорондохи тарифууд адли бэшэ. Үйлдбэриин зайн галай тариф Буряад орондо Эрхүүгэй областьһоо 2,4 дахин дээшэ байна.

Буряад Республика дотор хүсэндөө байһан зайн галай сэн тухай Россиин президент Владимир Путин хэды дахин тэмдэглээ һэн. Республикын толгойлогшо оло дахин энэ асуудал табидаг. Хүршэ регионуудтай адли тариф тогтоохо тухай шиидхэбэриинүүдыешье гаргаа. Энэ талаар В. Наговицынай һанамжаар, зайн галай асуудал юрын зондо ойлгосотойгоор шиидхэгдэхэ.

Эрхүүэнерго болон Буряадэнерго гэнэн хоёр эмхи нэгэдүүлээд, нэгэ тарифна сэнтэй болохо бшуу. Манай республикада зайн галай сэн 4 дахин бага болохо, харин Эрхүүгэй областьдо 6 процент дээшлэхэ. Тон иигэжэл энэ зайн галай асуудал шиидхэгдэхэ ёһотой. Нэгэ гүрэндэ ажаһууна ха юмбиди, адлил байха зэргэтэй. Зарим газарта зайн гал үнэтэй болохо гээшэ муу. Зүгөөр манай Буряад орондо һаагдаһан һүн аяар 500 км зайда Эрхүү руу абаашагдаад, буйлуулагдаад, амһарталагдаад, һөөргөө эрээд, худалдаанда гарадаг ушар тон дорой ябадал гээшэ. Мүнөөдөө иимэ байна. Энэнь тон буруул даа, гэжэ Вячеслав Владимирович тайлбара.

ДЭЭДЭ НУРГУУЛИНУУДА ТА БЮДЖЕТНЭ НУУРИ ОЛОШОРУУЛХА ГҮ?

Байгалай экономика форумой дүн согсолһон пленарна зүблөөн дээрэ Сибирин болон Алас Дурнын регионуудта хабаатай асуудалнууд табигдаа. Тэдэнэй тоодо эндэхи регионуудай дээдэ һуралсалай эмхинүүдтэ оптимизаци үнгэргэхэгүй тухай хэлсэгдээ. Энэ һанамжа Забайкалийн хизаарай губернатор Равиль Гениатулин оруулһан байха юм. Валентина Матвиенкодэ хандажа, бюджетнэ һуури олошоруулхыень тэрэ гуйһан байна:

Нютаг дээрэ залуушуулые үлөөхын тула бюджетнэ һууринуудые олошоруулха хэрэгтэй. Мүн ЕГЭ бидэндэ онсо нүлөө үзүүлнэ. Юуб гэхэдэ, манай ухаансар, һүбэлгэн үхибүүднай ЕГЭ-н дүнгөөр ондоо регионууд руу һурахаяа ябашана. Тиигээд тэдэнэй һөөргөө бусаха гээшэ баһал хүндүүлхэй асуудал, гэжэ Равиль Фаритович мэдүүлэ.

69 МИЛЛИАРД ТҮХЭРИГ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН БЮДЖЕТ РУУ ОРОХО

Хуралдаанай дүн гаргахандаа, Федерациин Соевдэй түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко үндэр сэнэлтэ үгэжэ, урда үдэрын иигэжэ хэлэнэ байна:

Форумдо хабаадаһаа ехэ олон ажалша бэрхэ зон ерээ. Тэдэнэр өөрынгөө саг сэгнэжэ, миин юрэ һонирхожо, иимэ хэмжээ ябуулгануудта ерэхэгүйл даа. Тиимэһээ тэдэ Буряад орондо үнэн анхарал табиба, эндэхи экономика руу инвестици оруулха хүсэлтэйнууд. Тиимэһээ аяар 69 миллиардын орошотой хэлсээнүүд баталагдахадаа, энэ форумой үрэ дүнтэй ажалые ёһоор гэршэлбэ гээшэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

Байгалай уласхоорондын экономика хуралдаан

КОНФЕРЕНЦИЙН ТЭДХЭГШЭДТЭ БАЯРАЙ БЭШЭГҮҮД БАРЮУЛАГДАА

Сентябриин 13-да республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын Байгалай экономика форумой хэмжээндэ үнгэргэгдэн Уласхоорондын экономика конференцийн тэдхэгшэдтэй уулзажа, тэдэндэ баярай бэшэгүүды барюулаа. Вячеслав Владимирович тэмдэглэнээр, 700 хүнэй, тэрэ тоодо 15 гүрэнэй, Россиин 25 субъектын, бүхы федеральна министерствэнүүдэй түлөөлэгшэдэй хабаадалгатай иимэ ехэ хэмжээ ябуулгы мантан компаниуудай дэмжэлгэгүйгөөр үнгэргэхэн бэрхэтэй.

"Тус хэмжээ ябуулгы Россиин хүгжэлтэдэ горитой хубита оруулхан, зондоо хүндэтэй хүнүүд – Федерацийн Советэй түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко болон Россиин правительствын вице-премьер Аркадий Дворкович хоёр – хүтэлбэрлэхэ. Иимэ харюусалгатай хэмжээ ябуулга эмхидхэхэдэ, ехэ мүнгэн гаргашалагдадаг гэшээ ааб даа. Тиймэнээ танай дэмжэлгэ заабол хэрэгтэй байгаа", - гэжэ респу-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

бликын толгойлогшо конференцийн тэдхэгшэдтэ хандан хэлээ.

Тэдэнэй дунда мантан ехэ компаниууд бии: "Газпром", "РЖД", "ФСК ЕЭС", "Метрополь", "Внешэкономбанк", Россиин Сбербанкын Байгалай банк, ВТБ банк, "РосОЭЗ" болон бусад. Тиэхэдэ респу-

бликымнайшые предприятиууд талада үлөөгүй. Тэдэниие онсо тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. "Титан" – ганса Буряадта бэшэ, Сибирииншые хэмжээндэ эдээ хоол худалдадаг мантан компаниуудай нэгэн. Тэрэ мүнөө 29 ехэ магазинуудтай болонхой юм. 2009 онһоо тус ком-

пани шэнэ шэглэл хүгжөөжэ, эдээ хоол бэлдэдэг болонхой. Тийн нутагайнгаа хүдөө ажахын предприятиуудтай нягта холбоотойгоор хүдэлдэг мяха болбосоруулгын "Селенга" фабрика болон "Байкал" гэнэн загаһанай завод нээнхэй. "Пиката" компани баһал мяхан эдээ үйлэдбэрилдэг юм. Тэрэ арбаад жэлэй туршада амжалтатай хүдэлжэ, гансашые республикынага бэшэ, хүршэ регионуудайшые дэлгүүрнүүдтэ гарадаг болонхой.

Конференцийн тэдхэгшэд олон жэлэй туршада социально-экономика удха шанартай проектүүды мүнгэнэй талаар хангажа, Буряад ороной хүгжэлтэдэ горитой хубита оруулдаг гэжэ хануулаа.

"Бидэнэй сүг хүдэлмэрийн ашаар Буряадта һайн хубилалтанууд болдог. Мүнөө үнгэржэ байһан Уласхоорондын конференци хадаа сүг хамтымнай хүдэлмэрийн үрэ дүн гэшээ. Бултандатнай баяр баясхалан хүргэнэб", - гэжэ Вячеслав Владимирович хэлээд, 15 тэдхэгшэдтэ баярай бэшэгүүды барюулаа.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

БУРЯАДАЙ ЭРХИМ ЭРХЭТЭДТЭ – ҮНДЭР ШАГНАЛНУУД

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

Уржадэр республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын болон РБ-дэ ахмад федеральна инспектор Александр Ключихин Буряадай эрхим эрхэтэдтэ Россиин Федерацийн гүрэнэй шагналнууды барюулаа.

Вячеслав Владимирович амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, шагнагдаһан хүнүүд ажал хэрэгүүдэ түрэл оронойнгоо аша туһада зорюулна гэжэ тэмдэглээ.

Энэ үдэр Хани барисанай ордендо хүртэн Владимир Булдаев, Арадай Хуралай Хорооной түрүүлэгшэ, ехэ баярлаһан мэдүүлээ: "Мини ажалые иимэ үндэрөөр сэгнэнэндэн баяртайб. Тус

шагнал хадаа нэн түрүүн бүхыдөө Арадай Хуралай хүдэлмэрийе сэгнэнэ гэшээ".

Владимир Романовичай ханамжаар, тэрэнэй 1972 ондо абаһан "Ажалдаа шалгарһанай түлөө" гэнэн түрүүшын медаль мүнөө шагнагдаһан Хани барисанай орденонь эхи табяа. "Тэрэ үедэ би сэрэгэйнгээ албые Амурска областиин орооһо хуряадаг целиннэ батальоной эдээ хоолой албанай начальнигаар бээлүүлжэ байгаа. Энэл ажалай дүнгүүдээр түрүүшынгээ шагналда хүртөө хүм. Тиэхэдэ би энэ шагналаа байлай хүрхэй гэжэ хангаһагүй хэм, харин мүнөө ондоогоор бододог болонхойб", - гэжэ тэрэ дурсана.

Мүн тиэхэдэ Ара-

дай Хуралай хорооной хүтэлбэрлэгшэ Анна Скоырская "Эсэгэ ороной үмэнэ габьяатай байһанай түлөө" орденонь 2-дохи шатын медальар шагнагдаа. Иимэл шагналда Баргажанай аймагай Баргажанай-Адагай дунда хургуулийн хуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэрийн талаар директорэй орлогшо Елена Тюрикова хүртөө юм. "Хори гаран жэлэй саана хургуулида хүдэлхээ ерэхэдээ, тэрэ ухаатай сэсэн заабаринууды үгөө", - гэжэ хургуулийн директор Марина Вильмова хөөрөө.

Елена Тюрикова бага

наһанһаа хойшо багша болохоёо хүсэдэг хэн. Тийн 1959 ондо Буряадай багшанарай институттай түүхынхэлэ бэшэгэй факультет дүүргэмсээрээ, хургуулийн үүдэ татаа юм. "Хэрбээ сагай дахин бусан ерэдэг хаа, би нэгэшые маргангүй, энэл мэргэжлээ шэлэхэ хэм. Би мүнөө баяртайб, ажалаараа омогорхоноб", - гэжэ Елена Тюрикова хэлээ.

Хориин аймагай Тээгдын дунда хургуулийн хуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэрийн талаар директорэй орлогшо Бадма-Ханда Дашидондокова Россиин габьяата багша болоо. "Би 39 жэлэй туршада хургуулида хүдэлнэб. Мини классай хүтэлбэрлэгшэ, ород хэлэн болон литерату-

ра заадаг байһан Дымбрыл Дугарович Дугаровай ашаар багшын мэргэжэл шэлээб. Тэрэ хэшээлнүүдээ ехэ һонирхолтойгоор үнгэргэжэ, хурагдай зүрхэ сэдхэл буляжа шададаг байгаа", - гэжэ Бадма-Ханда Агбановна хөөрөө. Мүнөө тэрэ өөрөө эрхим жэшээтэ багша байһанаа үнинэй гэршэлэнхэй.

Шагналда хүртэгшэдэй дунда дээдэ хургуулинуудай заагшад байгаа. ВСГАКИ-гай таһагые даагша Надежда Дашиева болон СибГУТИ-гай доцент Дамба Дондоков гэгшэд "Дээдэ хургуулийн габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Борис БАЛДАНОВ.

Дандар БАДЛУЕВ:

“Байгал” театрай 71-дэхи сезониие угтуулан

“АРАДТАА СААШАДААШЬЕ АБЬЯАС БЭЛИГЭЭ ЗОРЮУЛХАБ...”

ГҮРЭНЭЙ ШАГНАЛ ТУХАЙ ЗАРЛИГТАЙ ДАШАРАМДУУЛАН

(Үргэлжэлэл. Эхинийн 1-дэхи нюурта).

Дуулахадаашье, хатар-хадаашье, найруулга зохёоходоошье бэрхэ залуу соёлшон Хэжэнгымнай дуу, хатарай “Ургы” ансамблие (хоор), арадай театрые, агитбригадые бэлигээрээ дэмжэжэ, аймагай соёлой байшангай хүдэлмэридэ горитой хубитаяа оруулаа гэжэ бидэ суг хүдэлхэн нүхэдынь тэмдэглэхэ байнабди.

“Лотос” гэхэн Зүүн зүгэй хатарай ансамбль байгуулжа, гоё программаараа харагшадые гайхуулаа, гэлыгээ бэлэй. Шри-Ланкагай, Солонгосой, Японой, Энэдхэгэй, бусад арадай дабтагдашагүй арга маягтай, холонгодол ялархан, толорхон үнгын костюмудтай уран нугалбаритай басагадай хатарнууд олондо найшаагдаа хэн. Өөрынгөө хүсэлнүүдые бэлүүлхэ талаантай, хонюуша сэдхэлтэй Дандар Жапович бальна хатарнууднаа гадна Сибириин, Монголой арадай хатарнуудта нураа, орёо хүндэ катхак, бхарат-натьям түхэлэй энэдхэг хатарнуудые мастер-хэшэлнүүдэй үедэ заалгаа.

Тиин Москвада, Катмандуда, Пхеньянда, Улаан-Баатарта, Бангкогто, Бали олтирогой Узбуд, Пекин хотонуудта Азиин оронуудай хатарнуудые шудалхан габьяатай юм.

Тэршэлэн “Лотосой” удаа “Бадма-Сэсэг” гэхэн суута мэргэжэлтэ ансамбль (1992 он) байгуулжа, бүхы дэлхэйгээр суурхаа, олон тоото бүхэдэлхэйн, уласхоорондын болон түрэл оронойнгоо фольклорно фестивальнуудта, конкурснуудта илажа, шагнагдаа.

2005 онһоо гурбан хубинаа, онсолбол, гурбан коллективһээ – Гүрэнэй дуу, хатарай “Байгалһаа”, Гүрэнэй хатарай “Бадма-Сэсэгһээ”, Буряадай Гүрэнэй телерадиокомпаниин дэргэдэхи Буряадай арадай инструментүүдэй оркестрһээ бүридхэн шэнээр хубилхан “Байгал” гэхэн Гүрэнэй дуу, хатарай мэргэжэлтэ театрай директор, уран найханай хүтэлбэрилэгшэ болоһон Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Д.Ж.Бадлуев хатарай шэнэ программануудые, нэрлэбэл, “Хун шубуун-эхэ тухай домог”, “Саяанһаа Гималай хүрэтэр”, “Азиин аялганууд”, “Шива Натараджада зорюулга” гэхэн программа, “Угайм сүлдэ” гэхэн арадаймнай домогуудта үндэлхэн зүжэг (Россиин Правительствын шанда хүртэгшэ), бусад нонин найруулга бэлүүлжэ, сэдхэл зүрхыемнай баясуулба, омогорхуулба.

Түрэл арадайнгаа баян түүхэ, домогуудые харуулан, орёо хубсаһа, найруулга бэлдэжэ, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэхэндөө баяртайбди. Үшөө сашань ажал хүдэлмэриез

эдэбхижүүлхэбди, - гэжэ Росси гүрэнэйнгөө иимэ ехэ шагналда хүртэхэн ушараар болоһон пресс-конференциин үедэ (2005 он) Дандар Жапович хэлээд, - зүгөөр өөрын байра, ядахын сагта соёлой байшангүй (ордонооршье яахамнайб?!), байһамнай хэсүү байна, - гэжэ хэлэһыень мүнөөшье хүрэтэрөө мартадаггүйб.

2005-2006 онуудай “Россиин эрхим хүнүүд” гэхэн Россиин энциклопедидэ, уридшалан “Буряад үнэнэймнай” сонсохоһон “Буряадай түрүү хүнүүд” гэхэн конкурсын лауреат болоһон бэлигтэй хореограф Фольклорно искусствын уласхоорондын эблэлэй, мүн Буряад Республикын Хореографуудай эблэлэй гэшүүн юм. 2009-2010 онуудта Хитадай Хүлэн-Буирай провинциин Гэнхэ хотын правительствын, мүн “Poly Agency Beijing” гэхэн продюсерскэ компаниин урилгаар “Алагуя” гэхэн оротон арадай хатарай найруулга хэһэн, костюмудайнь дизайнер болоһон бэлигтэй балетмейстер 3 жэлэй контрактаар амжалтатай хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэхээр.

Эрилтэ ехэтэй, тон ехэ харюусалгатай, хариин ороноудтай нягта харилсаатай хүтэлбэрилэгшын урилгаар Буряад орондо айлшалһан Энэдхэгэй, Шри-Ланкагай, Индонезиин, Таиландын, Монголой хатаршадтай хамтын концертнүүд олоор үнгэргэгдэхэн байха юм.

Арадай хатарнуудай мастер-хэшэлнүүдые Америкийн Колорадо штатта, Голландида, Францида үнгэргэхэн байнаб. Гансашье юрэ хатарха бэшэ, мүн үндэхэ яһатан бүхэнэй дабтагдашагүй угалзануудтай, орёо онсо түхэлнүүдтэй хубсаһа, костюм бүтээхые оролдонобди. Тиин 2005 ондо Улаан-Үдэдэмнай эмхидхэгдэхэн “Мода монголов мира” гэхэн Дизайнернуудай уласхоорондын конкурсын I шатын шангай лауреат болоһондоо баяртайбди. Залуу халаание бэлдэхэ зорилготойгоор хүүгэдэй хатарай “Уян бэлиг” (Улаан-Үдэ) байгуулаабди. Артист бүхэн баян арга боломжонуудтай байдаг. Тиимэхээ хатарта зааһан суута балетмейстернүүд, нурган хүмүүжүүлэгшэд Виктория Владимировна Абгалдаева, Василиса Андреевна Тумурова, түрэл институттаа (мүнөө академи), дуулаха бэлигтэ нурганан бэрхэ багша Вячеслав Баяндаевич Елбаевта бүхы наһаараа баярые хүргэн ябадагби, - гэжэ Д.Ж.Бадлуев гүн удхатайгаар хөөрэнэ хэн.

Түрэлһөө түрэл болоһон “Байгал” театрайнгаа (энэ хабартаа үндэр хэмжээндэ байгуулагдаһаар 70 жэлэйнгээ оие тэмдэглээ) шэнэ сезондо ехэ бэлдэхэл хэгдэжэ байһан тухай онсолбо. Октябриин 15-да, 16-да, 17-до нээгдэхэ ээлжэтэ сезонойнгоо нарата

концерт, найраингаа үедэ «Угайм сүлдэ», “Азиин ялараан” гэхэн зүжэглэмэл программанууднаа хэһэгүүд харуулагдаха. “Баяд”, “Зуун гартай Будда”, “Тугас шубуун” (солистка Донара Балданцэрэн), «Мэндэ...», “Айдуусай», «Ангуушад». Шэнэ жэлэй программаһаа гоё шоу харагшадтай үзэмжэдэ дурадхагдаха. Мэдээжэ дуушад – Сандиповтанай дуэт, Сэдэб Банчикова, Гэрэлма Жалсанова, Бутидэй Дондог болон бусад дуулаха, “Наранай домог” гэхэн хатардуунай найруулга оперно театрта ерэгшэдтэ найшаагдаха байха.

Абьяас бэлигээрээ арад зоноо баярлуулһан, шэнэ шэнэ шэдитэ программаараа дэлхэйн харагшадые гайхууһан ехэ талаан шадбаритай балетмейстерэй, угай бэлигтэй бэрхэ хүтэлбэрилэгшын, республикын арадай артистын, хүн бүхэндөө аха мэтээр хандадаг директорэй саашадаа бэлүүлхэ хараа түсэбүүд тон олон даа...

Байгша ондо 70 жэлэйнгээ оие ехэ найнаар үнгэргөөбди. Зүрхэ сэдхэлыем баясууһан үшөө нэгэ гол баяр гэхэдэ, баһал хатардаг минии басаган Наранги Эрдэм ашые бэлэглэ! Гүрэн түрын зүгһөө минии ажалые үндэрөөр сэгнэн, Хани барисаанай ордендо хүртөөһэн тухай Зарлигай гараад байхада, эгээл түрүүн Тандаа – харагшадтаа доро дохин, тон ехэ баярые хүргэнэб! Буряад арадаа үргэдэг, дэмжэдэг “Байгал” театрайнгаа концертнүүдтэ гэр бүлөөрөө ерыт гэжэ бултыетнай уринабди, Таанадаа хүлээнэбди.

- Уриһандатнай хайндаа. Бүхы уншагшадайнгаа зүгһөө халуун амаршалга Тандаа хүргэнэбди!
-хайн даа.

Бэлигма ОРБДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай гендиректор, ахамад редактор Э.Д.Дагбаев амаршална

Суута «Манай басагад» хатар

«Байгалай сэсэг» хатарһаа хэһэг

Солистууд Бүтидэй Дондог, Саян Цымпилов «Байгал» театрайнгаа коллективтэй

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной сентябриин 17-21 болотор

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ 29-дэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэх асуудалнууд
21.09 10.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. "Хүдөө ажахын үйлдбэриие дэмжэлгээр Буряад Республикын гүрэнэй эрхэ түлөөлэгшүүдые нютагай өөхэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта олгохо тухай" Буряад Республикын Хуулиие бээлүүлгын ябаса тухай
3. Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамота-ар шагнаха тухай

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной сентябриин 10-аа 14 хүрэтэр дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элид-хэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшээр)
17.09. 11.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай 2012 оной сентябриин 10-аа 14 хүрэтэр үнгэргэгдэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
5. Арадай Хуралай 2012 оной сентябриин 17-һоо 21 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
6. 2012 оной сентябриин 10-аа 14 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)
7. 2012 оной сентябриин 10-аа 14 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)
8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной сентябриин 10-аа 14 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тусхай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөхэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин юһэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэх асуудалнууд"
20.09 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
"2012 оной болон 2013 болон 2014 онуудай республикын бюджет тухай"
"Буряад Республикын адвокадуудай палатын дэргэдэхи

квалификационно комиссида Арадай Хуралай түлөөлэгшэдые хунгаха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

"Буряад Республикада эпизоотическа болон ветеринарна талаар аюулгүй байдал хангаха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин юһэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэх асуудалнууд
19.09 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин юһэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэх асуудалнууд"
17.09 11.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин юһэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэх асуудалнууд"
18.09 10.00 Арадай Хуралай бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной сентябриин 17-һоо 21 хүрэтэр болотор түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай

17.09 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:
"Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ Россиин Федерациин хуули ёһонуудаар үгтээн налогуудые Буряад Республикада гуримшуулха зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай"
18.09 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөхэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:
"Табадахи зарлалай Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта

тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай (хоёрдохи уншалгада бэлдэлгэ)"

19.09 14.00 Арадай Хуралай бага танхим
"Буряад Республикын Адвокадуудай палатын дэргэдэхи квалификационно комиссида Буряад Республикын Арадай Хуралай түлөөлэгшэдые хунгаха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай"

20.09 11.00 каб.323
Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөн:
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта үнгэргэлгөөр депутатуудай нэгэ мандатна хунгуулиин округуудай схемые баталха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай"

17.09 Гусиноозерск хото Новоселенгинск хуурин

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикада эпизоотическа болон ветеринарна талаар аюулгүй байдал хангаха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай"
17.09 14.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын дэбисхэртэ яармагуудай ажал ябуулгые эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулиие бээлүүлгын ябаса тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Соведэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай"

18.09 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
Баунтын эвенкийскэ аймагта нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөө үнгэргэлгэдэ бэлдэхэ тухай"
19.09 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
2013 ондо Буряад Республикын Арадай Хуралай социальна политикын талаар хорооной хуули зохөөлгын хүдэлмэрийн түсэб тухай"
19.09. 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаалин нөөснүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикада технопаркнуудые, промышленна паркнуудые байгуулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай"
18.09 14.00 каб.203

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

Ардайн-Адагай хонин

БООХОНОДО ЭГЭЭЛ ТҮРҮҮШЫН ТҮЛБЭРИТЭ АВТОСТОЯНКА НЭЭГДЭБЭ

Аймагай захиргаан энэ буудал нээхэ үүсхэбэри гаргажа, Новая Ида гэхэн хууриной фермер Алберт Шодоров тосхоной түбтэ оршодог наймаанай газар талмай дээрэ автостоянка нээбэ. Эндэ нэгэ часай туршада табибал, 10 түхэриг сэнтэй, ходо хандадаг зондо хүнгэлэлтэнүүд олгогдохо. Үглөөнэй 8 сагһаа үдэшин 8 саг хүрэтэр ажалладаг энэ газарта үбэлдөө дулаагаар хангагдадаг хууринууд нээгдэхэ юм.

НҮ ХҮРГЭДЭГ МҮЛЬНЭН

Боохоной хү тушаан абадаг түбтэ найман жолоошод ажалладаг. Тэдэнэр хүнэй шанарай муудахагүйн тула мүльһэтэй 7 бүтүлхэнүүдые шэнэ хүн руу хэнэ. Энэ арга Качугай аймагай хү шэрэдэг жолоошод хэрэглэжэ эхилхэн байха

юм. Пластикова амһарта соо мүльһэнэй ходо байхын тула, Боохоной хүнэй эмхи онсо хүргэдэг түхээрлэг абаһан байна. Энэ ажахын үйлдбэри ехэ. Оһын, Боохоной аймагуудаар хү 12 түхэригэй сэнгээр худалдан абадаг. Тэрэнэй 4 түхэригын эмхидэ субсидиин ашаар бусаагдана. Хүдөөгэйхид зарим ушарта хү тушаагаад, харадаа 20-25 мянган түхэриг олзолдог. Эрхүүгэй тоһоной комбинат руу Боохоной аймагһаа июль харада - 14,5 тонно, сентябрь хара соо 10,5 тонно хүн тушаагдаһан байна. Харин үбэлдөө оройдоол 300 килограмм хүн тушаагдадаг. Үбэлэй сагта ажалладаа ажалаар хангаһын тула эндэ хилээмэ болгодог цех нэнхэй. Бүхэ үйлдбэрийн 80 процентнь хү тушаадаг зондо абаашагдадаг.

АЛАЙРТА - ЛАЛЫН ШАЖАНАЙ НҮМЭ

Аларай аймагай Шаховской гэхэн

татаарнуудай ажаһуудаг тосхондо хүмэ нээгдэбэ. Тэрэнэй нээлгэндэ Эрхүү, Усолье-Сибирское хотонуудһаа, Черемхово, Залари, Алтарик, Кутулик хууринуудһаа татаар яһатан ерэнэн байна. Эрхүүгэй областин "Байкальский муфтият" гэхэн шажан мүргэлэй эмхиин хүтэлбэрилэгшэ имам Фарит Мингалеев намаз-уншалга үнгэргөө. Шэнэ нээгдэхэн хүмын мулла Юсуп Джаниие хүн зонтой танилсуулаа. Тэрэ узбек яһатан, Росси гүрэндэ 1994 онһоо ажаһуудаг, 10 хари хэлэ мэдэдэг юм.

ЭРХИМ НУРАГШАДТА - 25 МЯНГАН ТҮХЭРИГ

Усть-Ордын тойрогой аймаг бүхэндэ нуралсалай, урлалай, тамирай талаар эрхим шалгарһан үхибүүд шэлэгдэжэ, Эрхүүгэй можын губернаторай шанда хүртэхэ кандидатууд болобо. Приангарин 100 эрхим нурагшад октябрь харада 25 мянган түхэригөөр шагнагдаха юм.

ИТАЛИИНХИД БӨӨ МҮРГЭЛ ШУДАЛНА

Итали гүрэнэй айлшад буряадай бөө мүргэл тухай ном бэшэхэ болон фильм буулгаха түсэб табижа, Оһо болон Боохоной аймаг хүрэнэн байна. "Бүргэд" гэхэн шажан мүргэлэй ниитэ түрүүлэгшэ, бөө Спас Спасов үргэл бүтээгээ. Италин айлшад Оһо тосхондо "Нүлдэ" гэхэн хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейн үзэмжэтэй, уран зураашан Любовь Бертаковагай ажалнуудтай танилсаа. Боохоной этнографическа музейн үзэмжэ болон бөөгэй үргэл үзэжэ, нютагай бөөнүүдэй онгондо ородоггүйенэ ехэтэ гайхаба.

Людмила ОЧИРОВА.

Цырема САМПИЛОВА оршуулба.

«Евразиин аянга» - Буряад орондо

ФЕСТИВАЛЬДА ХАБААДАГШАД В.НАГОВИЦЫНТАЙ УУЛЗАБА

Буряад Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын үсэгдээр арадай уран урлалай талаар Уласхоорондын эмхиин Бүхэдэлхэйн 5-дахи конгрессэй хабаадагшадтай уулзалга үнгэргөө. Энэ уулзалгада манай республикын талаһаа соёлой министр Тимур Цыбииков болон Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлой болон искусствын академиин ректор Раиса Пшеничникова хабаадаа. Айлшадтай зүгһөө Азиин-Номгон далайн регионой "Память мира" гэхэн программаар ЮНЕСКО-гой комитедэй вице-президент, арадай уран урлалай талаар Уласхоорондын эмхиин президент Кармен Падилла (Филиппинэ), энэ эмхиин генеральная секретарь Франдсен Джордж (США, Сиэтл), ЮНЕСКО-гэй уласхоорондын 4-дэхи эмхиин холбоной директор Карлквист Дэвид гэгшэд уулзалгада ерээ.

Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын айлшадые амаршалан, манай Буряад ороние шэлэжэ, 5-дахи конгресс үнгэргэхэндэнь баярые хүргэбэ.

Хари гүрэнүүдэй 150 хабаадагшадтай, 16 гүрэнүүдэй 21 эрдэмтэдэй хабаадалгатай энэ фестиваль бүхы дэлхэйдэ үндэрөөр сэнгэдэг гэжэ мэдэнэбди. Дэлхэйн арадуудай соёл харуулан фести-

вальда хабаадагшад элдэб яһатанай ажаһуудаг манай республикада сэдхэлээ ханаха бээ гэжэ найданабди. Уласхоорондын арадуудай хани харилсаанай хүгжэлтэдэ соёл гээшэ ехэ нүлөө оруулдаг гэжэ бидэ Соёлой болон искусствын академиин хүтэлбэрилэгшэдтэй үнинэй мэдэрэнхэйбди. Элдэб асуудалаар хари гүрэн ошоходоо, тэрэ гүрэнтэй адли хүгжэһэн соёл харуулан артистнарые абаад ошоходо, харилсаанай хүнгэн мурөөр үнгэржэ, түргэн бэе бээ ойлголсодог гэшэбди. Манай республика дотор хэдэн олон яһатан өөрингөө онсо соёлой шэглэл ехэ найнаар хүгжөөнхэй. Россиин Федерациин ондоо регионуудта орходоо, манай республикада энэ талаар бэлэн байдаг, юуб гэхэдэ, алишьэ гүрэнэй соёл нэбтэрүүлдэг дээдэ нуралсалай академи-тэйбди.

Мүн Вячеслав Наговицын манай республика дотор соёлой хэрэгтэ ехэ мүнгэн зөөри гаргашалагдадаг гэжэ тэмдэглээ. Россиин Федерациин бусад регионуудта орходоо Буряад орон бултанһаань баян. Республика дотор ехэ олон театр, ансамбльнууд ажалладаг. Фестивалиин шугамаар дэлхэйн бүхы шахуу яһатанай соёл искусство үргэнөөр дэлгэгдэхэ. Тэдэнэй тоодо манай Буряад Республикын соёл эрхимүүдэй тоодо байха бээ,- гэжэ В. Наговицын шоглобо.

Дэлхэйн гүрэн бүхэн өөрын онсо гүрэнэй байдалтай, өөһэдын хараа бодол, шэглэлтэй, зүгөөр гансал соёлой асуудалаар булта нэгэн ханал, нэгэл хүсэлтэй байдаг ха юм,- гээд республикын толгойлогшо онсолбо.

Номгон далайн - Азиин регионой "Память мира" гэхэн программаар ЮНЕСКО-гэй

комитедэй вице-президент, арадай уран урлалай талаар Уласхоорондын эмхиин президент Кармен Падилла харюу үгэдөө толгойлогшо В. Наговицында энэ фестиваль үнгэргэхэ арга боломжо олгуулһандань баярые хүргэбэ.

Манай энэ эмхи аяар 35 жэлэй туршада эрхим ажаллана. Гол зорилгомнай хадаа дэлхэйн арад зоние соёлой талаар нэгэдүүлгэ мүн. Соёл хадаа уласхоорондын харилсаанай хэлэн боложо үгэдэг. Соёлой хэлэ бүхы яһатан адлихан ойлгодог. Соёлой хүсөөр арадуудай эб найрамдал, нигүүлэхы нимгэн хандаса хүгжэдэг.

Арадай уран урлалай талаар Уласхоорондын эмхи хадаа ЮНЕСКО-гэй материальная бэшэ баялигай конвенциин уряа доро ажалладаг. Кармен Падиллын хэлэхээр, энэ эмхидэ бүхы дэлхэйн

гүрэнүүдэй 120 түлөөлэгшэд ажалладаг. Тэдэнэр булта энэ фестиваль үндэр хэмжээндэ үнгэржэ, саашадаа заншалта болон хүгжэхэ бээ гэжэ найданад.

Дээрэ нэрлэгдэһэн эмхиин генеральная секретарь Франдсен Джордж иигэжэ мэдээсэбэ:

Манай эмхи ООН-ой дэргэдэхи социально-экономическа Советтэй суг хамта ажалладаг. Энэ Совет үсөөхэн эмхинүүдтэй ажалладаг. Олон гүрэнүүд соёлой хүсөөр хүгжэлтэ абажа болохобди гэжэ ойлгодоггүй. ООН-ой түлөөлэгшэд элдэб бага яһатанай гүрэнүүдээр ябажа, шэнжэлгэ хэһэн юм. Тиимэһээ соёл гээшэ гүрэнэй экономическа хүгжэлтэдэ тон ехээр нүлөөлдэг гэжэ элирүүлээ. Энэ Совет мүн оюун ухаанай баялигай уласхоорондын эмхитэй ажаллажа, тэдэнэй анхарал доро байдаг.

Буряад Республикын толгойлогшо хүндэтэ айлшадта баярые хүргэхэдөө:

Манай Буряад орондо иимэ үндэр хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэжэ байха аргатайт. Юуб гэхэдэ, нэгэ жэлэй туршада бидэ Байгал далайн эрьедэ олон зоной багтаамжатай конгресс-танхим барихабди. Буряад Республика айлшадые ходел угтан абажа байха, - гээд мэдүүлбэ. Уулзалгын түгэсхэлдэ хоёр тала гарай бэлгүүдээр андалдаад, дурасхаалай дүрэ зурагта буулгуулба.

Цырегма САМПИЛОВА.

БҮМБЭРСЭГ ДЭЛХЭЙН ХҮГЖЭМ ЗЭДЭЛБЭ

"Евразиин аянга" гэхэн фестиваль Улаан-Үдэдэ эхилээ. Бүмбэрсэг дэлхэйн зах хизаарай бүхы хүгжэмшэд энэ уулзалгын нүлдэ болохо эб найрамдалай модондо өөһэдынгөө хажууһатэмдэгүүдэ үлгэбэд. Энэнь хадаа фестивальда хабаадагшадтай заншалта үйлэ болонхой. Мүнөө жэлэй фестивальда Германи, Инди, Хитад, Коста-Рика, Монгол, Польшо, Португали, Америкэ, Франци, Саха-Яхад, Украина, Беларусь, Эрхүүгэй область, Саратов болон бусад тээһээ хабаадана.

Зүүн Сибирийн соёлой болон искусствын академиин ректор, "Евразиин аянга" гэхэн фестивалиин президент Раиса Пшеничникова иигэжэ хэлэбэ:

"Евразиин аянга" болон арадуудай уран урлалай бүхэдэлхэйн конгресс хүгжэмэй соёл бүридхэдэг заншал болоно. Эршэмтэй хүгжэн, нэлгэжэ байдаг мүнөө үе сагта элдэб арадуудай хүгжэмэй хэлэ, тэдэнэй сэдхэлэй байдал мэдэржэ байха шухала. Бүхы дэлхэй дээрэ шэнэ гүн сэдхэлэй хүгжэлтэ эхилхын түлөө хани ёһоор харилсаха болон суг хамта ажаллаха гээшэ фестивалиин гол зорилго болонхой.

Буряад Республикын соёлой министр Тимур Цыбииков Буряад орондо дэлхэйн эгээл эрхим хүгжэмшэдые угтах гээшэ ехэ үндэр үялга гэжэ тэмдэглээ. Соёлой академиин хүтэлбэрилэгшэдтэ - профессор Виктор Китовто, ректор Раиса Пшеничниковада иимэ найхан фестиваль эмхидхэхэндэнь баярые хүргөө. «Евразиин аянга» гэхэн фестиваль Буряад Республикын Соёлой министерство соёлой академи хоёрой эб нэгэдэлтэй ажаябуулгын гэршэ болоно.

Энэ фестиваль саашаа хүгжэхэ

ехэ нүлөөтэй. надын сагта арадуудай уран урлалай конгресс эхилхэнь. Иимэ дээдэ хэмжээнэй ябуулга үнгэргэхэ арга бидэндэ олгогдоһондонь омогорхонобди. Энэ хэмжээ ябуулга манай оюутадта, багшанарта, бүхы зондо ехэ түһатай байха. "Евразиин аянга" гэхэн фестиваль ЮНЕСКО-гэй уряа доро үнгэрнэ. Номгон далайн-Азиин регионой "Память мира" гэхэн программаар ЮНЕСКО-гэй комитедэй вице-президент, арадай уран урлалай уласхоорондын эмхиин президент Кармен Падилла уласхоорондын энэ эмхи материальная бэшэ соёл хүгжөөдэг гэжэ тэмдэглээ.

Хүгжэм гээшэ олон яһатанай хоорондохи хилэ үгы хэжэ, эб найрамдал, таарамгай байдал хүгжөөдэг. Долоон хоногой туршада элдэб янзын хэрэгсэлнүүдээр гаргаһан хүгжэмөөр хужарлан, эрдэмтэдэй һонин элидхэлнүүдые шагнахабди.

Кармен Падилла энэ фестиваль эмхидхэгшэдтэ гүнзэгы баяр хүргэбэ.

Фестивалиин түрүүшын үдэр Франциин хүгжэмтэй танилсабабди. Эльза Гурди Ремо Кристель хоёр аккордеон дээрэ наадажа, Париж хотын гудамжануудаар сэнгэжэ ябаһан мэтэ байдалда харагшадые оруулба.

Саратов хотын "Колокольчики" гэхэн ансамбль манай "Забавы" ансамбльтай үнгэрэгшэ фестивальһаа нүхэсэнхэй. Тэдэнэр гоё найхан концерт харагшадта бэлэглээ.

Фестиваль үргэлжэлһөөр. Улаан-үдынхид болон айлшад эдэ үдэрнүүдтэ элдэб хари гүрэнүүдэй хүгжэмшэдэй гүйсэдхэһэн хүгжэм бодото дээрэнь шагнажа, шэхээ хужарлуулха аргатай.

Дулма БАТОРОВА. Цырегма САМПИЛОВА оршуулба.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

ЭРДЭНИ ЖУУДА МҮРГЭМЭЙ

Нёдондойхидоол адли энэ жэлдэшые Дамба Цыренович Ольга Ринчиновна Будавтанаараа Монгол ошохо болоһондоо ехэ баяртай түхээржэ оробоб. Үнгэрһэн жэл соо юуншые хубилаагүй байжа, үнөөхил 7.30-да Улаан-Үдэһөө гараха үнөөхил «Икарус» түхэлэй томо автобустоо хуубабди. Шэнэ юумэн юуб гэхэдэ, манай ехэ басаган Сэсэг бидэнэй аяншалгада хамжан ороо.

2012 оной июлиин 1. Ялагар наратай үдэр холын холо руу хунаһан дардам харгы, нэгэ жэгдэ намдууханаар дүнгинэнэн автобус—харгыда ябажал байлтай таатай зохид эрхэ байдал.

Сэсэг бидэ хоёр сүлөө сагаа хамбаашалан хөөрөлдэжэ ябатараа, бинь доёмхо нойртоо диилдээд, бүхэ гэгшээр унтаһанаа хэрибэб. Хүл хөөрсэг табиулдаг хилэдэ дүтэлжэ ябабабди. Хилэ дээрэхи шалгалта тиимэ шангаш бэшэл даа, теэд хилэл хадаа хилэ, хилын уулзуурые ябагаар гаталха гэхэ мэтэһэн эхилээд, барга бааза эрилтэнүүдын тон хашартай байдаг.

Гүрэнэй хилэ хүрэтэр хамаг юумэн танил өөрын шэнжэтэй байха, харин хилэ гаталамсаарш, үнөөхил хэлбэри маягтай тала дайдаш тад ондоо болошоод, юугээрэшыеб даа, илгараад лэ байха.

Холын харгыда сусахые мэдэхгүй булад “хүлэгнай” үдэшин 7 сагта бидэниие Улаан-Баатар хото хүргөөд байба. Урда мэтэ Одгэрэл Баттулга хоёр бидэниие угтажа, гэртээ абаашаба. Намда дадал болоһон уужам хэрюүхэн гэртэ оробобди. Жаахан хөөрхэн Сонор хүүхэн тээ холохоно байгаад, бидэниие

адаглан харана. Түрүүшээр бэшүүрхээ гү, яагааб даа, нииссгүйхэн байһан аад, һүүл тээшээ яһала бидэндэ дүтэлжэ, хөөрөлдэдэг болоо.

Һонин һорьмойгоо хөөрөлдэн хуужа, үдэшин хоол барибабди. Одгэрэл энэ удаашые бидэнэй һайнаар амархын тулада өөһэдүнгөө таһалгада бидэниие оруулба. Холын харгын һүүлээр үргэн зөөлэн орон дээрэ бэээ тэниилгэн, телевизор хаража хэбтэхэһэн гое юун байха бэлэй.

Хойто үглөөниинь Баттулга бидэниие Гандан дасан абаашаба. Улаан-Баатар хотодохи шажан шүтээнэй эгээн ехэ газар болохо энэ хүмэ хийдтэ һүгэдэн мүргэжэ, адис абаха гэшэ амгалан байдалда хүртэхэ гэнэн удтахай хаям даа.

Одгэрэлдэ хоёр хонообди. Бидэнтэй сугтаа амарха гэжэ шиидэнэн Цэрэн-Ханда Марал зээ басагантаяа, Сэсэг бидэ дүрбэниие Цэрэн-Хандын ехэ хүбүүн Одхүрэл амарха газартамнай абаашаха болобо. Зуурандаа Дамба Цыреновичтэнээрэ хэлсэһэн газартаа уулзабабди. Тэдэнтэй сугтаа амарха гэнэн эрдэмэй доктор, дүтын нүхэр Чойжил, мүн айлшадаа үдэшэжэ ябаһан докторой эхэнэр үшөө хоёр-гурбан хүнүүдтэй байба.

Улаан-Баатарһаа баруун тээшээ хоер машина зон ябабабди.

Хотоһоо хореод модоной газарта Сангино Хайрхан уулын хормойдо оршодог “Энхсаран” гэдэг сувилалда /курорт/ хүрэхэ ерэхэбди. Амаралтын энэ газар айхабтар һайхан байгаалитай, үндэр-үндэр хайлаһан модо һөөгүүдээр хүрээлэгдэн, сэсэг ногоогоор надхаһан намжаа үргэн талада оршодог.

Бидэ дүрбэн һэеы гэртэ, Дамба Цыреновичтэн монгол найзатаа модон байшанда байрлабабди. Бидэ эндэ гүүнэй сүү уужа, гэдэһэ доороо эмшэлүүлхынгээ хажуугаар олон ондоо янзын эмнэлгэ гаража байһандаа ехэ баярлаабди. Жэшэнь, Энх-баатар гэдэг баряшан бүхы бээимнай толгойһоо эхилээд, хүлэй хурган хүрэтэр үе мүсын няжаганатар барижа, бээын хуян болоод үе мүсын хүшэжэ бохорһые болуулжа, бүхы бээ хүнгэн болгохо юм. Үшөө тиихэдэ медицинаын заабарин өһоор нурганда суранзан хэрүүл /баанха/ табиха, парафинаар шабаха, зайн галай хэрэгсэлээр хүл гарай, нурга һээрэй үбшэ хабша эмшэлжэ, монсогор шэрүүн даһан дээгүүр хүл нюсгөөр ябуулха гэхэ мэтэ эмнэлгэнүүдые хэжэ, бээын шадал тэнхээ нэмээнэ, үе мүсые нугархай хүнгэн болгоно.

Августын 1-һээ 8 болотор эндэ амархадамнай, бээимнай эмшэлжэ, һанаа сэдхэлымнай заһажа үгэһэн бүхы эмшэдтэ, һайн шанартай эдэе хоол бэлдэдэг тогоошодто ябаха дээрээ үнэн зүрхэнэй баяр хүргөөбди.

Бидэ эндэһэн Хара-Хорин ошохо болобобди. Цэрэн-Ханда Одбаяр гэдэг одхон хүбүүнтээ Эрдэни Жуу ошохо гэнэн бидэнэйнгээ гол зорилгые бэлүүлхээ тэрэ холын холо руу абажа ошоһонь.

Буддын шажанай түүхэ баримтануудар элбэг баян Монгол һайхан ороной үргэн дэлүүн

талын гүн дунда Эрдэни Жуугай хийд бии юм гэжэ дууладаг, бурханай тэрэ орондо нэгэтэ нэгэ ошохо, мүргэдэг һаа гэнэн хүсэл эрмэлзэл сэдхэлым оёорто уурхайлдаг байгаа. Тэрэ һанажа ябаһан хүсэлэм бээлхэ сагынь одоол хүрэхэ ерэхэ хэбэртэй.

Августын 9-дэ үдэрэй 12 сагта Улаан-Баатар хотоһоо гаража, баруун зүг барин холын харгыда мордобобди. Ниислэл хотоһоо холодохо бүримнай, машинануудай хүндэлөөн үсөөржэ, булад сагаан “хүлэгнай” дуран соогоо урагшаа шуумайна. Бидэниие найжалан абажа ябаһан Цэрэн-Ханда Одбаяр-таяа зэргэлэнхэй. Сэсэг, Марал бидэ гурбан арадын, машинын гүйдэлдэ үлгүдүүлэн, таашаан хэсылдин хуунабди. Цэрэн-Ханда недондо Монгол орон минии ерэхэ амараад, аяншаалаад, айлшалаад гэртээ бусаха дээрэм: “Хойто жэл заатагүй ерээрэйгты. Хара-Хорин ошохо, Эрдэни Жууда мүргэжэ ерэхэбди”, - гэжэ хэлэһэн байгаа. Тиигээд лэ тэрэ хэлээшээрнь, би Сэсэг басагантаяа Монгол орон ерэхэ амараад, Хара-Хорин хото зорибобди.

Шугам шэнги сэхээр хунаһан харгыгаар унагай хурдан биилгэжэ табиулжа ябахада гоёш гэшэнь. Наратай сэлмэг үдэр. Оршон дэлхэйн агаарай арюун тунгалаг хада манхан тэнгэрин орой илангаа үндэрөөр, хүхэ сэнхир үнгэнэ гайхалтай тодо хурсаар харагдана. Набша намаагай үнэрөөр анхилһан, тооһо тортоггүй һэбшээн сонхын забһараар һэршэгэнэн орожо, бүгшэм халуун үргөөмнай аятай һэрюун болгоно.

Зуурандаа үдэрэй 3-4 саг багаар Түб аймагай Лун сомоной Ама Сангава гэдэг эдэе хоолой газарта зоог барижа, гэдэһээ баярлуулбабди. Монгол уласай габыята артист Мягмар-Наран энэ ниитын эдэе хоолой газарай эзэниинь юм ха. Зохоохы ажалтай хүн олзын хэрэг эрхилжэ шадахагүй гэжэ тоолодог байһан һанамжынгаа буруу байһые эндэ мэдэжэ абабаб.

Одбаярай унаагаа тон бэрхээр жолоодоходонь, машинаманай нэгэ жэгдэ зөөлэхэнөөр ябажа, харгынгаа холые оройдоош ойлгонгүй ябаһаар, 350 км гэжэ томо үзэгүүдээр бэшэгдэн тэмдэгтэ хүрээшөөд байбабди. Улаагай харгы дээрэхи эгээл энэ тэмдэгтэй заһанай өһоор хойто зүг тээшэ хотирходоо, Эрдэни Жуу абаашаха харгыда оробобди.

Хореод модо ябаад, Эрдэни Жуугай үндэр хашаагай газар ерэхэ буубабди. Хийдые тойруулан бодхоогдоһон 108 субарганууд дүн сагаан үнгөөрөө сагаалхиса жэрүлдэнэ. Хоорондоо сагаахан хирпиисэнь ханаар залгагданхай. Үргэлжэ дээрэнь харахада, тэдэ субарганууд олоороо зэргэлээд байһан хүмэ дугангуудтал адляар үзэгдэжэ, һүр һүлдэтэйгөөр дээшээ үндылдэхэ юм.

Хийдэй хаалгын боһоһо алхан ороходоо, хүрэхэ газартаа одоол хүрэхэ гэшэ гүб гэжэ этигэжэ ядаһандал болоходоо, “Ум маани бадмай хүм” гэжэ зальбаран, сэдхэлэйнгээ хүлгөөе дарахые оролдохо хүм.

Эрдэни Жуугай хийд Чингисхаанай байгуулан эртэ урдын Монгол уласай ниислэл Хара-Хорин хотын һуури шадар XVI зуун үеэр баригдажа эхилһэн түүхэтэй. Эрдэни Жуу гэдэг нэрэнь “Гурбан Эрдэни” /бурхан, ном, лама/ гэнэн удхатай. “Жуу” гэдэг үгэ “Жову” гэнэн түбэд үгэһөө бии болоһон гэхэ гү, али Бурхан багшын баримал хүрэг гэнэн удхатай.

Анха түрүүн Будда бурханай хүрэг дүрые уралан бүтээлгэһээр эхилэгдэнэн Эрдэни Жуугай хийд хэдэн зуун жэлнүүдээр тоологдоһон галаб үеын үнгэрэн ошоходо, һэлбэн заһагдаһаар, саг сагай эрилтын өһоор шэнэлэн баригдажа, хубилан мандаһаар манай үе сагта хүрэхэ ерэхэн байна.

Мүнөө эндэ Гаврин гэжэ нэрэтэй гансал дасанда бурхан шажан тахиха нангин үүргэ дүүргэгдэжэ, Буддын шажанай хүзэг бэшэрэл хангагдадаг юм байна. Бэшэ хүмэ хийдүүдэй ордонгууд музей болгогдонхой, бүхы дэлхэйн зүг бүхэнһөө ерэхэн аяншалагшадта харуулагдадаг, Улаан-Баатарай үндэһэтэнэй түүхын музейн харгалзалга доро байдаг.

Эрдэни Жуугай хийдтэ Бурхан багшын һананайн гурбан үе шатада зорюулагдаһан гурбан гол хүмэнүүд гол һуури эзэлнэ. Гурбан хүмын дундахинь Гол хүмэ /Ехэ Жуу/, хоер хажуу таладахи хүмэнүүдын Баруун Жуугай хүмэ, Зүүн Жуугай хүмэ гэжэ нэрлэгдэдэг.

ЖУУГАЙ ГОЛ ХҮМЭ

1585-1587 онуудта Абтай сайн хаанай барюулһан энэ Гол хүмын дээдэ дабхарта “Сайн сагай мянган бурзадай орон” гэдэг шүтээнэй сорсод байдаг. Эндэ Бурхан багшын эдир залуу һананайн үеын дүрые баруулан уран бүтээлнүүд, харуун таладан Диваажанай ороной Абида бурхан, зүүн таладан элүүр мэндын Отошо Манал бурхан заларна.

Бурхан багшын урда мэргэн ухаанай хоёр шабинар – Мадгалжийбуу Шаарибуу хоёр, наада тээнэ Наран Сара гэдэг бодисадванар үндэрлэнэ.

Баруун зүүн талын ханануудта Бурхан багшын гүн ухаанай 8 шабинарай хүрэгүүд, үргэлэй шэрээ дээрэ Шүрэн мандал, үлзытэ 8 тахил, хан түрын 7 эрдэни гэхэ мэтэ Бурхан багшада зорюулжа үргэгдэн тахилай хэрэгсэлнүүд, Бурхан багшын намтарые зураглаһан 26 хүрэг дүрэнүүд заларна.

Үдэнэй хоер талын баганануудта Эрдэни Жуугай хийдтэ үнгэрэгдэдэг байһан цамай 108 багуудһаа үлэхэн 2 баг мүнөө хүрэтэр хадагалагдан ерэхэ, олон түмэнэй үзэмжэдэ табигданхай.

БАРУУН ЖУУГАЙ ХҮМЭ

Абтай сайн хаанай хоердохы хүбүүн Эрээхэй мэргэнэй үедэ эхилэгдэнэн энэ хүмын барилгы хан хүбүүнэй хатан Сантайха, Халачи гэдэг дархан ноен хоер 16-дахи зуун жэлэй эхин багаар дүүргэнэн байна.

Энэ хүмэдэ Бурхан багшын һанатай болоһон үеын дүрэ хүрэг. Баруун таладан үнгэрһэн сагай бурхан Одсүрэнэй, зуун таладан ерээдүй сагай Майдари бурханай хүрэг дүрэнүүд заларна. хүмын ханадахи зурагууд 17-18 зуун жэлэй үеын байгаалиин шэрэ будагаар зурагданхай.

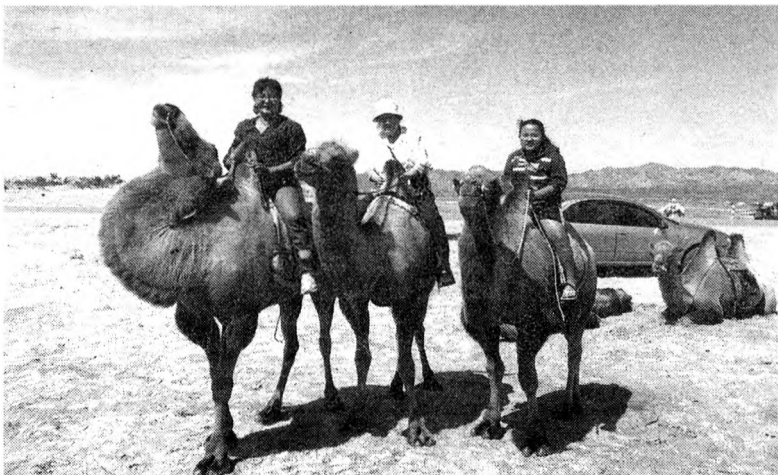
Баруун, зүүн ханадан шэллэмэл хүрэнүүд соо ээд, гуули шудхажа, тоборюулга гаргажа бүтэһэн, эдхэхэн шабар бажуужа уралагдаһан бурхангүудай дүрэ хүрэгүүд үзэмжэдэ табигданхай.

Гол шүтээн Бурхан багшын Шүрэн мандал, Үлзытэ 8 тахилай хэрэгсэлнүүд, Бурхан багшада зорюулагдажа үргэгдэн тахилай зүйлнүүд эндэ бии.

Ц.ЧИМИТОВА.

2012 оной сентябриин 10.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

Монгол, түбэд шудлалай болон буддын шажан шэнжэлэлгын институтдай 90 жэлэй ойдо

МИХАИЛ ХОМОНОВ –

БУРЯАД АМАН ЗОХЁОЛ СУГЛУУЛАГША, ШЭНЖЭЛЭГШЭ

(1913-1995)

2013 оной февруалин 10-да Россиин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Буряадай Ниитын эрдэмүүдэй институтдай эрдэмтэдэй нэгэн Михаил Петрович Хоминой түрэнхөөр 100 жэл гүйсэхэнэ. Энэ институтта 30 жэлдэ тэрэ эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулаа. Монголшо эрдэмтэн, лингвист, уран зохёол, аман зохёол шэнжэлэгшэ байһан М.П.Хоминов Буряад оронһоо гадуур, хилын саанашье мэдээжэ хүн юм.

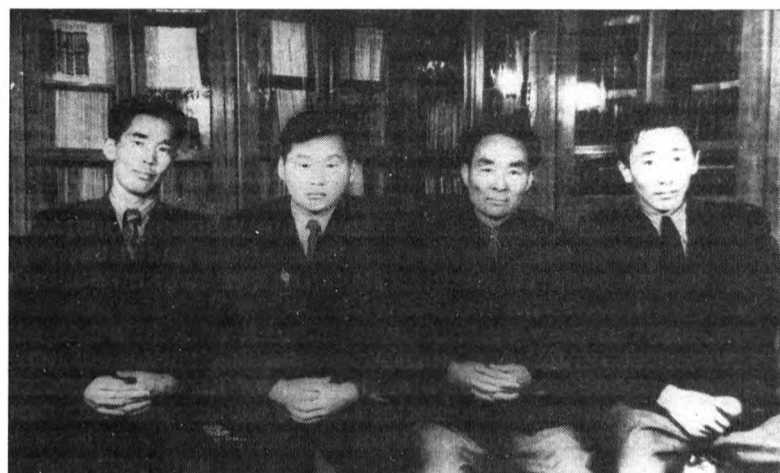

хёолой асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулдаг байгаа. Михаил Петрович Хоминов хадаа "Монголнуудай нюуса тобшоор" үнэтэ статьянуудые толилуулһан юм.

Гуша гаран жэлдэ эрдэмэй ажал ябуулга үнгэргэжэ, М.П.Хоминов түүхэтэ үльгэрнүүдые оршуулжа, толилуулхаһаа гадна, дүшэ гаран монографи

бэшэһэн байна. Сонинуудта хэблэгдэһэн толилуулгануудын тоолохоор бэшэ олон.

Тэрэ аман зохёолой асуудалнуудаар региональна, бүхэсоюзна болон уласхоорондын конференцинуудтэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Тэрэнэй үүсхэлээр 1995 ондо «Абай Гэсэр Богдо-хаан» гэхэн буряад арадай үльгэрэй 1000 жэлэй ойн баяр тэмдэглэгдээ.

Буряад хэлэ бэшэгэй таһаг: Раднаев Э.Р., Дондуков У-Ж.Ш., Хоминов М.П., (таһагые даагша), Бураев И.Д. (Улаан-Үдэ, 1956 он).

Ярневский И.З., Хоминов М.П., Туденов Г.О. Эрхүү хото, 1959 он.

Тэрэ ажалша бэрхэ, үнэн сэхэ, номгон даруу зантай, хүнүүдые ехэ хүндэлдэг байгаа. Эрхүүгэй областиин Боохондой аймагай Тараса тосхондо 1913 ондо ажалша таряашан айлай бүлэдэ түрэнхэн юм.

1932 ондо Боохондо хоёрдох шатын нургуули дүүргээд, Михаил Петрович колхоздо хүдэлөө. Тэрэнэй удаа 1933 ондо Эрхүүгэй Горно институтдай студент болоо. Тэндэ нуража байтараа, 1936 ондо Ленинградтай университетэй монгол хэлэ бэшэгэй таһагта нурахаяа ороо. 1941 оной июнь нарада энэ дээдэ нургуули дүүргээд, хархис дайсаднаа Эхэ ороноо хамгаалхаяа дайнда мордоо. Ленинградска фронтдо артиллеристнүүдэй полкын взводой командираар дайралдаа. Ленинград хотые дайсадай бүлэлтэһөө сүлөөлэлсөө. Дайнай жэлнүүдтэ гурба дахин шархатаһан юм. 1944 оной июль нарада хүндөөр шархатажа, госпитальдо ороо. 1945 ондо Забайкалийн сэрэгэй округ эльгээгдээд, Манжур хотодо япон сэрэгшэдэй бүридэлгэнүүдые усадхалгада хабаадаа. Тиигэжэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, фашис эзэмдэгшэдые юдалгын дайнда хабаадаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда эрэлхэг зориг болон баатаршалга харуулһанайнгаа түлөө М.П.Хоминов Улаан Одонной орденоор болон бусад дайшалхы медальнуудаар шагнагдаһан байна.

1946 оной июнь нарада сэрэгэй албанһаа табигдаад, Михаил Петрович Ленинградтай университетэй Зүүн зүгэй факультетэй аспирантурада нурахаяа ороо. "Монгол хэлэ бэшэг" гэхэн мэргэжэлээр энэ дээдэ нургуулида нуража дүүргээд, 1950 ондо эрдэмэй кандидатай диссертаци бэлдээ. Гэбэшье энэ хүдэлмэринь академик Н.Я.Маррын хэлэн тухай эрдэмэй хүдэлмэри шүүмжэлһэн байжа, дээдэ аттестационно комиссида баталагдаагүй.

Энэ удаа залуу эрдэмтэ урагшагүйдэбэшье, 1952 ондо Ленинградтай гүрэнэй университеттэ "Опыт исследования боханского говора бурят-монгольского языка" гэхэн темээр кандидатай диссертаци хамгаалаа. Энэнь хадаа буряад арадай нютаг хэлэнүүдые шэнжэлгээр

түрүүшын эрдэмэй хүдэлмэри байгаа.

Эдэ жэлнүүдтэ тэрэ КПСС-эй Усть-Ордын окружкомой лекторээр хүдэлөө. 1953 оной август нарада КПСС-эй Буряадай обкомһоо Улаан-Үдэдэ соёлой эрдэм шэнжэлэлгын институтта хүдэлхыень тэрэнине уриһан байна. 1983 ондо пенсидэ гаратараа тэрэ эндэ хүдэлөө.

М.П.Хоминой эрдэмэй ажал ябуулга ехэ ашаг үрэтэй байһан юм. Аспирантурада хэлэн тухай эрдэмээр тэрэ мэргэжүүлэгдээшье наа, табяад гаран онуудаар буряаднуудай үльгэрэй зохёолнуудые шудалжа эхилээ. Энэнь тэрэ сагтаа ехэ хэрэгтэй байһан юм.

Эрдэмтэд А.М.Позднеев, А.Д.Руднев, Г.Н.Потанин, М.Н.Хангалов, Ц.Жамцарано, С.П.Балдаев, А.К.Богданов, К.А.Хадаханэ, Г.Д.Санжиев, И.Н.Мадасон болон бусад буряаднуудай аман зохёолоор ехэ материал суглуулһан байгаа. Тиихэдэ Х.Намсараев, А.Хамгашалов, Н.Балдано болон бусад хэблэлдэ бэлдэһэн үльгэрнүүд толилогдодог болоһон байгаа.

М.П.Хоминов хадаа "Абай Гэсэр хүбүүн" гэхэн үльгэр 1961 ондо хоёр хэлэн дээрэ хэблэлдэ бэлдэһэн хүн байна. Тэрэнһээ гадна "Ошор Богдо болон Хүрин Алтай" гэхэн Гэсэрэй хүбүүд тухай үльгэрэй үргэлжэлэлэй хоёрдох хубинь 1968 ондо хэблэгдээ. Тэрэ тон ехэ оршуулга хэһэн

габьяатай. Хорёод гаран жэлдэ энэ эрдэмтэ аргагүй ехэ, орёо оршуулгануудые хэжэ, үльгэр шэнжэлэгшэдэй саашадаа урагшатайгаар хүдэлхэ аргагүй хайн үндэһэ нуури бэлдэһэн байна.

М.П.Хоминов үльгэрэй бэшэгүүдээр аргагүй ехэ шэнжэлгын хүдэлмэри үнгэргэжэ, тэрэнһинь дүнгөөр эхирэд-булгадай нютаг хэлээр бэшэгдэһэн "Гэсэр" гэхэн буряад үльгэрэй удхаар монографи бэшэһэн юм.

1991 ондо М.П.Хоминов "Байгал" журналда "Богдо-баатарай дайн тухай" монгол уран зохёол оршуулжа хэблүүлнэ. Энэ толилолгын ашаар тус зохёолтой Россиин уншагшад танилсаа.

Михаил Петрович Хоминов хадаа ород хэлэн дээрэ олон үльгэрнүүдые оршуулһан габыятай. Энээнһээ гадна буряаднуудай болон монголнуудай олон үльгэрнүүдые оршуулаа юм. 1987 ондо "Үншэн сагаан ботогон" гэхэн арадай үльгэр оршуулжа толилуулаа. Энээнһээ гадна "Буряад арадай үльгэрнүүд" гэхэн гурбан боти ном согсолһон байна. Энэ ехэ ажалын удаа дараалан 1973, 1975, 1981 онуудта хэблэлһээ гараа.

Уран зохёол шэнжэлдэг байһан тула тэрэ дундахи зуун жэлэй монгол уран зо-

Партиин, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветеран, СССР-эй Эрдэмэй академиин Сибириин таһагта олон жэлдэ хүдэлһэн М.П.Хоминов хадаа соёлой, түүхын эрдэмүүдые шэнжэлэлгэдэ хубитаяа оруулһанайнгаа түлөө "Буряад Республикын эрдэмэй габыята ажал ябуулагша" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Тэрэнһээ гадна олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Буряад аман зохёол, мүнөө үеын монгол хэлэ шудалһан энэ эрдэмтын шэнжэлгэнүүд ехэ сэнтэй.

Дарима БУРЧИНА.

Эльвира ДАМБАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

Агын Буряадай тойрогой 75 жэлэй ойдо

ҮЛГЭР ДОМОГУУДАЙ ХИЗААР НЮТАГ

Бабжа-Барас баатар

АГА НАЙМАН ЭСЭГЫН буряадууд Хориин арбан нэгэн Эсэгийн үри надаһад гээшэ. Алхана буурал баабайһаа түшэлгэтэй, Онон хатан эхэнээ үршөөлтэй Агын буряад угсаатан XVII зуун жэлэй тэн багта Россиин гүрэнэй бүридэлдэ ороһон байгаа.

Агын Буряадай тойрог Зүүн Забайкалийн урда хубидахи Онон болон Энгидэй мүрэнүүдэй хоорондо Алхана уулаһаа Адуун шулуун хүрэтэр хабтайн нэмжыдэг 19,6 мянган дүрбэлжэн километр талмайтай элдин баян газар дээрэ оршодог. Тойрог Агын, Могойтын ба Дулдаргын аймагуудһаа бүридэдэг. Энэ тойрогто 80 мянга гаран хүн ажаһуудаг.

...Агын тойрогой түүхэнээ хэдэн мүрнүүдые дурдалтай. **1923 онһоо Буряад-Монголой АССР-эй бүридэлдэ ородог** һэн. Тиин СССР-эй ВЦИК-гэй **1937 оной сентябриин 26-най Тогтоолоор Агын тойрог байгуулагдажа, Шэтэ можын бүридэлдэ оруулагдаһан байгаа. 1992 ондо тойрог Россиин Федерациин субъект болоһон юм.** Тэрэ 1993 ондо Россиин Конституцияр батадхагдаа һэн.

1928-1933 онуудта Агын үргэн тала нютагуудта хамтын ажал эмхидхэгдэжэ, хамтаралнууд, ТОЗ-ууд, коммунанууд, колхозууд байгуулагдаба. Энэ үедэ хамтын ажалай түрүүшын амжалтануудай туйлагдаашье наань, орон дотор, тэрэ тоодо аяар холын Агада ангиин тэмсэл улам хурсадаһан байгаа. Хардалга гүрдэлгэнүүд, хашалта харшалтанууд хүжэржэ, "хара хирээгэй" хаагалаан үргэдэжэ, нударган баяшуулые, лама санаартадые, түрүү хүнүүдые олоорнь шорон түрмэнүүдтэ һуулгажа тамалһан, сэбдэг хүйтэн нютагуудта сүлэнэн байгаа бшуу. Шэнэ байдал зохионо захалһан манай орон эдэ бүгэдэнһөө ехээр хохидоһон юм.

"ГАЙ ТОДХОР – ГАЗАР ДОРОҢОО"

гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Тиигэнээр байтар 1941 оной түмэр сагаан Могой жэл гаража, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай болоходо, Агын тойрогһоо 5262 хүн фронт мордоо һэн. Эдэнэй хахадын дайнай талмайнууд дээрэ баатарай үхэлөөр унаһан юм. Дайшалхы баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө 5 мянга гаран сэрэгшэд орден, медальнуудаар шагнагдаа бэлэй. Немец-фашист булимтарагшадтай тэмсэлдэ эрэлхэг зориг гаргаһанайнгаа, баатаршалга харуулаһанайнгаа түлөө **Сагаан-Уулада тоонтотой Базар Ринчино, Буряад станцида түрэнэн Александр Парадович гэгшэд Советскэ Союзай Геройнууд болоһон алдартай. Эсэгийн дайнда шэн зоригтойгоор даялалдаһанайнгаа партизан отрядта эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнгаа түлөө 1996 ондо Россиин Президентын Зарлигаар Алхана нютагһаа гарбалтай Бадма Жабон Россиин Федерациин Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. 2010 оной намар Номгон Далайн Флодой "Быстрый" гэжэ эсминец дээрэ ехэ аюул усалай тохёолдоходо, ами бээ хайрлангүй, сугтаа алба хэжэ байһан 340 уһан сэрэгшэд болон сэрэгэй кораблие абарһанайнгаа түлөө Агаһаа уг гарбалтай Алдар Цыденжапов Россиин**

Федерациин Герой болоо һэмнай.

Домог суута снайпер **Семён Номоконов** 360 фашист сэрэгшэдые хүнөөгөөд, Советскэ Союзай Геройн нэрэ солодо хэдэ дахин табигдабашье, гаража шадаагүй байһаниинь халагламаар. Мэргэн буудагша **Тогоон Санжиев**, дайшалхы олон орденото сэрэгшэд **Бадмажаб Аюрзанаев, Батамүнхэ Лодонов, Нагмит Цыренов, Намжил Нанзатов, Лэгдэн Митупов, Наум Жаркой** болон бусад арад зоной дунда алдаршанхай. Шүһата дайнда хабаадагшадтай, баатарай үхэлөөр унагшадтай хүндэлэлдэ зориулагдаһан Мүнхэ дурасхаалай хүшөө Ага һууринай зүүн-хойто гүбээ дээрэ бодхоогдонхой. Дайнай газарта унагшадтай, эрэлхэг зориг гаргагшадтай дурасхаалай хүшөөнууд тойрогой нютаг бүхэндэ байгуулагдажа, тэдэнэй нэрэнүүдые мүнхэлжэ байдаг. Эдэ хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ шэн габьяатайгаар ажаллаһанайнгаа түлөө 3 мянга гаран колхознигууд, хүдэлмэришэд болон алба хаагшад "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда шэн габьяата ажалай түлөө" медалаар шагнагданхай.

ДАЙНАЙ НҮҮЛЭЭРХИ ЖЭЛНҮҮД

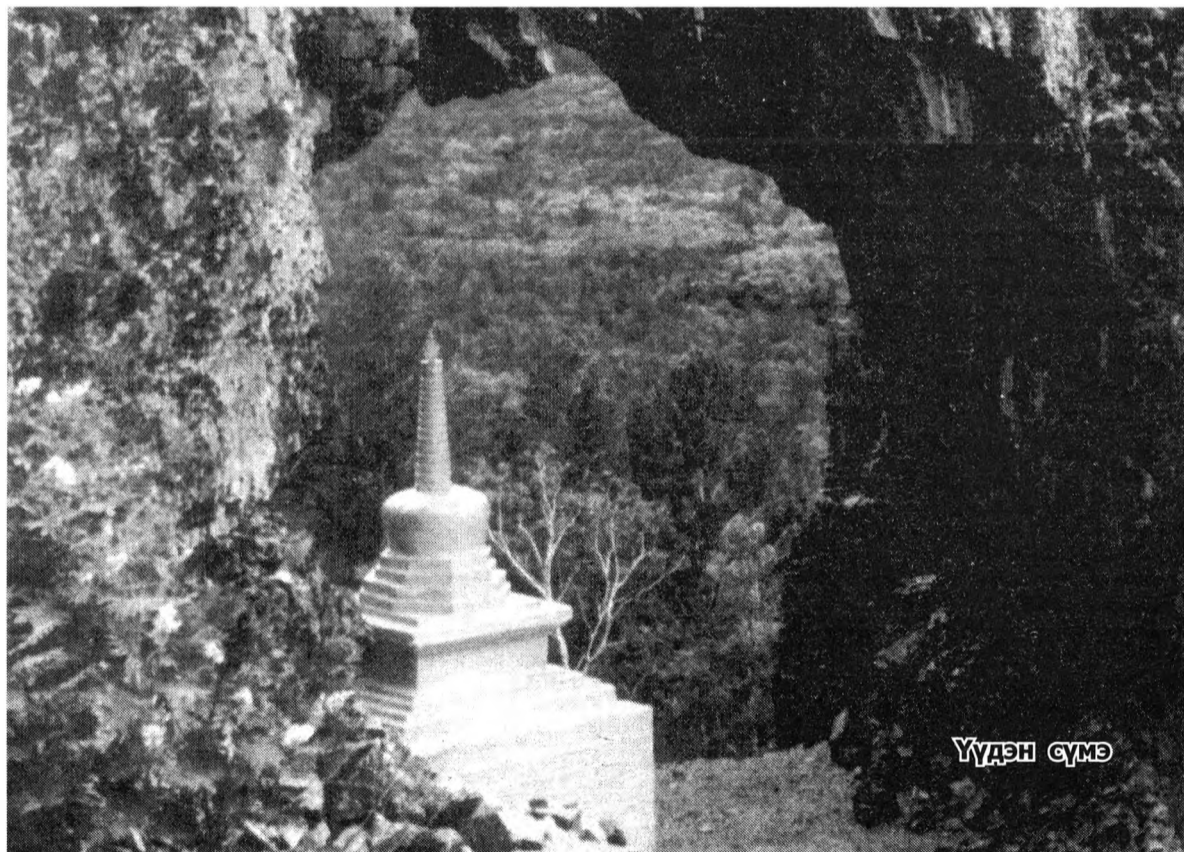
ЭСЭГЫН ДАЙН совет арад болон тэдэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй гайхамшагта илалтаар дүүржэ, ороноймнай ажалшад хандаргагдаһан ажахыгаа һэргээн бодхоохын түлөө шэн габьяатайгаар хүдэлжэ, туйлай ехэ хандарал һүйдхэлдэ ороһон гүрэн түрээ хүл дээрэнь гаргаа һэмнай. Агын тойрогой ажалшад, малшад дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ унаһан малгайгаа абангүй хүдэлжэ, арадай ажахые сүм һэргээһэн байгаа. 1956 ондо Забайкалийн нарин ноһото хонидые үсхэбэрлжэ, ехэ амжалта туйлаа бэлэй. 1960-70-80-дахи онуудта мал болон тарьян ажал дээрэ ехэ амжалтануудые туйлаһанайнгаа түлөө **Агын Буряадай автономито тойрог Арадуудай Хани барисанай, Ажалай Улаан Тугай орденуудаар шагнагдаһан юм.**

Үндэнэн арадайнгаа дундаһаа ургажа гараһан **Намсарай Бадмажапович Бадмажабэ, Чимитдоржо Дагбаевич Дагбаин, Насак Ирелтуевич Юндунов, Баатар Шагдарович Шагдаров, Норзогма Жугдуровна Жугдурова, Бадма Цыренович Цыренов, Цыренжаб Сокшигбоевич Соктоев** болон бусад элдэб жэлнүүдтэ Ажалшадтай депутадуудай Агын окружной Советэй гүйсэдхэхы комитедэй түрүүлэгшэнэрээр, КПСС-эй Агын окружкой нэгдэхэ, хоёрдохи секретарьнуудаар

хүдэлһэн байгаа. СССР-эй хоёрдохи зарлалай Верховно Советэй депутат **Чимитдоржо Дагбаин** ехэ ажал ябуулһанай ашаар 1947 ондо Агын тойрогой нургуулинуудта интернат бии болгогдоо һэн. Энэнь туйлай ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болоо бэлэй. Хойшодоо **Насак Юндунов** партиин Шэтын обкомой дэргэдэхи Партиина хиналтын комитедэй түрүүлэгшээр дэбжүүлэгдэ һэн. **Норзогма Жугдурова** КПСС-эй Шэтын обкомой соёлой таһагай даргаар ажаллаһан юм. **СССР-эй VII-IX зарлалай Верховно Советэй депутат Бадма Цыренов тойрогойнгоо арад түмэнэй аша туһада ехэ ажал ябуулһан байгаа.** Иигэжэ эдэ нүхэднай тойрогойнгоо хүгжэлтэдэ горитой хубитаяа оруулһан алдартай.

түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Советэй дүрбэ дахин депутат Бальжинима Мажиев, Боржигонтой нютагай комбайнер, кукурузашан Михаил Пристромов, суута хонишод: Хүнхэрэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхозһоо Дашидондок Пурбуев, Ушарбайн "Коммунизм" колхозһоо Бальжима Доржиева, Агын совхозһоо Дамша Юндунов гэгшэд болоно. Колхозуудай бэрхэ түрүүлэгшэнэр: СССР-эй нэгдэхэ зарлалай Верховно Советэй депутат, Ленинэй орденото **Батажаргал Бадмаев, РСФСР-эй Верховно Советэй депутат Дамби-Жалсан Дондов, Намсарай Линхобоев, Лодой Найдоров, Ринчин Раднаев, Дондок Найданов, Бата-Мүнхэ Цырендашиев, Базар Санжиев, Ойдоб Цы-**

хэдэн ехэ хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэһэн байха юм. Малай үүлтэр һайжаруулгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаа. Тиигэжэ 250 мянган толгой хонин һүрэг, 100-гаад мянган эбэртэ бодо мал Агын үргэн талаар атарлан бэлшэдэг. Ороһо тарья, тэжээлэй ургамалнуудые тариха ургуулжа ажалда ехэ анхарал хандуулагдаа, **Россиин Гүрэнэй Дүүмын депутат, СССР-эй арадай артист, профессор И.Д.Кобзоной, Агын Буряадай автономито тойрогой Захиргаанай толгойлогшо, Россиин Гүрэнэй Советэй гэшүүн Б.Б.Жамсуевай 1996-2008 онуудта эдэбхитэй ажал ябуулһанай ашаар тойрогой социально-экономическа хүгжэлтэ үргэнөөр бадаржа, дээдэ шатадаа хүрөө һэмнай.**

Үүдэн сүмэ

ХҮГЖЭЛТЫН ЗАМААР 1990-дэхэ онуудай бэрхэшээл түбэгүүдые дабажа, тойрогой ажалшад 1997-1998 онуудта доройтон уналгаһаа гаража захалаа һэн. 2001-2002 онуудта тойрогой ажахын халбаринуудта, ажабайдалда яһала һайн хубилалтанууд болоһон байгаа. Аглаг һайхан Ага нютагтаа алдартай ажалай түрүүшүүл, хүтэлбэрлэгшэд олон гээшэ. Эдэнэй габшагай ажалда оруулһан хубитые тэмдэглэнгүй гаража болохогүй. Онсо шалгарһан табан түрүүшүүл **СССР-эй Социалист Ажалай Геройн үндэр нэрэ солодо хүртэнэн габьяатай. Эдэнэй хэд бэ гэбэл, Могойтын аймагай Хара-Шэбэрэй Кировэй нэрэмжэтэ колхозой**

денов, Хуригадай Митупов, Жамса Базаров, Цынгэ Батоев, Дугар Батуев, Чимит-Доржо Бутитов, Очир Барадиев, Гүнсэн Жамсаранов, Цырен Мункуев, Жамбалбабу Цырендоржиев, Цыдендоржо Цыцыков, Дашидондок Яхунаев болон бусад үнэн шударгы хүтэлбэри доро тойрогой ажахынууд урган хүгжэжэ, ашаг олзоёо арьбадхаһан байгаа.

Гүрэнэй болон муниципальна хүтэлбэрилгын зургаануудай хамтаараа ажалаа ябуулһанай, мүнгэ зөөриез зүбөөр ашаглаһанай ашаар Агын тойрогой экономика тогтууритай һайнаар хүгжөөгдөө бэлэй. Тойрогой агропромышленна комплексые 2002-2005 онуудта тогтууритай болгохо, хүгжөөхэ программын үндэнһөөр

Хэр уһаа хойшо мал ажалай үргэнөөр хүгжөөгдэжэ байдаг нютагта промышленность яһала ургаашаа дабшаа. Шэнэ-Орловскийн ашагта малтамал шанаржуулгын комбинат хүдэлгэжэ, вольфрам болон танталай руда малтажа абана. Дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда хэдэн арбаад промышленна предприятияуд, мяханай комбинатууд, хирпинисы заводууд һайнаар хүдэлнэ.

Бата Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

(Түгэсхэлын хожом гараха).

Понедельник, 24 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СУДЬБЫ ЗАГАДОЧНОЕ ЗАВТРА', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'УРОКИ РИСОВАНИЯ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО НО ФАКТ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ. ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЭЙ, АРНОЛЬД!', 'РОГА И КОПЫТА: ВОЗВРАЩЕНИЕ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЗУРХАЙ', 'ВКУСНО', 'ЛУЧШЕЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БЕЛЫЙ КЛЫК', 'КРАСАВЕЦ-МУЖЧИНА'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СТАРАЯ ИГРУШКА', 'ДОСТАТЬ ДО НЕБА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ', 'ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'БИТВА ЗА ПОЛЮСА'.

Вторник, 25 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'СУДЬБЫ ЗАГАДОЧНОЕ ЗАВТРА'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'УРОКИ РИСОВАНИЯ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КУНГ-ФУ ПАНДА', 'УДИВИТЕЛЬНЫЕ ЛЕГЕНДЫ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'ЛУЧШЕЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЖЕЛЕЗНЫЕ ДРУЗЬЯ', 'ДЕРЕЗА', 'ДОМ, КОТОРЫЙ ПОСТРОИЛ ДЖЕК'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТРОЙНОЙ ФОРСАЖ', 'ТОКИЙСКИЙ ДРИФТ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ', 'ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'РИМСКАЯ ИМПЕРИЯ'.

Среда, 26 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ФУРЦЕВА', 'СРЕДА ОБИТАНИЯ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'УРОКИ РИСОВАНИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЗУРХАЙ', 'ВКУСНО', 'ЛУЧШЕЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'СКЛИФОВСКИЙ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'УРОКИ РИСОВАНИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!', 'НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕЛИКИЕ РУССКИЕ КОМПОЗИТОРЫ', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ'.

2012 он - Россиин Түүхын жэл

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГААР АЯНШАЛГА

ШЭДИТЭ АРШААНТАЙ НЮТАГУУД

Түнхэнэй аймагта олдоһон аршаан булагууды 19-дэхи зуун жэлэй һүүлээр энээгүүр ябаһан ород аяншалагшад олоһон түүхэтэй. Зүгөөр нютагай ажаһуугшад эдэ аршаанта газарнууды тэдээнһээ үрид мэдэхэ байгаа. Аршаан булагуудай дэлбэрэн гарадаг газарнууды нютагай зон ехэ нангинаар тахидаг юм.

Цанид хамба Агваан Доржиев

«Аршаан» курорттын оршодог тосхон үрид Подголец гэжэ нэрэтэй байгаа. Юуб гэхэдэ, Саяан хадын хормойдо далайн нюрууһаа 900 метр үндэртэ оршодог. Урид энэ багахан һуурин байгаа. Түнхэнэй голой ажаһуугшад иишэ орооһо татуулхаяа зорижо ерэдэг байһан юм. Тойроод ойроо хүртөөгүй хүбшэ тайга нэмжидэг байһан. Урданайн энэ байдал поляк уран зурааша, революционер Станислав Вронский зураһан байдаг. Тэрэ Түнхэндэ сүлэлгэдэ байһан юм.

1894 оной феврилиин 19-дэ Томскын университетэй Эрдэмтэдэй соведэй зүблөөндэ миссионер Я.Чистохин Түнхэнэй аршаан тухай түрүүшын тусхайта мэдээсэл хэһэн байдаг. Эрхүүгэй губерниин Түнхэнэй инородческо захиргаанай Хойморой инородческа управын дэбисхэртэ энэ аршаанта булаг олдоо гэжэ тэрэ мэдээсээ. Хүн түрэлтэндэ аргагүй туһатай аршаан гэһэн байдаг.

Профессор Александр Владимирович Львов 1908 ондо эндэхи аршаан наринаар шэнжэлһэн түрүүшын эрдэмтэдэй нэгэн юм. Тэрэнэй хүсые өөр дээрээ туршаһан байдаг. 1899 ондо тэрэ Түнхэн руу сүлэгдэһэн байгаа. Тиэхэдэ уушханай ханяаданһаа аргалха найдалгүйгөөр үбдэһэн хүн иишэ ерэхэн байна. Гэбэшые хадата газарай тунгалаг агаар, арюун уһатай аршаан тэрэниие аргалжа, эрдэмэй болон зохёохы ажал ябуулгаяа үргэлжэлүүлхэ аргатай болоо нэн. 1999 ондо энэ хүнэй Түнхэн нютаг ерэхэн үдэрһөө хойшо 100 жэл болоо. Энэ хүнэй үри һадаһад Эрхүү, Москва хотодо ажаһуудаг. Энэ дурасхаалта жэлдэ Александр Львов гэжэ эрдэмтын табан үеын хүнүүд Түнхэн айлшалһан байна.

«Аршан» курорт 1920 ондо бэе тамир элүүржүүлхэ эмшлэлгын эмхи зургаан болгогдоо юм. Эндэ хотын, гэдэхэ доторой, амисхаалай органуудые, эльгэ, бөөрэ эмшлэдэг юм. Манай ороной элдэб нютагуудһаа хүнүүд ерэхэ, амаржал байдаг гэшэ. Жэшээлхэдэ, түрүүшын эхэнэр-космонавт Валентина Владимировна Терешкова, лётчик-космонавт Андриян Григорьевич Николаев 1965 ондо эндэ ерэхэ амарһан байна. Энэ һайхан дайдаар ябахандаа, уран шүлэгшэдэй мүнүүд һанаанда ородог. Жэшээлхэдэ, нютагай поэт Лопсон Тапхаев иигэжэ бэшэһэн байдаг:

**Үндэр шулуун хүбөөтэй
Улгы соогоо тэнжэнхэйб.
Ульгэр сооһоош дэлхэй дээр
Үлүү нютаг олоогүйб.
Хангай Саяан баабаймни,
Хатан ибии Түнхэмни.**

Энээгүүр үбэлдөө хүрэдэггүй Хэнгэргэ гол хууен шааян урдажа байдаг. Энэ гайхамшагта байгалие хамгаалагшад нэгэн гэхэдэ, ой модоной ажахын ветеран Сергей Григорьевич Котовщиков болон. Энэ хүн табяад жэл шахуу эндэхи ой модоной ажахыда хүдэлһэн юм.

Аршаан курорттын паркын тэг дунда Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хабаадагшадта табигдаһан хүшөө бии. Аймагһаа 6300 хүн дайнда мордоо. Тэдэнэй 3147 хүниинь түрэл нютагаа бу-сажа ерээгүй.

Курорттын баруун талада таба модоной зайда субарга бодхогодонхой. Харин 12 модоной зайда Папиин аршаан бии. Зүүн Саяанай урда хормойдо нютагай ажаһуугшад ехэ хэрэглэдэг аршаан булагууд дэлбэрэн гаража байдаг. Энэ багаар ябаһан хүн дасанай хубарагуудта заалгажа, «Чингис хаанай шэрээ» гэһэн дурасхаалта газарта хүрэхэ ошохо аргатай. Тэрэ Папиин аршаанһаа холо бэшэ оршодог. «Чингис хаанай шэрээ» гэжэ алдаршаһан энэ байсын шулуу тойроод, зуун хүн һууха аргатай. Хажуудань шулуун һандали бии. Ульгэр домог соо хэлэгдэһэнэй ёһоор, тэрээн дээрэ Чингис хаан һуудаг байһан түүхэтэй. Энэ шулуун һандали дээрэ һуугаад, Чингис хаан мүргэл хэдэг байгаа гэдэг.

Курортһоо баруулжаа оршодог Хандагайта гэжэ газарта 1916 ондо буддын шажанай дасан баригдаһан байгаа. Тэрэ Агваан Доржиевай хабаадалгатайгаар барюулагдаһан түүхэтэй. Агваан Доржиев дасан бариха газар заажа үгэһэн байгаа. Тэрэ газарта эртэ урда сагта Чингис хаан мүргэл хэдэг байгаа хаш. Тэрэ үеэр Хандагайтын дасанай ламанар Чингис хаанай шэрээгэй болон Баян Манзан гэһэн газарта уншалга бүтээдэг байһан. Энээнһээ гадна субаргын болон Папиин аршаанай хажууда баһал хурал үнгэргэдэг байгаа. Мүнөө аршаан курорттын баруун талада хэдэн модоной газарта Хойморой дасан хүзэгшэдые угтан абадаг.

Агваан Доржиевай нээһэн Хойморой дасанда хожомын тэрэнэй хэрэг шабинарын үргэлжэлүүлһэн байна. Түбэдтэ һураһан габжа Данзан Молонов энэ дасанда һууһан юм. Агваан Доржиев мэндэ ябахандаа, Түбэдые Росси гүрэнтэй дүтэ харилсаатай болгохо гэһэн шэглэлээр ехэ хүдэлмэри ябуулдаг байгаа.

Түбэдтэ Далай ламын хүрээндэ тэрэ байһан. Тиэхэдэ хоёрдохи Николай хаанай үедэ Түбэдэй

дипломатическа түлөөлэгшэ байгаа. Санкт-Петербург хотодо Буддын шажанай дасан 1915 ондо барюулха хэрэг үүсхэһэн байна. Энээнһээ гадна Буряад ороной баруун нютагуудаар, Хальмагта шэнэ дасангууды барюулһан габьяатай юм.

Санкт-Петербургийн дасан 1935 он болотор хүдэлөө. 1990 ондо Агваан Доржиевай хэрэг үргэлжэлүүлһэн Данзан-Хайбзан (Самаев) ламын оролдогдоор дахинаа һэргээгдээ. Мүн лэ энэ ламын хүтэлбэри доро Түнхэнэй аймагта буддын шажан һэргээгдээ юм.

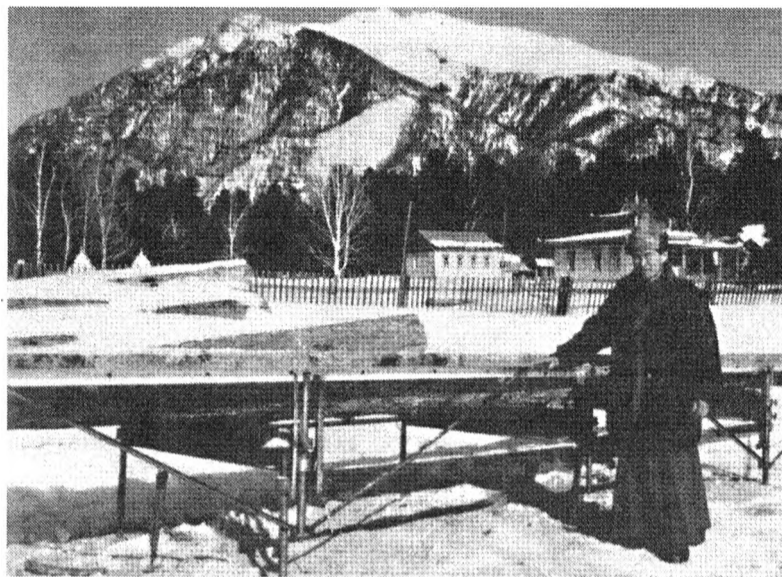
Түнхэнэй голдо Жэмһэг гэжэ гоё нэрэтэй нютаг бии. Буряад ёһоор «жэмһэг» гэхэдэ, мяхан табгай эгээл һайн залаадаһануудыень хүндэтэй хүнүүдтэ, айлшадта баридаг гурим бии. Угы гэбэл, «жэмэс», «жэмэстэй» гэжэ үгэһөө энэ нютагай нэрэ абтажа болоо гэжэ үбгэд, хүгшэд хэлсэдэг. Жэмһэг нютагһаа 5 модоной зайда Вышкын аршаан бии. Үе мүсын, эхэнэрэй үбшэнгүүдтэ ехэ туһатай энэ аршаанд хунүүд ерэхэ, бэе тамираа эмшэлдэг.

Жэмһэгэй саана Охор-Шэбэр гэжэ бишыхан нютаг оршодог. Гурбан Дабаан гэжэ нэрлэгдэһэн хадануудай хойморто Хонгор уулын аршаан оршодог. Эндэ зүрхэнэй, эльгэнэй, бөөрын, нүдэнэй болон бусад олон аршаан булагууд газар дороһоо бурьялан гаража байдаг.

Жэмһэг нютагта алдарта сэрэгшэд Иринчин Похонов, Лопсон Ивахинов болон бусад ажаһуудаг байгаа. Энэ нютаг ажалша, малша хүнүүдээрэе сүүтэй нютаг. Тэдэнэй нэгэн хадда Тахановтанай уг гарбал болоо. Тэдэнэй гурбаниинь депутат ябаһан байха.

Д.Х.Таханов СССР-эй Верховно Соведэй, харин Александр болон Виктор Тахановууд Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат ябаһан байна. Тиэхэдэ энэ нютагай Жамбал Содноевич Шарханов түрүүшүүлэй тоодо «Хүндэлэй Тэмдэг» орден абаһан байха. Дайнай жэлнүүдтэ бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ Хамадай Дылыкковна Мумаева (Ошорова) шалгарһан түүхэтэй. Тэрэ эхэнэрнүүдэй тракторна бригадын бригадир байгаа. Тиэхэдэ 1936 ондо Улаан-Үдэһөө Москва санаар ошоһон эхэнэрнүүдэй дунда тэрэ ябалсаа. Эдээнһээ гадна Лениней орденной кавалер, залуушуулай хурган хүмүүжүүлэгшэ Л-Н.Д.Гыргенов, педагогикын эрдэмэй доктор Д.Д.Ошоров энэ нютагта түрэхэн намтартай.

Жэмһэгһээ Харбяангууд хүрэтэр долоон модо юм. Энэ нютаг Владимир Бизьяевич Сагановай тоонто. Зуун жэлэй нэгэ дахин агуухэ хүнүүд түрэдэг гэжэ үбгэд, хүгшэд хэлсэдэг. Нютагайнгаа алдар сууга хүбүүе наһатай зон иигэжэ сэгнэн хэлэдэг байһан. Буряадай Правительство 15 гаран жэлэй туршада хүтэлбэрлһэн, олон харюусал-

«Бодхидхарма» гэжэ Хойморой дасанай шэрээтэ Даша Шаглахаев

Космонавт А.Николаев «Аршан» курортдо амаржа байха үедөө

А.В.Львов

И.Ш.Похонов

гата тушаалнуудта хүдэлһэн энэ хүн Эхэ оронойнгоо аша туһада ехэ оролдоһон байна. Колхознигуудай съезддэ Москва хотодо хабаадаһан Д.Санжеева болон бусад габьяата хүнүүд тухай Харбяангуудай дунда хургуулида байгуулагдаһан В.Б.Сагановай нэрэмжэтэ музейн дансанууд соо хэлэгдэнхэй.

Харбяангуудтай зэргэлээд хуһан тужа соо Нуга гэжэ тосхон оршодог. Эндэ мэдээжэ

композитор Дандар Дампилович Аюшеев, тиэхэдэ уран зохёолшо И.И.Намсараев гэгшэд түрэхэн намтартай. Уран зохёолнуудаараа, һайхан дуунуудаараа энэ бишыхан тоонто нютагаа тэдэнэр холо ойгуур суурхууһан юм.

Эльвира ДАМБАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Байгалай экономика хуралдаан

АЛАС ДУРНА ЗҮГЫЕ БОЛОН БАЙГАЛАЙ РЕГИОНИИЕ ХҮГЖӨӨЛГЭ —
РОССИИН ГЕОПОЛИТИЧЕСКЭ ЗОРИЛГО

Сентябриин 14-дэ Улаан-Удын физкультурин-спортын комплекс соо Байгалай экономика форумой хэмжээндэ эмхидхэгдэн конференциин "2025 он болотор хүгжэлтын хараа түсэбүүд: Байгалай регионие болон Алас Дурна зүг хүгжөөлгын түрүү шэглэлнүүд" гэнэн асуудалаар пленарна зүблөөн ажалаа ябуулаа. Зүблөөнэй урдахана инновационно болон инвестиционно проектнүүдэй үзэсхэлэн дэлгэгдээ, удаань Конференциин тэдхэгшэдтэй пресс-конференци үнгэргэгдөө, харин зүблөөнэй ээстэ Буряадай толгойлогшо Вячеслав Наговицын бүхыдөө 69 миллиард түхэригэй хэмжээнэй инвестиционно проектнүүдые бээлүүлхэ талаар урид хэлсэлгэнүүд тухай хэлсэнүүдые баталаа.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Внешэкономбанкын Гүрэнэй-хубиин сүг хүдэлмэрлгын дирекцин директорэй орлогшо **Алексей Шевляков** түрүүлэн үгэ абажа, Алас Дурна зүг болон Байгалай регион хүгжөөлгын гол шухала эрилтэ - инвестиционно ажал ябуулга эдэбхижүүлгэ - тухай хараа бодолнуудаараа хубаалдаа. Тус банк хадаа Россиин субъектнүүдэй социаль-экономическа хүгжэлтэдэн тулалхын тула дэбисхэрнүүд дээрэн инвестиционно ажал ябуулга эмхидхэдэг, гүрэнэй экономикын хүгжэлтэдэ шухала проектнүүдые хангалсадаг юм.

"Алас Дурна зүгэй болон Байгалай регионий хүгжэлтэ ехэнхидээ бюджетнэ номололго дээрэ үндэлдэг байгаа. Тээд иимэ үргэн ехэ дэбисхэрэй бүхы асуудалнуудые шийдхэхын тула ганса бюджетэй мүнгэн зөөри хүрэхгүй. Тиимэһээ проектнэ номололго хүгжөөхэ, ондоогоор хэлэбэл, бюджетнээ гадуур номололготой инвестиционно проектнүүдэй дэлгүүр эмхидхэн байгуулха гэшз манай гол зорилго болоно", - гэжэ Алексей Шевляков хэлээ.

2010 ондо Внешэкономбанкын Ажаглалгын совет Алас Дурна зүг болон Байгалай региондо онсо анхарал хандуулха тухай асуудал табижа, үнгэрһэн жэлдэ эдэ регионүүдые хүгжөөлгын жаса байгуулха тухай шийдхэбэрийн хэмжээндэ инвестиционно ажал ябуулга хүгжөөлгын хэмжээнүүдэй тусхай программа абтаһан байна. Тиимэжэ Внешэкономбанк гүрэнэйгөө зүүн зүгэй газар нутагуудые хүгжөөхэ зорилготой нягта холбоотойгоор ажалаа ябуулдаг болонхой.

Конференцидэ хабаадагшад ай олонхиин тэмдэглэһээр, Алас Дурна зүгтэ болон Байгалай региондо инвестициинүүдые шэглүүлгэдэ һаад ушаруулдаг шалтаганууд бултанда мэдээжэ: үргэн ехэ дэбисхэр, тон үсөөн ажаһуугшад, хүн зоной бага олзо салын. Тиимэһээ даб дээрээ инвесторнүүд номолһон мүнгээ богони болзорто бусаажа шадахагүй байна. Энэ байдал һайжаруулхын тула инфраструктурна облигацинуудые гаргаха, мүн хуулиин хамгаалгатай бусадшы аргануудые хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Тиимэжэ яабашы мүнөө дээрээ Внешэкономбанк эдэ дэбисхэрнүүд дээрэ бүхыдөө 250 миллиард түхэригэй хэмжээнэй проектнүүдые хангана, гадна үшөө 10-20 проект, тэрэ тоодо Буряадта хабаатай хоёр

проект, банкын үзэмжэдэ байна.

Россиин Сбербанкын Байгалай банк болон ВТБ банкын Улаан-Удын филиал баһал гүрэнэй-хубиин нүхэсэлэй аргаар ажалаа ябуулдаг юм. "Би түрүүшын форумһоо эхилээд, жэл бүхэндэ хабаадахадаа, энэ хэмжээ ябуулгын ехэ удха шанартай боложол байһые ойлгоноб. Тиимэһээ бусадай юуншые гээ һаа, тус регионүүд инвесторнүүдэй анхарал татадаг гэжэ хэлэхэ байнаб", - гэжэ Россиин Сбербанкын Байгалай банкын түрүүлэгшэ **Владимир Салмин** онсолоо.

ПЛЕНАРНА ЗҮБЛӨӨН

Пленарна зүблөөниие РФ-гэй Федерациин Советэй түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко нээхэдэ, Азийн гүрэнүүдтэй, илангаяа хилэ шадархи гүрэнүүдтэй харилсаа холбоогоо эдэбхижүүлгэ хадаа нэн түрүүн нэгэдүүлгын, мүнгэн зөөриин-экономическа болон албан хойрог хаалтануудые усадхалгын зорилгонуудые табиба. Эдэ бүгэдэ Владивостогто үнгэргэгдэн АТЭС-эй саммидай деклараци соо тунхаглагданхай. **"Тобшололын: Росси хадаа политикыншые, экономикыншые талаар Азийн-Номгон далайн регионий гүрэнүүдэй анхарал татана. Тиимэһээ бидэ энэниен гүрэнэйгөө аша туһада, мүн Сибирь болон Алас Дурна зүгые хүгжөөлгын түсэбүүдээ бээлүүлхын тула хэрэглэхэ ёһотойбди", - гэжэ тэрэ хэлээ.**

Олон хүнүүдэй онсолһоор, зүүн дэбисхэрнүүдые хүгжөөлгэ хадаа геополитическэ удха шанартай. Сибириин федеральна тойрогто Россиин Президентын бүрин этгэмжэтэ түлөөлэгшэ **Виктор Толоконский** хэлэһээр, энэ зорилго бээлүүлхын тула хубиин инвестициинүүдые хабаадуулхаар таарамжатай зохид эрхэ байдал тогтоохо шухала: тусхай экономика зонануудые байгуулалга, хүнгэлэлтэтэй налогово гурим нэбтэрүүлгэ, транспортна болон элшэ хүсэней инфраструктуруудые хүгжөөлгэ, гүрэнэй-хубиин нүхэсэл эдэбхижүүлгэ.

"Экономикын-хэрэг эрхилэлгын түб, дэлхэйн дэлгүүрнүүд Зүүн-урдахи Азийн гүрэнүүд рүү "зөөжэ" байна, - гэжэ В.Толоконский онсолоод, - зүгөөр тус регионүүдта дээдэ гарай залуу мэргэжэлтэд үсөөн, олон зон нотагнаа гаража ошоно, - гэжэ хэлээ. Энэ талаар байдал хубилгахын тула социальна халбаридэ

ехэ анхарал хандуулха, ажаһуугшад ажабайдал һайжаруулха шухала.

"Хүн болон тэрэнэй ажабайдал шэнэ экономикын эгээл шухала зүйл боложо үгэхэ ёһотой гээд Россиин Президент Владимир Путин нэгэнтэ бэшэ тэмдэглэдэг. Зүгөөр мүнөө сагай дэлгүүрэй экономика тус зорилгые гүйсэд бээлүүлжэ шадаһагүй", - гэжэ Буряадай толгойлогшо **Вячеслав Наговицын** ойлгуулаа.

Шэнэ экономика нэн түрүүн байгаали гамналгын болон хүн зоной ажабайдал һайжаруулгын шэнэ аргануудые хараална. Технологинуудай хүгжэбэшые, арад зон ажалгүйдэхэ гү, али үгырхэ ёһогүй. Вячеслав Владимировичай тэмдэглэһээр, предпрятиин ашаг үрэтэй хүдэлмэрийн сэгнэлтэ хадаа байгаалиин нөөсөнүүдые тон гамтайгаар ашаглалга, үйлэдбэрийн үлэгдэлнүүдые ашаглан хэрэглэгэ дээрэ үндэлхэ. Тиимэжэ шэнэ экономикын эрилтэнүүдэй тоодо элдэб муу-һайн холисогүй, сэбэр эдэе хоол үйлэдбэрилгэ ороно.

Россиин Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Аркадий Дворкович** онсолон тэмдэглэһээр, байгаалида хорогуй үйлэдбэри эрхилхэ шухала. "Би Байгал хараад, ехэ гоёошоогооб. Иимэ үзэсхэлэн гоё газараа, хоморой шухаг баялгаа гамнаха ёһотойбди. Тиимэжээ ажаһуугшад айнгаа тэрэниие гамтайгаар ашаглаха, мүн хари гүрэнүүдэй аяншалагшад ай харан баясаха арга олохо хэрэгтэй. Харин Байгалай ЦБК-да ерэхэдэм, тэд ондоо мэдэрэл түрөө. Эшхэбтэр, зүгөөр иимэ предпряти гүрэн соомнай олон. Тиимэжээ экономикаёо һайжаруулжа, байгаалида хорогуйгүйгөөр олзо асардаг болгохо - манай уялга", - гэжэ тэрэ хэлээ. Байгалье нилээд бузарлаһан тус предпрятиин саашанхи хуби заяан эли гэжэ ханагдана.

Россиин зүүн дэбисхэрнүүдые эгсэ хүгжөөхөөр хэмжээнүүд тухай зүблөөн дээрэ нилээд хэлэгдээ. Жэшэнь, Сибирь болон Алас Дурна зүгэй экономика харилсаа холбоонуудай эблэлэй түрүүлэгшэ **Олег Кожемяко** иимэ хэмжээнүүдэй тоодо "дайдые агшаалга" нэрлээ. "Алас Дурна зүгые Россиин бусад регионүүдта "дүтэ" болгохо хэрэгтэй. Мүнөө тэрэ таһаранги:

эндэ үйлэдбэрилэгдэн продукция гүрэнэй түб дэбисхэрнүүдтэ анханайнгаа хэмжээгээр абаашагдаха болоинхой. Тус байдал заһаруулхын тула Транссибай үшөө нэгэ зам татаха шухала. Тиимэжээ Зүүн-урдахи Азийн гүрэнүүдһээ ашаанай улам ехээр шэрэгдэдэг боложо байһые хараадаа абал, заабол хоёрдохи зам хэрэгтэй. Мүнөө эдэ гүрэнүүд дэлхэйн бүхы продукцияин 55 процентые үйлэдбэрилнэ гэшзэ. Гадна байгаалиин нөөсөнүүдые ашаглалгын арга боломжонуудаа бээлүүлхын тула БАМ-ай хоёрдохи халаа харгы баһал хэрэгтэй болоно", - гэжэ тэрэ хэлээ.

"РЖД" ОАО-гой президент **Владимир Якунин** иимэл һанамжа баримтална. Тэрэнэй онсолһоор, эдэ хоёр түмэр замуудые хүгжөөхөөгүй бол, гүрэнөө хүгжөөжэ шадахагүйбди.

ХЭЛСЭЭ БАТАЛАЛГА

Пленарна зүблөөнэй түгсэхэдэ Буряадай толгойлогшо **Вячеслав Наговицын** бүхыдөө 69 миллиард түхэригэй хэмжээнэй инвестиционно проектнүүдые бээлүүлхэ талаар урид хэлсэлгэнүүд тухай хэлсэнүүд баталагдаа гэбэ. Тэдэнэй ёһоор, бизнес-классай гостинична комплекс, шубуунай фабрика, мяханай комбинат болон бусад үйлэдбэрийн объектүүд баригдаха, зүгөөр хэлсэнүүдэй олонинь гэр байрын барилгада хабаатай юм. 2009 ондо Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэн экономика конференциин үедэ дүн хамта оройдоол 9 миллиард түхэригэй хэмжээнэй хэлсэнүүд баталагдаа нэн гэжэ хануулаа.

Федерациин Советэй түрүүлэгшэ Валентина Матвиенко, Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Аркадий Дворкович болон бусад үндэр тушаалтад конференциин хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгөө. Пленарна зүблөөнэй үедэ болон "дүхэриг шэрэнүүдтэ" соносхогдоһон дуралхалнууд РФ-гэй Федерациин Советтэ зүбшэн хэлсэгдэхэ юм. "Нилээд олон дуралхалнуудаар шийдхэбэри абаха хэрэгтэй", - гэжэ Аркадий Дворкович онсолоо.

Дыжит **МАРХАДАЕВА**.

Байгалай уласхоорондын экономика форум

РЕГИОНОЙ ХҮГЖЭЛТЭДЭ ЕХЭ ТҮЛХИСЭ

Байгалай уласхоорондын экономика форумой хүүлшын үдэр булта хабаадагшад Байгал шадар ошожо, «Байкальская гавань» гэнэн аяншалалгын-рекреационно зонын экономика байдал үзэбэд. Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын айлшадые амаршалаад, энэ аяншалгын газар хүгжөөлгын түсэб тухай хөөрөө.

- Нэн түрүүн инфраструктурын барилга эхилээбди. Мүнөө эндэ барилга эрхилхэ резидентнүүд ерэнхэй, нарын сагта элдэб шатын отель, гостиницанууд баригдажа эхилхэнь.

Федерацийн Соведаэй түрүүлэгшын орлогшо Вячеслав Штыров уласхоорондын экономика хуралдаан хадаа Россиин Федерацийн субъектнүүдтэ ёhotoйл экономика, социально-политическэ хүгжэлтын түлхисэ болодог гэбэ.

- Тиимэһээ БЭФ өөрынгөө хэмжээ ябуулгануудые элдэб газарнуудта эмхидхэдэг болохо, юуб гэхэдэ, тиигэжэ регион бүхэнэй хүгжэлтэдэ анхарал табигдаха бшуу. Буряад ороной эршэм хүгжэхэ алхамуудые адаглажа, Буряад орон хадаа Россиин доодо рейтингын тоодо байһанаа, түрүүшүүлэй тоодо оронхой гэжэ хэлэхэ байнаб, - гэжэ В. Штыров тэмдэглээ.

Арадай Хуралай түрүүлэгшэ Матвей Гершевич элидхэлдээ иигэжэ хэлэһэн байна:

- Мүнөөдэр нарын сагай ерээдүй бодото дээрэ элирнэ. Тиигэһээр эндэ гоё найхан отельнүүд бодохо, 1000 гаран аяншалагшад ерэжэ, далай дээгүүр яхта, катер, пароход, онгосонууд тамаран байха. Энэмнай манай ерээдүйн экономикын хүгжэлтэ гэршэлнэ. Аяншалга гэшшэ хүдөө ажахытай, хамнабарин болон бусад халбаринуудтай нягта холбоотой. Байгал дээрэ хэгдэхэ ажал ехэдэхэ, нангин далай хамгаалха болон ухаамжалан эдэ бүгэдые хүтэлбэрилжэ шадаха шухала. Экономико болон Байгалые хамгаалга хоёрые тэнсүүлэн ажал эрхилхэ ёhotoйдби.

Прибайкалийн аймагай муниципальна районой

захиргаанай толгойлогшо Сергей Семенов, энэ аймагай амин шухала, найн шанартай, сэбэр уудаг уһан тухай асуудал онслоо:

- Байгалай эрьедэ ажаһуудагыё наа, сэбэр уһа ууха аргагүйбди. Мүн газар үргэдхэхэ асуудалаар ажал ябуулнабди. Ойн жасын газарнуудые һууринай өөһэдын хүтэлбэрин болгохо асуудал баһал манда шухала. Экологиин түб зонодо ажаһуудаг бидэндэ, эндэмнай эрхилэгдэжэ байһан барилгатай суг хамта манай һууринууд хүгжэбэл, найн бэлэй гэжэ ехэтэ найданабди.

РЕЗИДЕНТНҮҮДЭЙ СЭРГЭ, ФОНТАНУДАЙ НЭЭЛТЭ

Буряад Республикада 2009 ондо БЭФ-эй конференци үнгэрөө бэлэй. Эгээл тэрэ үедэ энэ газарта "Байкальская гавань" гэнэн экономика онсо зонын барилгын эгээл түрүүшын шулуун табигдаһан юм. Мүнөө 2012 ондо уласхоорондын экономика форумой үедэ аяншалалгын түбэй барилгын эхи абтаба. нарын сагта резидентнүүд эндэ гостиница, концертнэ танхимтай конференц-түб, тамирай талмайнууд, ресторанууд болон коттеджнэ тосхонуудые барижа эхилхэнь. Энэ газарта ажаябуулгын эхи болгон сэргэ табигдаад, тэрээндэ хадагууд уягдаа.

- Энэ сэргэ резидент-барилгашадые нэгэдүүлһэн һүлдэ боложо үгэнэ. Барилгашад бултадаа Байгал шадар хүн зоной айлшалан ерэхэдэ угтан абажа, хүндэлхэ зорилготой нэгэл ажал эрхилхэ бшуу, - гэжэ эмхидхэгшэд тайлбарилна.

Мүн форумдо хабаадагшад Байгалай дэргэдэ баригдаһан фонтануудай нээлгын баяр ёһололдо хабаадаба. Эдэ фонтанууд Байгалай дабтагдашагүй гоё найхан дүрэ, хусыень гэршэлнэ. Фонтануудай оёортонь Байгалай һүлдэ тэмдэгүүд болохо Байгалай хаб загаһан, Байгалай омоли болон Байгалай хайлгана шубуун гээд ниилэгдэн бүтээгдэнхэй.

ТОЛГОЙЛОГШЫН ТАЙЛБАРИ

Байгал далайн эрьедэ республикын толгойлогшо **Вячеслав Наговицын** журналистнуудта тайлбари хэһэн байна. Нэн түрүүн республика дотор инвесторнүүдэй зөөриез аша тухатайгаар оруулха хэрэгтэ бүхы байдал түхээрэгдээ гэжэ тэмдэглээ:

- Аяншалгын рекреационно талмай байгуулга ха-

Уласхоорондын форумдо хабаадагшадые угтамжа

В.Наговицын В.Штыров хоёр журналистнуудтай хөөрэлдэжэ байна

Фонтанай нээлтын үедэ

Байгал далайн эрьедэ угтан абабад

зоной хабаадалгатай хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ аргатай болохоннай бшуу.

БАЙГАЛЫЕ ХАМГААЛХА ХУУЛИ БАЙГАЛДАА

ХАРША БОЛОНО

Вячеслав Владимирович Байгалые хамгаалгын хэрэгтэ олон барилга хэгдэхэ ёhotoй гэжэ тэмдэглээ, теэд тэдэнх хуулин ёһоор хоригдонхой.

- Хуули тогтоогшод энэ хуули баталхадаа, хүсэд бодомжолоогүй гэшшэ. Байгал шадар аяар 150 мянган зон ажаһуудаг. Тэдэнэр социальна талаар ямаршыё хүгжэлтгүй үлэшөө. Уһа сэбэрлэлгын түхээрлэгнүүд баригдаагүй, нобшо хаядаг полигонгүй, газ гэжэ баһал оруулагдаагүй, зайн галай элшэ муу шанартай, харгышыё муу байгаа. Энэ хуули бусаар харгы баригдаа. Нобшо хаядаг талмайгүй байхадань, эдэ зон нобшо ноохойгоо ой руу гу, али Байгал руу хаяна бшуу. Тиигээд лэ юундэ эндэ муухай гэшшэб гэжэ ерэнэн зон гайхалдадаг.

Прибайкалийн аймагай бүхы тосхонууд шулуун нүүрһээр түлигдэдэг котельнитэй. Тэдэнэй үйлэдбэрийн гараша, аяар 22 мянган тонно нүүрһэнэй үнэһэн Байгал руу хаягдана ха юм.

- Эдэ бүгэдые усадхахын тула, эндэхи нютагуудые газтай болгохо хэрэгтэй, - гэжэ В.Наговицын мэдээсэбэ.

- Зүгөөр Байгалые хамгаалха зорилготой тэрэл хуули соо энэ газарта ямаршыё сорго татаһан барилга эрхилхэгүй гэжэ бэшээтэй. Тиимэһээ энэ хуули Байгалые хамгаалнагүй ха юм. Иимэнүүд дутуу дунданууд олон. Тэдэниие түргэн мүрөөр усадхаха хэрэгтэй. Гансал тиигэжэ Байгал далайе абарха аргатайбди. Энээнэй түлөө тэмсэнэбди. Харин Байгал шадар элдэб үйлэдбэрийн эмхинүүдые бариха гэжэ тэмсэнэ бэшэбди.

Федерацийн Соведаэй түрүүлэгшын орлогшо Вячеслав Штыров БЭФ-эй конференцийн дүнгөөр, Федерацийн Совет Алас Дурнын болон Буряад Республикын дэбисхэртэ хабаатай хуули тогтоолгын хэдэн актнууд дээрэ ажаллаха гэжэ мэдүүлбэ. Эдэнх хадаа Байгал далай хамгаалга тухай, онсо хүшэр байдалда эрхилэгдэдэг хүдөө ажахы тухай тусхай хуулинууд баталагдаха. Вячеслав Штыровэй хэлэһээр, Байгал далай руу урдан ородог голнууд, илангаяа Буряадай газарһаа, хорото бодосуудтай, Байгалда харша хэнэ. Тиимэһээ республикын толгойлогшо Байгал дээрэ шэнэ үеын сэбэрлэлгын түхээрлэгнүүдые бариха шухала гэжэ мэдүүлнэ. Энэ талаар хэдэн хэмжээ ябуулганууд түсэблэгдэнхэй. Нанаа зобоһон эдэ асуудалнууд Россиин президентын хараада табигданхай.

Цырегма САМПИЛОВА.

Сэргэ барилгашадые нэгэдүүлнэ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

"Творим историю вместе" конкурсдо

«ТҮҮХЭЭ ХАМТААРАН ТҮҮРЭЭ»

Имэ нэрэтэй конкурс 2012 оной апрельхээ сентябрь харын дүүрэтэр "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшан, БГУ-гай эхин болон хургуулийн наһа гүйсөөгүй хүүгэдэй хуралсалай кафедра, этнопедагогикын лаборатори, Буряадай багшанарай республиканска колледж хамта үнгэргэнэ.

Хургуулийн эхин классуудай хуралсалай, хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй хүмүүжэмэлнүүдэй зохёохы ажал (зураг, фото-зураг, фотоколлаж, сочинени-найруулга, шүлэг, плакат) энэ конкурсдо абтана.

2012 он – Россиин түүхын жэл гэжэ сонсохогодоо нэн. Тиймэһээ "Россиин агуухэ хүнүүд", "Россиин дайшалхы соло", "Түүхымнай солото үдэрнүүд", "Урагшаа, Росси!" гэнэн номинацинуудаар хүүгэдэй ажалнууд манай Хэблэлэй байшанда

орожол байна. Аймагуудай эрдэм хуралсалай управлениин дарганар хабар эртээр энэ конкурс тухай мэдэһэн, хуралсалай гуламта бүхэндэ дуулгаха даабари абанан байха юм.

Урда харануудта ерэнэн хүүгэдэй зурагууды "Одон" журналдаа хэблээбди. Энэ жэлэй 7-дохи номерһоо абан, мүнгэнэй дуталданан ушарһаа "Одон" журналнай хэблэгдэхээ болинхой. Тиймэһээ хүүгэдэй ажалнууды "Буряад үнэн" газетын нюурта хэблэхэ гэжэ хэлсээбди.

Сагаан-Нуурай дунда хургуулийн багша **Валентина Васильевна Калитниковагай** шабинар ехэ олон зурагууды эльгээгээ. **Алтана Бадмаевада, Кристина Тюкавкинада**, 1-дэхи классай хурагшадта, баярые хүргэнэбди. **Аня Овчинникова, Алина Мартынова, Ангелина Пушкарева** гэгшэдэй ажалые уншагшадтай анхаралда дурадханабди.

Хэжэнгын аймагай Эдэрмэгэй библиотекын ажалтан **Оргомол Ринчинова Рыгдылонова** эдир уншагшадтайнгаа – **Сэлмэг Будаевагай, Сэлмэг Ачитуевагай, Алена Цыренжаповагай** зурагууды эльгээһэндэнь, гүнзэги баяр хүргэнэбди. Хурамхаанай Гааргын хургуулийн шаби **Таня Цыремпилова** үбгэн аба **А.Б.Самбил** тухай хонин найруулга эльгээгээ. Ниислэл хотын "Дельфин-

чик» гэнэн 105-дахи эхин хургуули – хүүгэдэй сэсэрлигэй 11-дэхи ахалагша бүлэгэй хүүгэдэй хүмүүжүүлэгшэ **Е.П.Толстихина** "Россиин хүүгэд" гэнэн гоё гэгшын фотоколлаж бэлдээд асараа. Сэсэрлигэй хүүгэд өөһэдөө газарай ургамал эдэн, сэсэгүүдые тарижа, арга дүрэтэй, шадбаритай болоо, мүн өөһэдэн ургуулһан амтан эдээндэ хүртэжэ, баярлаа. Бэрхэнүүд байнал даа!
Туяна САМБЯЛОВА.

Овчинникова Аня, 1 класс

Тюкавкина Кристина, 4 класс

Пушкарева Ангелина, 1 класс

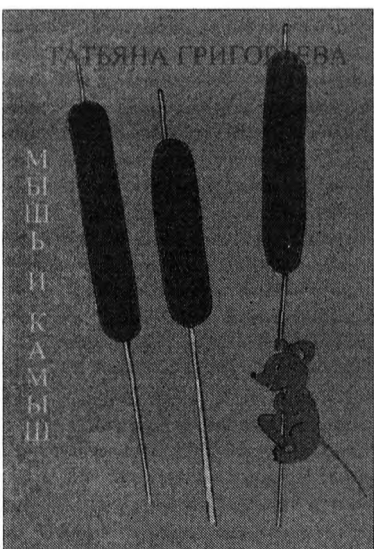

Мартынова Алина, 1 класс

ВЕЛИКИЙ
ПЕТР I

Цыренжапова Алена, 6 класс

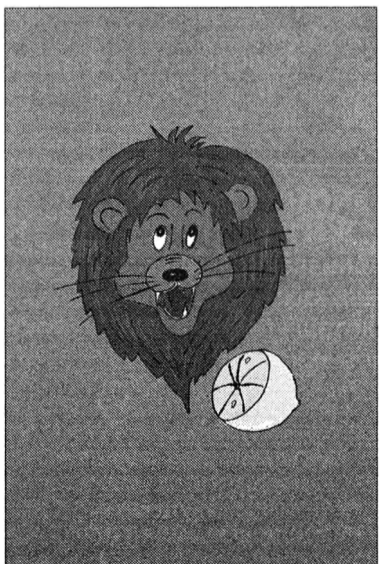
ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн **Татьяна Григорьева** хүүгэдтэ зорюулжа, хэдэн ном гаргаа нэн. Өөрөө врач мэргэжэлтэй, хүүгэдтэ ехэ мээхэй хүн хадаал иимэ зохёол бэшэнэ ха юм. Нүүлшын хэдэн шүлэгүүдтээ өөрөө зураг зуранхай. Шүлэгүүд болон зурагуудынь танай анхаралда.

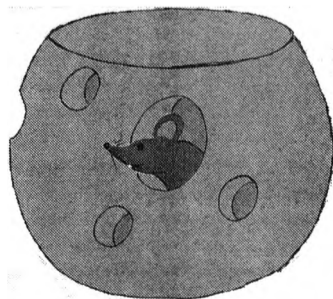
Буряадай зохёолшод – хүүгэдтэ

Татьяна ГРИГОРЬЕВА

Үглөөгүүр арсалан лимон залгаад,
Уур сүхалаар халиба.
Тунатайшые наа иимэ эдээн,
Тэнэрэн алдаал арсаланай нюдэн.

"Томо гэгшын сырэй Тэгэн дунда байрлаа наа...",
- гээд
Борохон хулганаан шэбшэнэ.
Байраяа хоолтоёо нэгэдхээд,
Тэнэ жаргаха байгаал даа.

Табаг дээрэ торт гаргаба.
Тэрэнэй арилхагүйн тула, магад,
Түргөөр хэншыеб эдибэл даа.
Тиихэдээ зүбтэйл байба ха.

ХАРМААН СООХИ ТАРХААН

Нэгэ тархандаа нүгөө тархан,
Нюусаар ааб даа,
Светын джинсын хармаанай Нөөсэ тухай хөөрөбэ.
- Энэ хүни хоюулан Эбтэйгээр түхөөржэ,
Хүрэжэ ошоёл зорюута Хэшэг ехэтэй хармаанда.
Харгыдаа нэгэшые зобохогүйбди,
Хоол хошо олодохо.
Эдээнэй үбдэл, тоһон толбонууд
Энэ джинсэдэ үлэнхэйл.
Хармаан соонь юун үгыб даа:

Хилээмэнэй бутархай,
Амтан конфетэ хайлаад,
Халаһандань няалданхай.
-Хүүгэд, шагныт намайе!
Хармаандаа конфетэ хайлуулангүй,
Хубсаһаа сэбээр үмдэбэлтнай,
Хулгайша тархаан харагдахагүйл.

Туяна САМБЯЛОВА буряадшалба.

Хулгана хулһанда хандаба:
- Юундэ, хулһан, харшагананаш?
Шамгүй аалин байхал нэн.
- Зүб даа. Аниргүй зогсохо аргамгүйл.

Table with 4 columns: Time, Channel Name, Program Name, and Duration. Includes sections for TNT, ТИВИКОМ, and СТС.

Четверг, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Thursday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Thursday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Thursday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Thursday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Thursday.

Пятница, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Friday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Friday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Friday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Friday.

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name for the First Channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name for Russia 1 on Friday.

06.55 «НТВ УТРОМ»
09.40 ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД (0+)
10.30, 16.30, 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.20, 02.20 СПАСАТЕЛИ (16+)

11.55 «ДО СУДА» (16+)
13.00 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.25 «СУД ПРИСЯЖНЫХ». ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.35 «ТАИНСТВЕННАЯ РОССИЯ» (16+)
17.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
18.40 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ». С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)

20.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
22.25 Т/С «КАРПОВ»
00.25 Т/С «ДИКИЙ»
02.50 Т/С «МУШКЕТЕРЫ ДВАДЦАТЬ ЛЕТ СПУСТЯ»
04.50 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
05.35 Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

5 КАНАЛ
07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙЧАС»
07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
11.30, 12.20, 13.30, 13.45, 14.40, 15.35, 02.40, 03.40, 04.40, 05.40, 06.40 Т/С «ЕРМАК»

17.00, 17.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
18.00 «ПРАВО НА ЗАЩИТУ» (16+)
19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
20.00, 20.30 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
21.00, 21.50, 22.35, 23.25, 00.15, 01.00 Т/С «СЛЕД»

Суббота, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.50, 07.00, 08.35
09.20
09.45
10.00
10.45
11.15
11.55
13.15
19.00
19.15
19.50
20.55
22.00
22.20
23.50
01.50
03.50
05.50
05.45
07.35
08.05
09.00
09.10
09.20
09.45
10.30
11.05
11.25
11.35
11.45

12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.55 ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ (12+)
13.25, 15.30 Т/С «ГАИШНИКИ»
18.00 «СУБОТНИЙ ВЕЧЕР»
19.55 ШОУ «ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ» С МАКСИМОМ ГАЛКИНЫМ
21.00 ВЕСТИ В СУБОТУ
21.45 Х/Ф «ОБУЧАЮ ИГРЕ НА ГИТАРЕ»
01.20 Х/Ф «СПЛУЖАНКА ТРЕХ ГОСПОД»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35 Х/Ф «ИМ ПОКОРЯЕТСЯ НЕБО»
13.15 «БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ»
14.10 Д/С ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК. ДЕТСКИЙ СЕАНС
14.35 Х/Ф «ЗВЕЗДНЫЙ МАЛЬЧИК»
15.50 М/Ф «НАСЛЕДСТВО ВОЛШЕБНИКА БАХРАМА»
16.10 «УРОКИ РИСОВАНИЯ С СЕРГЕЕМ АНДРИЯКОВОЙ»
16.35 «ГЕНИИ И ЗЛОДЕИ»
17.05 Д/Ф «СТАТЬ МУЖЧИНОЙ В АФРИКЕ»
18.00 В ГОСТЯХ У ЭЛЬДАРА РЯЗАНОВА. ТВОРЧЕСКИЙ ВЕЧЕР АЛЛЫ ДЕМИДОВОЙ
19.10 «БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
19.50 Д/Ф «ДЕТИ ГИТЛЕРА»
22.00 «РОМАНТИКА РОМАНСА»
23.00 «БЕЛАЯ СТУДИЯ»
23.40 Х/Ф «КАНЗАС-СИТИ»
01.40 «РОКОВАЯ НОЧЬ» С АЛЕКСАНДРОМ Ф. СКЛЯРОМ

ТНТ

07.30 М/Ф «СПУТНИЦА КОРОЛЕВЫ», «КАПИТОШКА»
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА (16+)

08.30 М/Ф «ПРИНЦ И НИШИЙ»(6+)
09.15 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА (16+)
09.45 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА» (16+)
10.35 М/Ф «БАКУГАНТ»: «ВТОРЖЕНИЕ ГАНДЭЛИАНЦЕВ (12+)»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА» (12+)
12.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)
12.30 «ДУРНУШЕК.НЕТ» (16+)
13.30 «СОМЕДИ WOMAN» (16+)
14.30 «КОМЕДИ КЛАБ» (16+)
15.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
16.30 «СУПЕРИНТУИЦИЯ» (16+)
17.30 Т/С «ЗАЙЦЕВ +1» (16+)
18.30 «СОМЕДИ WOMAN» (16+)
19.30 «МИФЫ О РОССИИ»: О РУССКОЙ ДУШЕ (16+)
Х/Ф «КОНАН-ВАРВАР»
«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
«ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
Х/Ф «ДЖОНА ХЕКС»

ТИВИКОМ

06.00 «ЗУРХАЙ»
06.05, 06.30, 10.05 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (0+)
08.00, 09.30, 11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
09.00 «В ТЕМЕ» (16+)
07.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ». «ЗУРХАЙ» (0+)
08.35 «ВЕСТНИК НАРОДНОГО ХУРАЛА» (6+)
17.35 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (0+)
«ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (0+). «ЗУРХАЙ»
Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ БУДУЛАЯ» 1 С. «ЕВРОМАКС» (0+)
Т/С «ГЕНЕРАЛЬСКАЯ ВНУЧКА»
16.45 «УТУМАТА» (12+)
17.05 Д/Ф «СТРЕМЛЕНИЕ К ДВИЖЕНИЮ»
17.45 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС. КОМНАТЫ СМЕРТИ»: «КОМБИНАЦИЯ БЕЛОГО КОНЯ»

«ВКУСНО» (12+). «ЗУРХАЙ»
Х/Ф «С ДНЕМ РОЖДЕНИЯ, КОРОЛЕВА!»
Х/Ф «ДОМ НОЧНЫХ ПРИЗРАКОВ»
«ПРЕМЬЕР-ПАРАД» (12+). «ЗУРХАЙ»
«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «БАРБИ В ПОДВОДНОМ МИРЕ»
07.25 М/Ф «НАСЛЕДСТВО ВОЛШЕБНИКА БАХРАМА (0+)», «ПРОСТО ТАК (0+)»
08.00 М/С «ВОЛШЕБНЫЕ ПОППИКСИ» (6+)
16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
М/Ф «СКУБИ ДУ И ПРИЗРАК ВЕДЬМЫ (6+)»
М/С «ЧАПЛИН»
«ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
«ЭТО МОЙ РЕБЕНОК!» (0+)
Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ. СУПЕРНЕВЕСТЫ»
Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+)
16.30 Т/С «6 КАДРОВ» (16+)
19.10 М/Ф «ВАЛЛ-И». «ВАЛЛ-И»
Х/Ф «ТРАНСФОРМЕРЫ (12+)»
ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ (16+)
«ХОРОШИЕ ШУТКИ»
ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

Т/С «СУПРУГИ»
СМОТР (0+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)

«ИХ НРАВЫ»
«ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
«ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
«КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ (0+)
КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС (0+)
Х/Ф «ОТСТАВНИК»
«СВОЯ ИГРА» (0+)
«СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...» (16+)
«ОЧНАЯ СТАВКА» (16+)
«ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
«ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР» (16+)
«ПРОГРАММА МАКСИМУМ» (16+)
«РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
«ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
«ЛУЧ СВЕТА» (16+)
«ТАИНСТВЕННАЯ РОССИЯ» (16+)
«ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ»
«СПОРТ ДЛЯ ВСЕХ. НАСТОЯЩИЙ ГЕРОЙ РУСТАМ ГЕЛЬМАНОВ: СКАЛОЛАЗ, ЧЕМПИОН МИРА» (16+)
Т/С «ПРЕСТУПЛЕНИЕ БУДЕТ РАСКРЫТО»
Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

5 КАНАЛ

М/Ф МУЛЬТФИЛЬМЫ (0+)
19.30 «СЕЙЧАС»
11.55, 12.40, 13.25, 14.10, 14.55, 15.40, 16.25, 17.10, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД»
«ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)
21.30, 22.30, 23.25 Т/С «ИСЧЕЗНУВШИЕ»
01.45 Х/Ф «ДНЕПРОВСКИЙ РУБЕЖ»
04.00 Т/С «ОГНЕМ И МЕЧОМ»
Д/Ф «БЕЛЫЕ РАБЫ И ЗОЛОТО ПИРАТОВ»
Д/Ф «УТРАЧЕННЫЙ ТИБЕТ»

Воскресенье, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.50, 07.10 М/Ф «МОНСТРЫ ПРОТИВ ПРИШЕЛЬЦЕВ»
11.00, 13.00 НОВОСТИ
«СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
«ТИМОН И ПУМБА»
М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
«ЗДОРОВЬЕ» (16+)
«НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
«ПОКА ВСЕ ДОМА»
«ФАЗЕНДА»
Д/Ф «С ЛЮБИМОВЫМ НЕ РАССТАВАЙТЕСЬ...»
Т/С «ОПЕРЕЖАЯ ВЫСТРЕЛ»
«БОЛЬШИЕ ГОНКИ. БРАТСТВО КОЛЕЦ» (12+)
«БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА»
В ОДЕССЕ. ФЕСТИВАЛЬ ЮМОРА (16+)
ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
«НАСТЯ». ВЕЧЕРНЕЕ ШОУ (16+)
«КРАСНАЯ ЗВЕЗДА» (16+)
Х/Ф «СМЕРТЕЛЬНЫЙ НОМЕР»
Х/Ф «ПОХИТИТЕЛИ КАРТИН»
Д/Ф «АРИНА ШАРАПОВА. УЛЫБКА ДЛЯ МИЛЛИОНОВ»
06.30 Х/Ф «ЧЕРНЫЙ ПРИНЦ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»

10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20, 12.00, 12.00, 12.10, 16.50, 17.20
19.25 «БИТВА ХОРОВ»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.30 Х/Ф «ОСЕННИЙ ЛИСТ»
00.30 «ВОСКРЕСНИЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
02.20 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ЗАБОЙ»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ»
Х/Ф «ЗНАКОМЬТЕСЬ, БАЛУЕВ»
13.10 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО. ДЕТСКИЙ СЕАНС
13.40 М/Ф «СИЛА ЖИЗНИ»
15.10, 16.05 ЧТО ДЕЛАТЬ?
16.50 Д/Ф «ВОЗРОЖДЕННЫЙ ШЕДЕВР. ИЗ ИСТОРИИ КОНСТАНТИНОВСКОГО ДВОРЦА»
17.45 «КТО ТАМ...»
18.10, 02.55 Д/Ф «БЫЛ ЛИ НАПОЛЕОН УБИТ?»
«КОНТЕКСТ»
19.00 Д/Ф «РОЖДЕНИЕ ОКЕАНА»
19.40 «ВСЕ НЕПРОСТО...»
21.15 ВЕЧЕР-ПОСВЯЩЕНИЕ
22.05 Х/Ф «ТРИ ТОПОЛЯ НА ПЛЮЩИХЕ»
23.25 «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». ИЗБРАННОЕ»

00.15 СПЕКТАКЛЬ «ВСЕГО НЕСКОЛЬКО СЛОВ В ЧЕСТЬ ГОСПОДИНА ДЕ МОЛЬЕРА»
03.45 М/Ф «СКАМЕЙКА» #RIGUS.AI##
ТНТ
07.30 М/Ф «СЕКРЕТ ЧЕРНОГО КОРСАРА»
08.45 Х/Ф «ОТЯГД ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ»
10.00 «СТО ВОПРОСОВ К ВЗРОСЛОМУ»: «ФЕДОР БОНДАРЧУК» (12+)
10.40 М/Ф «АНАНСИ - СКАЗКА ДЖУНГЛЕЙ» (6+)
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ». ПОГОДА (12+)
12.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)
12.30 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА» (16+)
13.00 Д/Ф «СБЕЖАВШИЕ НЕВЕСТЫ»
14.00 «ПЕРЕЗАГРУЗКА» (16+)
15.00 «СУПЕРИНТУИЦИЯ» (16+)
16.00 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
17.00 Х/Ф «КОНАН-ВАРВАР»
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ». ПОГОДА (12+)
20.00 Х/Ф «ПУТЬ ВОИНА»
21.55 «КОМЕДИ КЛАБ» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 Х/Ф «ДЕВУШКА ИЗ ВОДЫ»

ТИВИКОМ

«ЗУРХАЙ»
09.30 «ВКУСНО» (12+)
«ЭПОХА. СОБЫТИЯ И ЛЮДИ» (16+)
07.45 МУЛЬТФИЛЬМЫ (0+). «ЗУРХАЙ»
09.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (0+). «ЗУРХАЙ»
10.00 «РАДАР-СПОРТ», (0+). «ЗУРХАЙ»
10.25, 18.20 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (0+)
10.35 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ-4» (16+)
12.00 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ БУДУЛАЯ» 2 С.

«ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
Х/Ф «С ДНЕМ РОЖДЕНИЯ, КОРОЛЕВА!»
«ВАШЕ ПРАВО». «ЗУРХАЙ» (12+)
16.15 «УУЛЗАЛГА» (0+) ПРОГРАММА НА БУР. ЯЗЫКЕ
Х/Ф «ДНЕВНИКИ НЯНИ»
16.30 Д/Ф «ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ»
18.30 «ПРОГРАММА 7» (12+)
19.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ-4» (16+). «ЗУРХАЙ»
20.30 Х/Ф «МОЛОДЫЕ СТРЕЛКИ-2»
22.00 Т/С «АРХИВ СМЕРТИ»
00.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «БАРБИ И ТРИ МУШКЕТЕРА»
07.35 М/Ф «КЕНТЕРВИЛЬСКОЕ ПРИВИДЕНИЕ (0+)»
08.00 М/С «ВОЛШЕБНЫЕ ПОППИКСИ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
10.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ» (6+)
11.00 «ГАЛИЛЕО» (0+)
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
13.00 М/Ф «ВАЛЛ-И»
15.00 Т/С «6 КАДРОВ» (16+)
16.30 Х/Ф «ТРАНСФОРМЕРЫ (16+)»
19.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+). ТЕНЬ ЗНАНИЙ
20.10 «МЯСОРУПКА» ОТБОРОЧНЫЙ ТУР (16+)
21.10 Х/Ф «ТРАНСФОРМЕРЫ. МЕСТЬ ПАДШИХ»
00.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ(16+)
00.30 Х/Ф «КРАДУЩИЙСЯ ТИГР, ЗАТАИВШИЙСЯ ДРАКОН»
02.45 «ХОРОШИЕ ШУТКИ»
04.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

Т/С «СУПРУГИ»
11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
ЛОТЕРЕЯ «РУССКОЕ ЛОТО» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
11.55 «РАЗВОД ПО-РУССКИ» (16+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 Т/С «ПРЕСТУПЛЕНИЕ БУДЕТ РАСКРЫТО»
16.25 «БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!» (16+)
17.20 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...» (16+)
18.20 «И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!» (0+)
19.20 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ» (16+)
22.35 «ТАЙНЫЙ ШОУ-БИЗНЕС» (16+)
23.35 «МЕТЛА» (16+)
00.30 Х/Ф «ЧЕСТЬ»
02.20 СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2012-2013. ЦСКА - «ДИНАМО»
04.30 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
05.55 Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

5 КАНАЛ

05.00 Д/Ф «ОБЕЗЬЯНЫ: КОМУ НЫНЧЕ ЖАРКО?»
06.00 Д/Ф «ПОИСК ИНОЙ ЗЕМЛИ»
09.00 М/Ф МУЛЬТФИЛЬМЫ (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00, 12.35, 13.05, 13.40, 14.05, 14.40, 15.15, 15.50, 16.20, 16.50, 17.20, 17.55 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
18.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ»
19.30 «ГЛАВНОЕ»
20.30, 21.30, 22.30, 23.40 Т/С «СМЕРШ»
00.40 Х/Ф «ТРИ ДНЯ В ОДЕССЕ»
03.00, 04.00 Т/С «ОГНЕМ И МЕЧОМ»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Буряадай арадай поэт Цырендулма Дондогойн 80 жэлэй ойдо

«ҮЛГЭН ДЭЛХЭЙ ЭХЭМНИ, ҮНДЭР ТЭНГЭРИ ЭСЭГЭМНИ...»

Ц. Дондогойн сэдхэлэй байдал, эх хүнэй баяр, үйдхар, жаргал амсаганиие гэршэлхэн эпическэ бүтээлын «Һүнийн поэмэ» (1977-1982, 2002) болоно. 1976-1977 онуудта бэшэгдэн «Альбина тухай шүлэгүүдэй» үргэлжэлэл гэхэдэ болохо.

Хүлдэ ороходош хүтэлөөд
ябахаяа хүсэнэб.
Хүйтэн аминда бү дайруулхай
гэжэ тэмсэнэб.
Нэгтэй болосоорш,
хоёртой болохыш хүлээнэб...
Нэгэн-хоёр үгэ хэлэжэ

хүхээнэш.
(Ц.Дондогой. Ленхобын дэльбэнүүд. 1978, н.14).

Энэ поэмэнь 1984 ондо Буряадай номой хэблэлээр «Эхэнэрэй үрээл» гэнэн нэрэтэй гараһан юм. Поэдэй өөрын дурсалгаар, «Һүнийн поэмэ» гэнэн гаршагынь тэрэ үеын коммунист партиин хургаалай шугамда тааранагүй гэгдээд, мүн бусадшые, тэрэ тоодо шажан мүргэлэй элдэб асуудалнуудһаа зайсаха хүсэлтэй хэлгэгдээ нэн. 2002 ондо «Энээхэн ногоон дэлхэй дээрэ» гэжэ ном гаргадаа, Ц.Дондогой поэмээ түрүүшын нэрээрнэ хэблээ бэлэй.

Альбинын ехээр үбдөөд, «дэмыржэ», мэдээгүй хэбтэхэдэ, поэдэй сэдхэлэй гүн сооһоо иимэ мүрнүүд мүнделөө:

Юундэ үдэр дунда һүни ерээб?
Юундэ нэгэшые мүшэн үгэб?
Орой дээрэмнай лүнхынэн

огторгой
Орой хогоосон гү – холборхой?

...Зуушые һухирэ –

Зуг татажа,
Зогсохогүй эрьелдэгшэ

Газар халташые!..

(Ц.Дондогой, 2002, н.37).

Эхын сүхэрэл зоболоние, тохёолдоод байһан хүндэ ушарые байгаалин шоршордомо үзэгдэлнүүд зураглана: газар гэнтэ харанхы болошоно, халхин улина, модод сошоно. Хаб харанхы сонхоор гэтэжэ, гэртэ орохоёо һэдэнэ; хаб хара, эбэртэй шүдхэрнүүд харагдахал гэнэ. Уриее абархын тула эхэ тахилгын бэшэ, сэдхэлэй тарни шэбшэжэ эхилнэ:

Аминайм залгалаа –

хүүгэн дээрэм

Аягүй хүндөөр амилан,
Харанхы һүни, бү жэгэндээрэ,

Хаяа доогуурни гулгиран

тонило!

...Манан хүшэгые һэтэлэн,
Мандыш, Наран,
Мандалта юртэмсые нэбтэлэн!
...Харанхы һүни, дэгдэ,
Халюун дэлхэйһээ дэгдэ!..

(Ц.Дондогой, 2002, н.38).

Эртээр һаһа бараһан хайрата эжыгээ һанаандаа оруулан, Эхэ газарайнгаа үбэртэ нойрсожо байһан эжынь һүнэнэн «эрьежэ дахин түрөөд, энэ басагамни болоо гэжэ этигэхэ дурамни яатаргаа хүрэнэб?» гэжэ асууна. Тиигээд Эхэ дэлхэйдээ хандажа, шэбшэнэ:

«Эхымни яһые үбэртэлэгшэ
Эхэ газарни, зоболоние

гэтэлэли!

Энээхэн үриием –

бүмбэгэрхэн үриием

Эдэгээжэ хайрлыш!

...Элинсэгүүдэйм яһые,
Эжыхэнэйм яһые

Үбэртэлһэн эхэ-дэлхэй

Энээхэн бүрбэгэрхэн үриием

Эдэгээ, эдэгээ!

Үргэн ехэ нюрган дээрэш

Үлбэр үхибүүд олон гү?

Эдэгээгыш бараниень,

эдэгээгыш,

Эхэнүүд жаргалаа олог лэ!»

(н.40).

Шэдитэ энэ тарниин хүсэһөө юм гү, гансал харан гэхэдэнь, үхибүүн «...дэмырхээ болёод гэнтэхэн, / Амининь доро орожо, / Амгалан нойрто абташаба». Үбшэн үхибүүнэй дэргэдэ болоһон сагаан, харын тэмсэл сагаанайн илалтаар түгэсэнэ.

Хүнгэн болоод сэдхэлдээ, газашаа гаража, Үлгэн дэлхэйдээ зальбаржа, зүрхөөрөө энхэрэн, газарай нюрууе эльбэнэ. Тиихэдэнь газар урдаһаань гэншэн, аалихан ёолобо:

...Гамгүйгөөр бэеым һэндэнэ,

Гарта, хүлтөөрөө малтана.

Газарай эзэдбди гэлдэнэ,

Гадар хүрьһыем галдана.

...Бэе дээрэм үүдхэнэ алалсаа,

Бэе бэеэ хюдалсаад!

Үдэр һүнигүй тэһэрээн...

Үбэл, зунгүй тэһэрээн...

Голни доһолно тэрэһэнэнь,

Голоороо хахарха гүб

тэһэрэһэнэ?

(н.42).

Һаял тэгшээрээд байһанаа, досоохи тэнсүүри алдагдаба. Хүн түрэлтэндэ хандажа, түрэнэн Эхэ – дэлхэйгээ абаран аршалхые поэт урыална:

Эхынгээ амиие абарһандал,

Энхэрмэ үриее абарһандал,

Энэ дэлхэйгээ абарыш,

Энхэрэн бөөмэйлэн абыш!

Хүн, намай дуулаа гүш?

Хүн нэрэшни... дууһаа гү?!!

(н.43).

Эдэ мүрнүүдые бэшэһэнэй һүүлээр 20 жэл үнгэрхэдэ, 2002 ондо хайран Альбина гэнтэ алдажархыһан эхын зүрхэн соо юун боложо байһыень хэн мэдэхэб?!

Үндэр тэнгэрийн

Үүлэнэй саагуур шургажа,

Үгы болошохо шэдитэй

бэшэл хадаа

Үлгэн дэлхэйнгээ

нюруу дээхэнүүр

Хүндөөр һалирнам,

Хүбүүгээ хүтэлөөд,

Ямар ехэ нугэлтэй байһандаа,

Ямархан үйлын үрээр

Ябанабиб, хүүгээ алдаад?

(н.44).

«Оршолоной хогоосон соогуур/ Орондог шарбажа ябахыем,/ Огторгойн бурхад, табяа нэн гүт, / Ойлгуулыт намда!» гэжэ гашуудалдаа дарагдаһан эхын үгэнүүдтэ Хүхэ мүнхэ тэнгэриһээ иимэ харюу дуулдана:

Шаналжа басагаа байнгүй,

Буян һайса хэлши –

Буян, буян!

Аляа хөөрхэн басаганайнгаа

Алтан һүнэһые төөрүүлжэ,

Гурбан муу заяанай нэгэн руу

Гударуулха гээ гүш?!!»

(н.44).

Үлгэн дэлхэй эхэ, үндэр тэнгэри эсэ-

гые нангин гэршэнэр болгожо, поэт поэмынгээ түгэсхэлдэ мэдүүлнэ:

Богонихон энэ һаһандаа

Болохотой, болохогүй

ябадалаар

Нүүрэнэй тооһонойшые

зэргэхэн

Нүгэл хэжэ үрдеэгүйл хүүгэм!

Арбан табанай дүйсэн үдэр

Альгандал сэбэр гарагта

Аминтаяа басагам хахасаал –

Арюухан хандамаанар

һүнэһыень

Абаашаһан байха дээшэнь.

Арьяа Баала –

ом ма ни бад мэ хүм!!!

(н.44).

Абаралша Бурханай тарни сэдхэлдээ тахяад, зоболонто энэ сансарта хүмүүн түрэлэй жаргалые хүсэд амсаагүйшые һаа, манай үндэр эгэшэ, Буряадайманай ехэ Поэт Цырендулма Цыреновна Дондогой һүзэг бишэрэл дүүрэн «Хогоосон» гэжэ шүлэг энэл үедэ бэшэнэ:

Хүхэ мүнхэ тэнгэри

Хүтэлшыегүй – хогоосон.

Хүнэй үри түрбэшше,

Мүнхэ бэшэ – хогоосон.

...Үлгэн дэлхэй гэгдэбэшше,

Үнэн бэшэ – хогоосон.

Үримни боложо ербэшше,

Мүнхэ бэшэ – хогоосон.

(Ц.Дондогой, 2002, н.36).

«Энээхэн ногоон дэлхэй дээрэ» гэжэ номыngoо оролто соо бүхы һаһандаа сэхэ зантай байһанаа алдангүй, сэдхэл хүмэрюулмэ үгэнүүдые хэлэнэ:

«Басаган тухайгаа бэшэхэдээ, би нэгэшые юумэ гоёогоогүйб, байһан юумые байһан соонь бэшээб. «Бурхан багшын бэе бүтээгээ һаатнай, урда зүгтэ хүбүүн боложо түрэхэб», - гэжэ «Алтан һабадаа» хэлэһэн юм. Басаганайнгаа буяниие номуун ёһоор бүтээгээб даа. Буян болодог юм һаань, өөрынь буянда нэмэри болгожо, басагамни удаадахи түрэлдөө баһал һайхан һанаатай, һайн хүн боложо, жаргал эдлэжэ, дам саашадаа бурханай орондо түрэхэн болтогой!

Тэндэ – бурханай орондо, магад, нагаса эжы нагаса аба хоёртоёо уулзаха аалам, хэн мэдэбэ... Ом Дари Дүд Дари Дүри Суухаа!»

Туяна САМБЯЛОВА,

хэлэ бэшэгэй

эрдэмэй кандидат.

Поэдүүд Дулгар Доржиева Галина Дашеева хоёрой хоорондо

Альбина басагантаяа

«Галхан» - хүгжэмтэ-литературна салон

“БАДМАХАН ЛЁНХОБООР БҮРХӨӨГДЭНХЭЙ...”*

Гүрэнэй академическэ Х.НАМСАРАЕВАЙ нэрэмжэтэ
Буряад драмын театрай 80 жэлэй оёе угтуулан

Россиин Федерациин габьяата артист, республикын арадай артист, “Эсэгэ ороной үмэнэ габьяагай түлөө” орденной II шатын медальда хүртэгшэ, монгол туургата арадай дуунуудай уласхоорондын конкурсын (Монгол орон) лауреат, Буряад Республикын Сагаан үбгэн, театрай труппе даагша Дамбадугар БОЧИКТОЕВ манай “Галхан” гэхэн литературно-хүгжэмтэ салониной айлшан боложо, түрэл театрайнгаа үндэр ойн хүндэлэлдэ бээлүүлэгдэжэ байһан зохёохы ажал хэрэгүүд, бэлигыень түргэжэ байдаг гэр бүлэ тухайгаа омогорхон хөөрэнэ, дуратай шүлэг, дуунуудтаяа танилсуулна.

Дүшөөд шахуу жэл талаан шадабариен дэмжэнэн Буряад драмынгаа театрта хариин, ород, классическа болон Буряадайнгаа, Монголой драматургийн зүжгүүд соо ялас гэмэ хурса образуудаараа, 100 гаран рольнуудаараа мэдээжэ болоһон Дамбадугар Доржиевич зүрхэ сэдхэлдэнь юун хадугдаһан тухай баясан дурдана.

-Туфан Минуллиной “Сагаан турлаагта” Альмандарай, Дугар Дылгыровэй “Хари хүнэй гашуудалда” Сандан Доржиевичай, Чимит Цыдендамбаевай “Холын, ойрын түрэлнүүдтэ” худалдаа наймаанай даргын, Булад Гавриловай “Эртэ урдын заншалаар” Юндэнэй, Геннадий Башкуевай “Шүдэрлэгдэһэн зуун жэлдэ” Бадмын гол рольнуудые наадаһан байна. В.Шекспирэй “Лир хаанай” Кент графай, Н.Дамдиновай “Декабристын бэһэлэгтэ” Торсоной, А.Чеховэй “Дабһалалгада” Грябовай, бусад рольнууд зохёохы ажалыемни шэмэглээ, гэжэ Россиин габьяата артист дурсана.

Театрай труппе даагша гэхэн харюусалгатай ажал тухай хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлнэ:

- Үнгэрэн сезон соо олон зүжгүүд табигдажа, театраймнай репертуар яһала баян удхатай боложо байна гэшэ. Нэрлэбэл, Я.Сейитиин бэшэһэн “Хокусайн аягтай зурагууд”, 2012 оноймнай Сагаалганай ехэ найрта – “Хори-буряадуудай домог түүхэ” харуулһан зүжэг гараа. Тиэхэдэ К.Гоциин “Турандот” гэхэн томо зүжэг арад зониемнай хүлгүүлээ, баясуулаа гэжэ ханамар байна. Мүн тиэхэдэ Б.Ширибазаровай бэшэһэн “Энэрил хайра” гэхэн зүжэгөөр энэ хаһаяа бидэ хаажа, зунайнгаа амаралтын һүүлээр 80 жэлэйнгээ ехэ ойдо бэлдэжэ байнабди. Шэнэ зүжэгүүд найруулагдан табигдаха.

Жэшээлбэл, Г.Нанзатовай “Тихий Булат” гэхэн зүжэг ноябрь нарада харуулхамнай. Энэ пьесэмнай Россиин залуу драматургнуудай дунда 2-дохи шагналда хүртэжэ, найруулгандань тусхай мүнгэн

хомологдоһон байна гэшэ. Үхибүүдтэ зорюулагдаһан зүжэг, нэрлэбэл, “Гольный король” табигдаха. Саашань хэлэхэдэ, үнөөхи ээлжэтэ Сагаалганай үедэ Б.Ширибазаровай “Прощай, Маньчжурия”, тиэхэдэ “Норвежский лес”, Ф.Достоевскиин «Преступление и наказание» гээд томо томо зүжэгүүд найруулагдаха, бээлүүлхэ түсэбүүднай ехэл даа.

Тиигээдшье театрай труппе даагшын ажал уран хайханай хүтэлбэрлгын, зохёохы ажалтай, түсэблэлгэтэй, гастрольнуудтай нягта холбоотой. Д-Д.Бочиктоевой уран бэлигыёе түрэл республикаа хаа хаанагүй түлөөлдэг Сагаан үбгэнэй образ гэршэлнэ, хайхан хоолойтой, гоёор дуулаха, хүнэй сэдхэл уяруулха шэдитэй габьяата артист түрэл Буряадаа, этносоёлой, аяншалгын танилсалгын ёһо гурим, Россиин бренд гэшыёе хариин газарта гүйсэд дүүрэнээр харуулна гэшэ. Сагаан харын хүндэлэлдэ эмхидхэгдэдэг театрализованно зүжэгүүдые урданай хайхан ду-

уундаараа, Сагаан үбгэнэй толотомо образоороо шэмэглэдэг монгол туургата арадай уласхоорондын конкурсын лауреат, бэлиг талаантай артист Дамбадугар Доржиевичай мэргэжэлтэ ажалыёе, талаан шадабариенёе наһанайнь хани нүхэр, Буряадай потребкооперациин габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Россиин потребкооперациин орденот Дарима Цыбикжаповна, хубүүниинь – республикын Хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын министрстын Улаан-Үдэ хотын социальна талаһаа хамгаалгын түбэй хүтэлбэрлхы мэргэжэлтэ Солбон Дамбадугарович, бэринь – энэл түбэй бэрхэ мэргэжэлтэ Людмила Владимировна, бишыхан 4-тэй Очир, хоёр хахадтай Аюу ашанарын хани халуунаар дэмжэнэ, үргэнэ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хөөрхэн заахан ашанарайнгаа шогтой үгэнүүдые хадуужа абанан үбгэн абань, баабайнь “эрхэ тангил хүйхэрнүүдтэ” өөрынгөө шүлэг-дуу зорюулаа. Арадтаа аялга дуугаараа мэдээжэ болоһон Россиин га-

бьяата артист эгээл дуратай дуунуудайнгаа үгэнүүдые уншагшадтамнай дамжуулба, дуунуудайнгаа хайхан альбом-диск гаргаһан бэлигтэй дуушан түрэл тоонто Яруунаа магтан дуулана.

Түрэл театрайнгаа 80 жэлэй ойн хүндэлэлдэ сүг хүдэлдэг нүхэдтөө урагшатай харгы, аза талаан, хүнэй эдлэхэ дүүрэн жаргал хүсэнэ.

Харин хүндэтэ харагшадтаа дура сэдхэлээ мэдүүлнэ, шэнэ зүжэг наадануудтаа, концерт найруудтаа урина.

Бидэ Россиин габьяата артист Дамбадугар Доржиевичта зохёохы ажалдань амжалта, гэр бүлэдэнь зол жаргал, элүүр энхэ, эбтэй эетэй ажауухыень хүсэнэбди! Бадмахан лёнхобоор бүрхөөгдэнхэй түрэл Ульдэргэ нютагаа, Буряад ороноо хайхан хоолойгоороо, бэлиг талаангаараа баясуулан, холуур суурхуулхыень үрээ!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

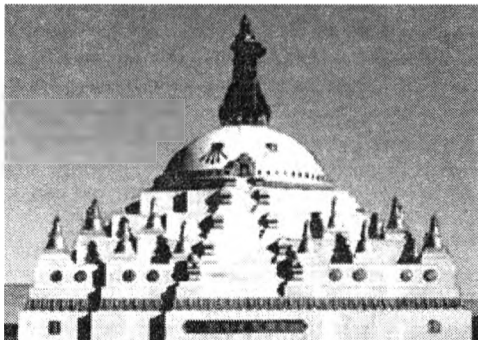
ДЖАРУН ХАШОРОЙ СУБАРГА

(Дуун)

Хүгж. В.Пантаевай
Үгэнь. Ч.Гуруевай

Улгы нютаг
Буряадтам
Улзы хотог үршөөһэн
Джарун Хашорой субарга
Жиндаг хүлдым
мандуулна.

Алтан дэлхэйн шарайда
Арюун байдал бүтээжэ,

Арбан сагаан бунай
Арьбан хэшэг дэлгээнэ.

Буддын номнол шүтөөнтэй
Буряад зоной заяанда
Баяр, жаргал асаржа,
Боди сэдхэл түрүүлнэ.

Хүжэ ногоон юртэмсын
Хэтын жаргал түхөөгшэ
Джарун Хашорой субарга
Мүнхэ сагай шүтээн лэ.

ЛЁНХОБО...

Бадмахан лёнхобоор
бүрхөөгдэнхэй
Байгаахан Ярууным юртэмсэ.
Баглайран досоомни
һанагданхай
Баталсан хайратай
нүхэдүүдни.

Сэсэгхэн лёнхобоор
бүрхөөгдэнхэй
Сэлгээхэн Ярууным
юртэмсэ.

Сээжэндэм баглайран
һанагданхай
Сэдхэлдэм хайратай
нүхэдүүдни.

Улаалзай лёнхобоор
бүрхөөгдэнхэй
Уужамхан Ярууным юртэмсэ.
Ухаандам баглайран
һанагданхай
Ушарсан хайратай
нүхэдүүдни.

ЗАНДАНХАН БҮРЭЭТЭЙ ТАШУУРАА

Занданхан бүрээтэй
ташуураа
Замайнгаа дабаанда
барюужамди.
Жааханһаа наадаһан
амарагтайгаа
Жаргалай орондо
уулзуужамди.

Нариихан бүрээтэй
ташуураа
Нархатын дабаанда
барюужамди.
Налархай илдамхан
амарагтайгаа
Наадатай, зугаатай
уулзуужамди.

Хулһанхан бүрээтэй ташуураа
Холынгоо дабаанда
барюужамди.

Хоюулан наадаһан
амарагтайгаа
Хүхюутэй, зугаатай
уулзуужамди.

ЭЖЫ, БААБАЙН ХӨӨРХЭЙНҮҮД

Очир ашам
дүрбэтэйхэн,
Оодор табихадаа
аятайхан.
Өөрын онсо
хэлэтэйхэн,
Одоо минии
һүбэлгэхэн.
Арай эжэл хүсөөдүйхэн
Аюу ашам голхорно гү?
Өөрөө өөртөө
сүлөөгүйхэн

Үдэр бүхэнии
үнгэргэнэ гү?
Эжы баабайн
хөөрхэйнууд.
Эрхэ тангил хүйхэрнүүд.

МАДРИДТА БУРЯАДУУД АЖАҢУУНА

ЭРДЭМ ХҮБҮҮНЭЙ ЭРМЭЛЗЭЛ

Зунай амаралтын үед элдэб нонин зонуудтай уулзахаар байдаг. Август нарын тэн багаар Мадрид хотодо ажаһуудаг буряад хүбүүнтэй уулзааб. Эрдэм Цыдыпов оройдоол 13 наһатайхан байхадаа, гэртэхинтээ Испани зөөжэ ошоһон юм. Тиигэжэ 8 жэлэй туршада Мадрид хотодо ажаһууна. Эрдэмтэй хөөрэлдэхэдэ, ехэ нонин, буряад хэлэ тэрэ мэдэнгүй, ород хэлэн дээрэ дуугаржа байхадаа, өөрөөшье мэдэнгүй, испан хэлээр дуугаржархина. Ородооршье дуугархадаа, хари гүрэнэй хүнтэй хөөрэлдэжэ байһан мэтэ. Мүнөө Эрдэм I дугаар Хуан Карлос хаанай нэрэмжэтэ университеттэ нурана. Испан гүрэнэй университетүүдэй эгээл нэрэ хүндэтэй эмхинүүдэй нэгэн юм. Эрдэм химическэ үйлэдбэрийн инженер боложо гараха.

- Эрдэм, хари гүрэндэ түрүүшээр хүндэ байгаа гэжэ гү?

- Би Улаан-Удын 49-дэхи дунда нургуулиин 8-дахи класста нуража байхадаа, нэгэдэхи четверть дүүргээд, намарын Мадрид ерээд, нургуулида ороходом, намайе хэлэ мэдэнгүй гээд, абаагүй. Хэлэ шудалдаг нургуулида нураад, нуралсалай 4-дэхи четвертьдэ дунда нургуули руу орооб. 2 четверть үлөөд ном үзэжэ эхилхэдэ, хүшэр байгаа. Зүгөөр манай Россиин нургуулиин технологическа класста үзэһэн дээрэһэ, ехээр зобоогүйб. Гансал түүхэ, хэлэ үзэхэдэ бэрхэшээлтэй нэн. Юуб гэхэдэ, бүхы дэлхэйн түүхэ тад ондоо хараа бодо-лоор бэшээтэй. Манай гүрэндэ герой гэхэн хүнүүднэй тэндэ тиимэшье геройнууд бэшэ ха. Энэнь худал, үнэншье бэшэ, харин тэгшэ тэн болоно.

- Испани гүрэндэ олон нүхэдтэй гүш?

- Испани хадаа ехэ олон янзын яһатанай гүрэн. Эндэ Араб, Африка, Бразили, Мексикэ, Чили, Колумби, Латин Америкын гүрэнүүдхээ ехэ олон зон ажаһуудаг. Тиигээд Испаниин зон тэрээндэн дадашанхай, ямаршье яһатан илгараагүй, хамаагүй булта ажаһуудаг. Минии нүхэд олонхинь испан яһатан, университеттэ суг нурадаг нүхэдтээ ехэ найн харилсадагбди. Намайе түрүүн хитад гүш, япон гүш гээд лэ, Ород гүрэнэйб гэхэдэ, үнэншэдэггүй. Ород гүрэн европейцүүд ха юм, ши азиат бэшэ гүш гэдэг. Буряад орон гэжэ хэншье мэдэдэггүй, харин Сибирь гэхэдэ, халта мэдэдэг. Ород гүрэн гэхэдэ,

хүйтэн уларил, Калашниковай автомат, архи, матрешка гэхэн үгэнүүдтэй холбодог.

- Сүлөө сагаа оюутад яагаад үнгэргэдэг бэ? Архи уудаг, тамхи татадаг гү?

- Нүхэдни футбол наададаг, бэеын тамир бэхижүүлгэдэ, аяншалгада

ехэ дуратай. Би нүхэдтээ суг хамта бүхы Испаняар аяншалааб. нуралсалайнгаа сүлөө сагта ажал хэдэгбди. Би официант, репетитор, тамирай мурьсөөнүүдэй судьягаар ажаллааб. Ажал олоходо бэлэн, гансал курс гараад, мүнэг түлөөд, үнэмшэлгэ абаха хэ-

рэгтэй. Үнэмшэлггүй ажалда абахагүй. Архи ууха зон байхал даа, теэд энэ асуудал тон аймшагтай бэшэ, харин манай Буряад орондо харахадамни, архи ехээр ууна, "архи ууя" гэхэн үгэ "сэбэр агаарта сэнгэ" гэхэнтэй адлишуугаар хэрэглэгдэнэ. Испанида архи багаар, үсөөн уудаг, огтолон архи уудаггүй зон ехэ олон.

- Хэр амжалтатай нуранабши?

- Би Улаан-Үдэдэ нуража байхадаа, англи хэлэ найнаар шудалааб, тиигээд француз, испан хэлэндэ нурааб. Мүнөө университеттэ нуража байхадаа, амжалта туйлаһанайми түлөө Мальта олтирогто англи хэлээ гүнзэгээрүүлхэ зорилготой грант шүүһэн байна. Тэрэ олтирог хадаа манай Улаан-Үдэ шэнги багахан. Эндэ англи хэлэн дээрэ найнаар нураха гэжэ ошоһонми, ехэ олон Россиин оюутад байжа, ород хэлээ баһал хүгжөөгөөб. Гэртээ ганса ород хэлээр дугараад, бэшэ газарта англи, француз, испан хэлээр ярилдаад ябахада, баһал ород хэлэмни дохолхоо ханадаг.

- Хэды жэл нютагаа ерээгүйбши? Ондоо болоо гү?

- Би 5 жэл ерээгүйб. Улаан-Үдэ ехэ ондоо болоһон байна. Танихаар бэшэ болошоо. Хүн зон ондоо болоо, бээ абанги бэшэ, хүн зоной сэдхэл тэнюун, сүлөө хандасатай болоһон байна. Мадрид - Москва гэхэн рейс Москва-Улаан-Үдэ гэхэн харгыһаа хоёр дахин үнэгүй. Тиимэһээ би оло дахин Москва ердэг байгаа.

- Жэл болоод университет дүүргэхэдэ, ямар түсэбтэй гэжэбши?

- Би бакалавр болоод, магистратурада нурахаб. Тиигээд США ошохо хүсэлтэйб. Европо руу ябажа, газар үзэхэ ханаатайб. Тиигээдшье минии шэлэһэн мэргэжэлээр ажал олдохол даа, ажалтай байхаб гээд ханагдана.

- найн даа, Эрдэм, саашанхи харгыдашн амжалта хүсэнэбди!

**Цырегма САМПИЛОВА,
Э. ЦЫДЫПОВЭЙ
архивһаа фото абтаба.**

Түрүүшын зэргэдэ зүүн заханаа 2-дохи Эрдэм Цыдыпов

ГҮННҮҮДЭЙ НААДАНАЙ ТҮРҮҮШЫН АЛХАМ

Ниислэл хотын найндэрэй хэмжээндэ Ивалгын аймагай эртэ урда сагай хотын оршондо Гүннүүдэй фестиваль үнгэрбэ. Эндэ түрүүшынхиеэ хүүгэдэй хүсэ шадалаа туршалгын наадан эмхидхэгдээ.

Үглөөнөө хура бороотой байбашье, турнирай үедэ наран гаража, 9-дэхи СДЮСШОР-ой директор Юрий Васильевай хэлэһээр, үхибүүд эдэбхитэй хаба шадалаа, хүнгэн солбоноо, хурса мэргэнэ харуулаа. Энэ Фондын хүтэлбэрлэгшэ Олег Булутов мурьсөөнэй дүнгөөр ехэ урматай. Россиин габыята тренер Софья Халудоровагай хүтэлбэри доро судьянар хорин мэргэшүүлэй эгээл эрхимүүдые элирүүлхэ ажал ябуулаа. Буряад Республикын физическэ культурын габыята хүдэлмэрлэгшэ Даши-Доржо Биликтуев тайзан дээрэ эдир батарнуудые уриба. Республиканска олон шатын колледжын оюутан Максим Банзаракцаев 9-дэхи СДЮСШОР-ой оюутад Эрдэм Дашиев

Булат Балтатаров хоёрые булижа, эгээл мэргэн гэжэ элирүүлэгдэбэ. Зүлгэ ногоон дээрэ хэды хальтируухай байбашье, шуран барилдаашад шанга тулалдаа. СССР-эй спортын мастер, 9-дэхи СДЮСШОР-ой тренер Анатолий Батуевай хүмүүжэмэл - Зэдэһээ ерэнэн Александр Банзаракцаев - бултанһаа хүсэтэй байба. Финалда Түнхэнэй Арслан Томиргоновые илаба. Энэ нааданда мориной гүйдэл дунда номо нураар харбаха мурьсөөн хараалагдаһан байгаа. Тус мурьсөөндэ хабаадаха зүрхэтэйшүүл энэ жэл байбагүй, тиимэһээ хойто жэлэй наадан болотор энэ асуудал зүбшэгдэхэ.

- Манай фестивалиин түрүүшын туршалга болоһон энэ мурьсөөн ерэнэн айлшадта ехэтэ найшаагдаба. Саашадаа энэ нааданда хабаадагшадые олошоруулха, турнирай түхэл, дүрим тухай бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Энэмнай Агууехэ нааданай түрүүшын хараасгай болоно, - гэжэ Олег Булутов тобшолбо.

Валерий СЫДЕЕВ.

Интернедһээ фото-зураг.

ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН САЙТ МОНГОЛ БИЧГИЙН ХУВИЛБАРТАЙ БОЛНО

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Цахиагийн Элбэгдорж 2010 онд монгол бичгийн албан хэрэглээг нэмэгдүүлэх зарим арга хэмжээний тухай зарлиг гаргасан билээ. Зарлигийн хэрэгжилтийн хүрээнд номын баярын өдрийг тохиолдуулан Ерөнхийлөгчийн албан ёсны цахим хуудсыг монгол бичгийн хувилбараар нээж байгааг Ерөнхийлөгчийн зөвлөх А.Ганбаатар хэвлэлийн хурлын үеэр мэдээллээ.

Цахим хуудсын онцлог нь олон улсын W3 болон CSS стандартуудад тулгуурлан вэб фонт ашиглаж,

монгол бичгийг босоо загварт оруулан шийдсэнээрээ онцлог юм. Энэ нь ямар нэгэн тусгай фонт суулгах шаардлагагүйгээр дурын үйлдлийн системд (Windows, Unix, Linux, Mac OS, IOS, Android), Google Chrome, IE, Safari зэрэг хөтөч дээр монгол бичгээр шууд босоогоор нь унших, бичих боломжтойгоор вэб хуудсыг олон улсын стандартад нийцүүлэн нээж байгаа юм.

Эх сурвалж:
www.president.mn

Мэдэгмаа ДОРЖИЕВА: ОРОСООР БИШ БУРИАДААРАА ЯРЬМААР БАЙНА

Өнгөрсөн сард Унгарын (Венгрийн) Бугац хотноо Хүннү-түүрэг ард түмний их хуралдаан болжээ. Казахстан, Узбекистан, Монгол, Молдав, Болгар, Турк, Азербайжан, Туркменистан, Киргиз болон Хятадын Шинжаан-Уйгар, Оросын Башкир, Татарстан, Буриад, Тыва, Якут зэрэг 17 орны 25 үндэстний төлөөлөгч энэ наадамд иржээ. Унгар улсын Тураны нийгэмлэгийн урилгаар гадаадын 100 гаруй төлөөлөгч их хуралдайд оролцсон тухай Буриадын дуучин бусгүй бахархалтайгаар мэдэгдэж байна. Унгарын "Карпатия" рок хамтлаг, Казахстаны ардын урлагийн "Туран" чуулгатай хамт тайзнаа бүтэн концерт тоглох эрхийг Мядагмаад олгожээ. Түүний дуулсан "Адуушанай дуун", "Залуушуул, урагшаа!", "Барбагайн шэнээн", "Арьяа баала", "Басаганай дуун" болон монгол киноны саундтрек болох "Dance with me" зэрэг бүтээлийг нь Унгарын үзэгчид алга нижигнүүлэн хүлээн авчээ.

-Хамгийн харамсалтай нь Буриадас очсон төлөөлөгчид бид хоорондоо төрөлх хэлээрээ бус оросоор харилцаж байсан нь сэтгэлд тун гонсгор байлаа. Татарууд татарараа, хасагууд казахаараа гээд бүгд төрөлх хэлээрээ ярьж байхад бид л оросоор яриад байдаг. Үндэсний хэ-

лээ аварах зайлшгүй шаардлагатай цаг тулж иржээ. Долоо хоногт буриад хэлний хэдэн цагийн хичээл сургуульд ордог талаар асууцгааж байна лээ. Сайндаа л цаг хагас байлгүй дээ. Ядаж өдөрт нэг цаг төрөлх хэлээ үзмээр юм. Хэлээ мэддэг байхад хожно уу л гэхээс алдахгүй. Манай хэл чинь монгол хэлний төрөл шүү дээ гэж Мядагмаа Доржиева Унгарт очоод ирсэн гол сургамжийнхаа тухай сэтгүүлчид хуучилсан байна.

МОНГОЛЫН МАЛЧИД ХАЛЬМАГТ МЭРГЭЖИЛТНЭЭР АЖИЛЛАХААР ОЧЛОО

Хальмагийн Яшкуль районд тэмээ, адуу маллах арга ажиллагаа заахаар Монгол улсаас малчид очлоо. 9 том хүн, 10 хүүхэд бүхий 4 гэр бүл талд барьсан дөрвөн гэрт 4 жил амьдрах гэрээ хийжээ. Хоёр зуун тэмээтэй "Кировский" хоршооллын дарга Бадма Горьев тэднийг урьж авчирсан юм. Монгол мэргэжилтнүүдийн үндсэн зорилго нь тэмээний ноос, сүү боловсруулах, махны чиглэлээр адуу үржүүлэх ажилд халимаг ахан дүүсээ зааж сургах явдал ажээ. Хэдийгээр энэ аж ахуй 11 жил адуу, тэмээ үржүүлж байгаа ч ашиг шимийг нь огт ашиглаж чаддаггүй тул жинхэнэ малчин-мэргэжилтнүүдийг гэрээгээр авчрахдаа тулжээ.

- Олон хүн ийшээ ирэхийг хүссэн. Эхний энэ айлууд яаж аж төрөхийг нь харна даа гэж Монгол улс дахь Оросын Холбоото Улсын Элшэн сайдын ахлах зөвлөх Владимир Басанов ярьж байна.

Монгол айлууд гэр дээрээ төрийнхөө туг мандуулсан байлаа. Шинэ газарт амар сайхан аж төрөхийг ерөөн халимаг лам ерөөл тавьсан байна.

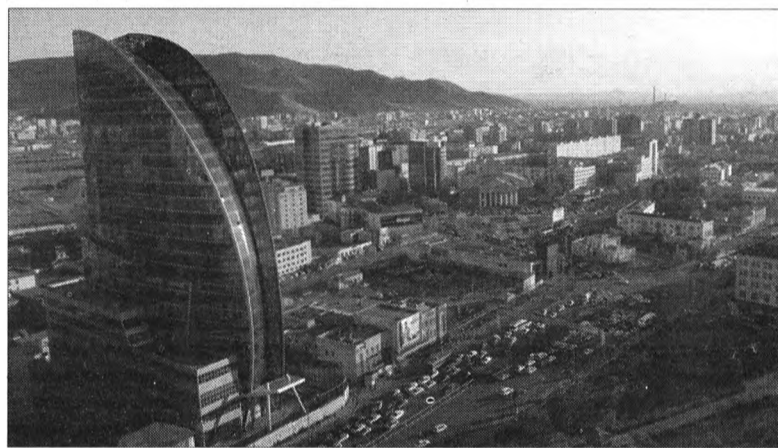
24tsag.mn

УЛААНБААТАР ХОТОД ХӨХ ХОТЫН СОЁЛЫН ӨДРҮҮД БОЛНО

Хөх хотын соёлын өдрүүд 9-р сарын 17-21-ний өдрүүдэд Нийслэл хотод болох гэж байна. Даваа гаригт эхлэх соёлын өдрүүдэд оролцохоор БНХАУ-ын Өвөр Монголын өөртөө засах орны Засгийн газрын дарга Чинь И тэргүүтэй төлөөлөгчид ням гаригт ирнэ.

Соёлын өдрүүдээр тус хотын зураачдын үзэсгэлэн, урлагийн тоглолт Соёлын төв өргөөнд үнэгүй болохоос гадна Хөх хотын Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны газар, Улаанбаатар бизнес төвүүдийн хооронд хамтран ажиллах санамж бичигт гарын үсэг зурна. Нээлтийн ажиллагаа 9-р сарын 17-нд Уран зургийн галерейд болно.

Olloo.mn

"ХОЁР ЗУУН" ТЭМДЭГЛЭЛЭЙ ДЭВТЭРТЭЙ БУУРАЛ ГАВЪЯАТ

Хүндэт багшнарын нэг бол өдгөө 80 насны хойморт заларсан «Их номч мэргэн гүүш» хэмээх өргөмжлөлт Монгол Улсын гавьяат Р.Рэгзэндорж гуай билээ. Эрдэмийн их өргөөнд бүх насаараа амь насаа холбосон Р.Рэгзэндорж багшийн гараас нь хөтөлж сургуулийн алтан босгоор алхсан олон мянган шавьнарын багшаа гэсэн сэтгэл нь өвгөн эрдэмтэний гэрийн зүг зөрөг болон зурайна. Түүний шавьнарааснь өдгөө найман ч хүн гавъяат буй мэт санагдсаныг нуух юун. Тэрбээр Хэнтий аймгийн Дадал сумын Дэлүүн болдогийн Гурван нуурын орчим Балжийн Дөрөө хэмээх газар төржээ. 1943 онд нутгийнхаа бага сургуулийн анхны төгсөгч болж бага ангийн багшийн албанд томилогдов.Тухайн үед 13-хан настай хүү "Багш" хэмээн дуудуулна гэдэг үнэхээр ховор хувь зохиол байв. Номын хуудаснаас ертөнцийг тайлах их үйлсэд хүчин зүтгэсэн бяцхан хүүгийн бага насны амьдрал тиймч дардан байгаагүй гэдэг. Их зохиолч С.Эрдэнэ,

Монгол Улсын Хөдөлмөрийн баатар, Ардын жүжигчин Ц.Пүрэвдорж, бүдүүн дуут хэмээх Б. Цэдэндамба нар нэг дошин дээр тоглож өсчээ.Тэдний бага нас 1930-д оны их хэлмэгдүүлэлт дунд өнгөрөв. Р.Рэгзэндорж гуайн аав, ээж, ах дүү нарыг хэлмэгдүүснээс болж эсэргүүний хүүхэд хэмээн адлагдаж өсөв. Гэвч эрдэм боловсрол хүний сурсан мэдсэнийг хэлмэгдүүлж чадахгүйгээс хойш 13-хан настай хүүг "Ардын багш"-аар нь үлдээв. Дайны хүнд жилүүдэд хүүхдүүдэд хичээл ном заахын хажуугаар ухуулах хуудас тараах шинэ мэдээ мэдээллийг олонд түгээж явсан 14-хөн настай Р.Рэгзэндорж хүүг нутаг хошууныхан нь "Одонт" хэмээн өхөөрдөн дуудах болжээ. Цэргийн яамны шийдвэрээр "Бид ялав", «Дайчин нөхөрлөл» медиалиудаар энгэрийг нь мялаасан учир тэр. Тэрбээр Намын дээд сургууль,Ленинградын их сургууль зэрэг хэд хэдэн сургууль дүүргэж, Архангай аймгийн Монголын хувьсгалт залуучуудын эвлэлийн нэгдүгээр нарийн бичгийн дарга, Аймгийн намын хорооны үзэл суртал эрхэлсэн дарга,Улаанбаатар хотын на-

мын хорооны үзэл сурталын эрхлэгч, ЗХУ-д суугаа Монголын Элчин сайдын яаманд зохион байгуулагч, Лениний музейн орлогч захирал зэрэг ажлыг хийж байв. Ийнхүү төрийн албанд хүчин зүтгэж байсан ардын багш 1965- оноос эхлэн Монгол улсынхаа бүхий л их дээд сургуульд 2010- он хүртэл гоо зүй, нийгмийн философи, логик, түүхийн хичээл зааж байсан нь авъяастай хүний эрдэм боловсрол тэтгэвэрт гардаггүйн бодит жишээ нь энэ буй заа. Хоёрхон жилийн өмнө их сургуульд хичээл зааж хүүхэд залуусын гэгээн оюунд өвлүүлж явсан энэ азай буурал багш өвчний улмаас орчлонг харах мэлмий муу болсон ч сэтгэлийн гэгээгээр шавьнартаа зөвлөгөө өгч их эрдмийн ирээдүй өөд Монголынхоо хойч үеийг гараасаа хөтлөн алхсаар л явна. Монголын ёс заншил, Буриад монголын амьдралын зарим асуудал, Архангай аймаг, Дадал сумын нутгийн нэвтэрхий толь 30 гаруй ном бичиж хэвлүүлсэн тэрбээр Буриадын 11-н эцгийн Хальбан омгийн Хорь бури-

ад хүн билээ. Р.Рэгзэндорж багш маань Буриад зоны гарал үүсэл, ёс заншил аж амьдралын тухай өгүүлсэн 5-н ном бичсэн юм. Тэрээр номондоо:

Балжийн гол
Балжийн гол гэлцэгсэд
Балжин хатны
нэрээр нэрлэгдсэн
Байгалийн баялагаар
бялхсан
Буриад зоны нутагдаа
Буриад буриад
гэлцэгсэд
Бузгай хөдөлмөрч
хүмүүсдээ
Хийж бүтээснийг нь
тоочих юм бол
Хэлээд хэлээд
барахгүй дээ...

Хэмээн шүлэглэсэн байдаг. Өвгөн буурал багшийн энгэрт Монгол улсын гавьяатын тэмдэг гялалзана. Тиймээ Монгол төрийн алтан сүлдтэй Р.Рэгзэн дорж багшын номын санд 200 гаруй тэмдэглэлийн дэтэр түүний амьдралын 85-н жилийн амьд түүхийг гэрчлэн үлдэж байгаа нь гайхамшигийн дээд гайхамшиг юм даа...

Хэнтэйн Батхүү.

Хуудаха Б.Батхүү, Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэбэ.

Үндэһэн арадай һургаал

БУРЯАДУУДАЙ ЁНО ЗАНШАЛНУУД

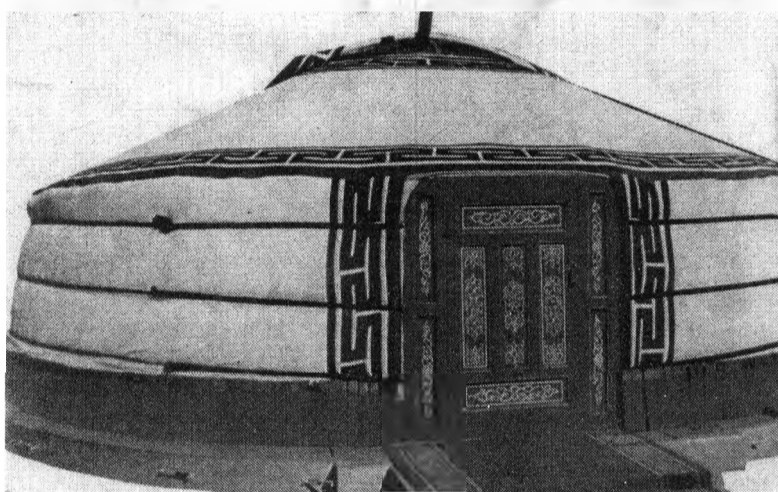
БУУСА, ГЭР, БАЙДАЛ

Уни саһаа хойшо хамтын ажалай тогтодор, агын буряадууд ами аминдаа, ганса нэгээрээ үбэлэй сагта хада уулын хормойгоор, ой модотой газарта һуудаг хэн. Иимэ айлнуудай хоорондо 1 километрээ эхилээд, 10-аад километрэй зайтай байгаа. Иимэ зайтай дээрэһээ хоорондоо ябалсаха, уулзаханьшые хомор, эхэнэр, хүгшэд болон хүүгэд 5-10 хоногто, заримдаа һара соошые ондоо хүршэнэрөө харадаггүй байгаа бшуу. Иишэ тишээ ошохо хэрэгэй гарахада, бүһэтэниинь лэ ябадаг хэн. Теэд бүһэтэнишье ябаха хэрэг олон бэшэ байгаа юм даа. Түмэр харгыгаар ябаха, город ошохо ушар бүришые байгаагүй. Эндэхи зоной 75 процентнь түмэр харгыгаар ябажа үзөөгүй гэхэдэ, худал бэшэ байха. Тиимэһээл «боро гүбээ дабаагүй, буруугай бэлшээрһээ гараагүй хүн» гэжэ үгэ бии болоһон гэлсэгшэ.

Зайтай, холо һуудаг тэдэнэр түрэл гаралтаа, хани нүхэдтээ бэшэг абалсаха аргагүй, бэшэг бэшэжэ шадаха хүнүүдые үсөөн байгаа. 1917 онһоо урагша телеграмма, бэшэг абалсаха зон байгаагүй. 1900 гаран оноор һургуулинуудай тогтоходо, тэдэнэй дэргэдэ 5-10 айлнууд сугларжа, нэгэ газарта үбэлжэдэг болоо хэн.

Зунай сагта уужам, салуубар тала газарта хотон хотонороо һуудаг хэн. Хотон соо 4-5 гү, али 10-20 айл байдаг байгаа. Ород дэрээбэн шэнгээр гэрнүүдээ һубарюулжа, үйлсэ гаргангүйгөөр, эндэ тэндэ, хоорондоо 100-200 метр зайтайгаар, ямаршые эмхигүйгөөр табидаг хэн.

Үбэлэй сагта һэеы гэртэй, зундаа модон гэртэй байгаа.

ҺЭЕЫ ГЭР. Һэеы гэр барихадаа, тон түрүүн ханыень бодходо юм. Зургаан ханатай, долоон ханатай, найман ханатай, хаа-яа арбан ханатай гэртэй айлнууд байһан юм. Ханануудын гурбан янзын байдаг хэн:

- зайдан хана - зайдагар уужам, 14-15 сантиметр тухай нүхэтэй;

- түлгэ хана - 10-аад сантиметр тухай нүхэтэй, дунда зэргын хэмжээтэй;

- хурьган хана - бүри бишыханууд нүхэтэй.

Ханые бургааһаар хэдэг хэн. Хана хэжэ шадаха тусгаар бэрхэ дархашуул байгаа. Утаашаа хоёр метр арай хүрэхгүй, диаметрээрээ хоёр-хоёр хахад сантиметр бургааһанай хоёр талыень сабшажа хабтайлган татаад, нэгэ үзүүрын тусгаар матуургаар матажа, бүхэтэр болгодог. Иимэ бургааһануудаа хэрээһэлэн баряад, хэрээһэлэн газартань нариихан үрэмөөр нүхэлжэ үдөөридэдэг хэн. Үдөөри гээшэнь үнэгүй түүхэй арһа жүһэжэ гаргаһан нариихан тамһан юм. Хэрээһэлэлдэһэн бургааһануудайнгаа бүхы нүүхэнүүдые үдөөрилжэ дүүргэхэдэнь, хана бэлэн болодог. Тэрэнь хажуу тээшэнь тэниилгээд байхада, решётко болохо юм. Нэгэ хана 13-15 тархитай; дээдэ таладань һэрбыхэдээд, һэлгэлдэһэн үзүүрнүүдын тархи гэжэ нэрэтэй. Хажуу тээхи һэлгэлдээд байһан үзүүрнүүдын аман гэдэг юм.

Ханануудаа бодхоод, гэрээ барижа захалхадаа, тэрэ амануудын бэе бээдэнь тааруул-

жа амалуулдаг. Тиигээд амануудайнь таарасалдахалаар, уулзалдаһан газар бүринь уядаг юм. Дээһэн уяань хагсарга гэжэ нэрэтэй. Гэрэйнгээ урда талада үүдээ барижа, ханануудтайнь тааруулха. Урда сагта, 1910-15 онууд хүрэтэр, һэеы үүдэтэй байдаг хэн. Моддоор гансал можын хэдэг байгаа. Һэеы үүдэн гээшэнь үүдэнэй нүхэнэй дээдэ тээһээ шагтагалһан хабтагар һэеы юм. Һэеыгээ гоёожо иишэ тишэнь хээ, үгалза гарган шэрэжэрхинхэй байгша бэлэй. Иимэ үүдэниинь доошоо һанжаад, нүхээ бүглөөд байхадаа, моддоо уяатай бэшэ аад, һалхинда хиидэжэ, онгойжо байдаг хэн.

Дулаанай сагта үүдээ эбхэжэ гү, али дороһоонь өөдэ хумижа, гэр дээрээ тохожорхидог байгаа. Үүдэнэйнгээ зүүн талые зүб үүдэн, баруун талые буруу үүдэн гэжэ нэрлэдэг хэн. Хүн заабол зүб үүдээр орохо, буруу үүдээр гараха ёһотой байгаа. Хожомын модон үүдэ хэдэг боложо, 1920-ёод оноор һэеы үүдэн үзэгдэхээ болинтоо бэлэй.

Зарим айл үүдэнэйнгээ баруун талада хасабша хэдэг болоо хэн. Тэрэнь хадаа дээшээ үүдэнэйнгээ зэргэ, хажуу тээшээ 50-60 сантиметр үргэнтэй, маягынь үүдэншүү, дээдэ захань шэллэһэн, доодо захань модон байгаа. Энэнь сонхо гээшэ ааб даа.

Үүдээ тодхоод байхадаа, тэрэниингээ баруун можын дээдэ үзүүртэ шагтагалһан үти гэжэ нэрэтэй ута дээһэн оһор

татажа, ханануудай газаа талаарнь, тархиинь доохонуур тойруулан абаашаад, үүдэнэй зүүн можодо уядаг юм. Иигэжэ бүхэлэн бодхоогдоод байхадаа, хананууд метр хахад үндэртэй болоһон хэн. Иигэжэ ханануудаа бодхоод, түхэрээн хүрээ соонь орожо, тэгэн дундань нэгэ юмэ табижа, дээрэнь хүн гараад, тооноёо баряад үгэхэдэнь, бусадын уняалжа эхилхэ. Тоонын түхэрэниинь (диаметрын) метр тухай юм. Энэниинь хэхэдээ, хуһа матажа, түхэрээлдүүлэн сахариг хээд, тэрээндээ уняагай үзүүрнүүдые углахын тула 60-70 түхэрээхэн нүхэнүүдые хэдэг хэн. Тоонын дундуурнь ото гараһан гол, голһоо хоёр тээшээ ошоһон богонихон модод газаахи сахаригтайнь холбогдодог байгаа юм. Эдэнь дааган гэжэ нэрэтэй. Уняа нарһаар хэдэг байгаа. Хамта 60-70 уняатай байдаг хэн. Тэдэнэйнгээ үзүүрын гоонын нүхэнүүд руу углаад, доодо үзүүрын ханын һэрбэгэрхэн тархида бүгэлдэргэлхэ ёһотой. Бүгэлдэргэ гээшэнь уняагай үзүүртэ орууланхай дээһэн бүтүү юм.

Уняагаа бодхоогоод, туургануудые тоходог. Туурга гээшэ гэрэй ханада тохохо гэнэн, утань гурбан метр тухай һэеы юм. Туургын дээдэ захаарнь ута уруунь барижа оёһон нариихан дээһэн хүбөө зээг гэжэ нэрэтэй юм. Туургануудаа гэрэйнгээ модондо тохоодо, заабол баруун-урдахинь, тиигээд зүүн-урдахинь, һүүлдэнь хойгуурхи хоёрынь тоходог гуримтай байгаа. Шуурга, һалхинай баруун, баруун-хойноһоо һалхилдагые хараада абажа, тиимээр тоходог байгаа хаш даа.

Туурганууд дээдэ шэгшэ-гүүдтээ дээһэн оһортой, тэрээгэрнь ханада, уняада уядаг юм.

Уняануудай дээгүүр дээбэри тоходог. Дээбэринь хоёр байдаг. Һэеы гэр шобогор оройтой, конус формотой хадань дээбэриин дээдэ, доодо захань түхэрээн юм. Нэн түрүүн урда, тиигээд хойто дээбэриин тоходог юм. Дээбэриингээ, туургынгаа һайниинь гэрэйнгээ хойто талада, мууень урда таладань тоходог байгаа. Юүндэ гэхэдэ, һалхитай таладань һайнаа хэдэг байгаа бээ даа. Хойто таладань һайн һэеыгээ хэдэг дээрэһэнь «гэрэй һайниинь хойно, гэргэдэй һайниинь урдаа» (эхэнэрэй хубсаһанай урда талань һайн бүдөөр, хойто талань муу бүдөөр хэдэг байгаа бшуу) гэнэн үгэ бии хэн. Хойто дээбэри хоёр хажуудаа гурба-гурбан утанууд дээһэн оһортой байгаа. Тэдэниинь урда дээбэри дээгүүр һэлгүүлэн татажа, үзүүрнүүдын туурга дээгүүр доошонь татаад, ханын оёорһоо уядаг юм. Туургын дээдэ заха дээбэриитэй дабхасалдадаг. Тэдэнэй хоорондохы забһарые забга гэжэ нэрлэдэг. Һэеынүүдээ бултыень тохоод байхадаа, туургын газаа талаарнь хоёр дээһэн бүһэ: нэгынь дээгүүр, нүгөөдын дундуур татадаг. Хоёр янзын бүһэ байдаг хэн. Бүһэнүүдэй хоёр үзүүрнүүд үүдэнэй хоёр можонуудта уядадаг. Туургануудые газарһаа дээшэ 15-20 сантиметр зайтайгаар тохоод, доогуурнь һалхинай орожо байхаар хаяа үлөөдэг байгаа. Тэрэниинь бүглэхын тула хаяабшанууд байдаг хэн. 20-25 сантиметр үргэнтэй һэеынүүдэй дээдэ захадань нариихан дээһэ хүбөөлэн барижа оёһон, доодо захынь минн хүбэрдихэн 3-4

хаяабша байгаа. Хүйтэн болоходонь, хаяабшяа татажа, хаяагаа бүглэдэг, халуун болоходонь, тэдэнээ абадаг хэн. Дулаанай сагта гэрэйнгээ хойто талын туургые дээшэнь шуужа, бүһэдэнь хабшуулжархихадань, гэр соо аятай һэрюун болодог юм.

Гэрэй оройн тоонын нүхые бүглэхын тула үрхэ байдаг хэн. Энэнь хайша хайшаа хоёр метр үргэнтэй, зургаан шэгшэгтэй һэеы юм. Шэгшэг бүриһөөнь гараһан ута оһорнуудын доошонь татажа, ханын оёорһоо уядаг, зүгөөр урда шэгшэгэйн оһорые уядаггүй, тэрээһээ баряад, гэрэйнгээ хойно гаража татахадань, үрхын урда хахадань нээгдэжэ, гэр соо һауул болодог, гэр соохи утаа уняар тэрэ нүхөөр гарадаг хэн. Һалхилаа һаань гү, али саһа, бороо ороо һаань, һүниин сагта үрхээ урагшань татажа, нүхын бүглэдэг байгаа. Хожомын, 1910 гаран оноор, тоонын урда хахадань тааруулжа һуулгаһан шэлтэй модон хабхаг хэдэг болоо хэн. Тэрэһээ гадна гэрэйнгээ баруун, урда талын дээбэридэ 20-30-аад сантиметр сонхо хэдэг болоо бэлэй.

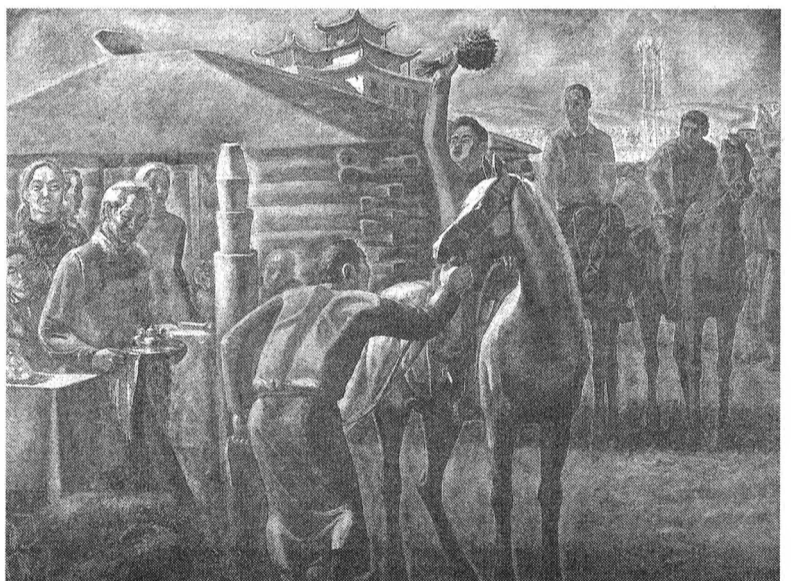
Шадалтай айл гэрэйнгээ хойто хахадань хуушан һэеы дабхасадаг байгаа. Харин үгытэй айлнуудай гэрэйнь һэеы үмхиржэ шарлаһан, хуу нүхэ һүбэ гарашан байгша хэн. Тэдэнэр дабхарга хэхэ һэеыгүй тула нүхэнүүдын хуушан бүдэй, хүдэлэнэй таһархайгаар халаад гү, али миин бүглөөд байгша бэлэй.

Минии мэдээ ороходо, гэртэ-химни пезшэнгүй, задагай галтай үбэлжэдэг байгаа. Тиигэһээр ябаган пезшэн хирпиисээр хэдэг болоо хэн. Иимэ пезшэн утаашаа

Һэеы гэр түхэрээн дүрсэтэй, шобхогор оройтой гээшэ. Түхэрээн тула багтаамжань бага байгаа бшуу даа. Теэд юүндэ түхэрээнээр хэдэг байгаа? Энээн тухай бодоходо, иимэ байлтай шэнги. Азин хуудам талануудта шанга шанга һалхинууд болоходо, байһан юумые узуураарнь урбуулжа хаяжархидог байгаа. Түхэрээн, монсогор дүрсэтэй юүмэнүүд һалхинда тогтосотой гэжэ монгол угсаатан эртэ урда саһаа хойшо мэдэдэг байгаа. Тиимэһээ һэеы гэрээ түхэрээнээр баридог хэн. Зүгөөр ехэ шанга һалхинай болоходо, гэрэйнгээ орой дээгүүр хүндэлэн ута аргамжа хаяжа, хоёр үзүүрын гадаһануудта уяжархидог байгаа юм.

Һэеы гэрэй һайниинь юун бэ гэхэдэ, нүүдэл зондо аятай зохидһоо гадуур шииггүй, ходо-доо сзбэр агаар орожо байдаг юм. Илангаяа дулаанай сагта доосоонь һэрюун байдаг шуу.

МОДОН ГЭР. Хори буряадай түүхэһэн Хубитын Шираб-Нимбуугай хэлэһэнэй ёһоор, хори буряадууд 1800-гаад оной үеэр модон гэр барижа эхилэн байна. Агын буряадууд бүри хожом модон гэр баридог болоһон юм. Минии һанахада, 1910-аад оной үеэр тон минии нотагай 30 гаран үрхэтэ айлнууд соо модон гэртэй 1-2 айл байгаа. 1910 гаран оноор олонхи айлнууд хайша хайшаа 4-5 метр хэмжүүртэй аад, шалагүй, 1-2 сонхотой гэрнүүдые барижа эхилэ хэн. Иимэ гэрнүүдэй бодохогдожо байха үеэр колхозууд тогтоо бэлэй. Тэдэ гэрнүүд 40-50-60 дүрбэлжэн метр талмайтай байдаг хэн. Тиимэ бэйшангууд Агада үсөөн байгаа һааб даа.

метр тухай, хүндлөөшөө далаад сантиметр, дээшээ 30-40-өөд сантиметр үндэртэй байгаа. Дээбэриез соолоод, түмэр хоолой тэрэ нүхөөр газашань гаргадаг, хуһан, бургааһан, зарим газарта шэнэһэше түлидэг хэн. Нарһан түлээ оройдоошые түлидэггүй байгаа. Зундаа аргал түлигшэ хэн. Теэдшые талын зон ехэнхидэ аргалаар байнтуу бэлэй. Тиигэһээр үбэлэй сагта түмэр пезшэн тодходог болоо хэн. Үдэшэ тэрээн соогоо хуурай аргал түлижэ халаагаад, сог дээрэнь хониной, тэмээнэй хүйтэн хоргооһо адхажархихадань, тэрэнь бүхэли һүниндөө ууяжа, дулаа үгэжэ хонодог байгаа юм.

Зунай сагта һэеы гэрээ аранга дээрэ хуряагаад, хуһанай үйһөөр, шэнэһэнэй холтоһоор хушан сарай соо зуһадаг байгаа.

Зунай сагта байхаяа шала, үнэгүй гэрнүүдые баридог болоо хэн. Хубисхал болотор һэеы гэрээрээ зуһадаг айлнууд ганса нэгэн лэ үлөө бэлэй.

Байшан гэрэй дэргэдэ ехэнхидэ үрөөлэ модоор багахан амбаарнуудые баридог болоо хэн. Тиигэһээр үбэлжөөндөө гү, али зуһаландаа зөөхэдөө абажа ябадаг тэргэ амбаарнуудые барижа эхилэ бэлэй. Хёосоор бариһан 4 дүрбэлжэн метр талмайтай тэргэ амбаар соогоо зунай сагта эшэгы гэрэйнгээ һэеые хадагалдаг, үбэлдөө үүсынгоо мяха хэдэг хэн.

Бэлигма ОРБОДОВА хэблэлдэ бэлдэбэ. «Лодон багшын дэбтэрһээ» гэнэн номһоо абтаба. (Үргэлжэлэлын хожом гараха).

XVII ЖАРАНАЙ ХАРА УҮНАН ЛУУ ЖЭЛ

НАМАРАЙ ДУНДА ШАРАГШАН ТАХЯА НАРА

Буряад литэ	9	10	11	12	13	14ХЭ	15ХЭ
Европын литэ	24	25	26	27	28	29	30
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Нагба Меркури среда	Пурбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	шара Хулгана	шарагшан Үхэр	сагаан Бар	сагагшан Туулай	хара Луу	харагшан Могой	хүхэ Морин
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан
хуудал	уһан	уула	модон	хиц	гал	шорой	түмэр

Гарагай 2-то намарай дунда шарагшан Тахья нарын сентябриин 24 (шэнын 9).

Шара Хулгана, 4 ногоон мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, 8 лусууд ба тэнгэри тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, хэшэг даллага абаха, дасан хийд бодхохо, сан табиха, замда гараха, худалдаа наймаа хэхэ, эм найруулха, хүрэнгэ эһээхэ, архи нэрэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ барилга ашаглалгада оруулха, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, ханахада һайн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юмэ үгэхэ, шарил шатааха, үзэл үзэхэ, мори урилдүүлха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, ехэ гол гаталха, загаһа бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсание номгодхоодо муу.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хомор хүрэхэ.

Гарагай 3-да сентябриин 25 (шэнын 10).

Шарагшан Үхэр, 3 хүхэ мэнгын, уулада хуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, дуган шүтээн бодхохо, тахиха, "Чавдор", "Уһан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, эм найруулха, залаха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, байшан гэрэй һуури табиха, гэр бүрихэ, мори, үхэр номгодхохо, мал худалдаха, шэнэ ноёниие табиха, захирхы тушаалай ажал хэхэ, дайсание дарахада һайн. Замда гараха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, урлан бүтээхэ, дархалха, ехэ хэрэг үүдэхэ, ном уншаха, худалдаа хэхэдэ харша.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэе махабад һайжарха.

Гарагай 4-дэ сентябриин 26 (шэнын 11).

Сагаан Бар, 2 хара мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Бурхан, тэнгэри тахиха, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, бэшэг зурхай зураха, дасан дуганай тахил заһаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, бэри буулгаха, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, хурим наада эмхидхэхэ, модо тариха, тангариг үгэхэдэ һайн. Модо отолхо, эм найруулха, түрэл садан боллосохо, ном эхилэн заалгаха, хатуу үйлэ ажал хэхэ, лама болохо, ном соносохо, юмэ загаашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, үрэ сасаха үйлэнүүд сээртэй.

Хүнэй үһа абабал, бэе махабад һайжарха.

Гарагай 5-да сентябриин 27 (шэнын 12).

Харагшан, Туулай, 1 сагаан мэнгын, хийдэ хуудалтай үдэр.

Бурхан, лусуудта зальбарха, тахиха, дасан шүтээн бодхохо, номын хурал байгуулха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, тарни уншаха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, хэблэхэ, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха,

түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, ехэ хүндэ бараалхаха, үхэр, хони малтай холбоотой үйлэ бэлүүлхэ, харюулга хэхэ, угаал үйлэдэхэдэ һайн. Нялхые хүлдэ оруулха, загаашань ябуулха, тээрмэ бодхохо, замда гараха, адууһа мал худалдажа абаха, байшан гэр эхилэн бариха, түрэл садан болохо, газар хахалха, һубаг малтаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхые хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн, хамшаг хүрэхэ.

Гарагай 6-да сентябриин 28 (шэнын 13).

Хара Луу, 9 улаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дасан шүтээн бодхохо, хэшэг даллага абхуулха, лама болохо, эм найруулха, замда гараха, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, ном айлалдажа заалгаха, ехэ хүндэ бараалхаха, буянай үйлэ бүтээхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, зэрлигы номгоруулха, тушаал зарлиг гаргаха, түмэрөөр урлаха, зүүдхэл шэмэг зүүхэдэ һайн. Мал худалдаха, нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, эд, хүрэнгэ зээлээр үгэхэ, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, мал ханаха, төөнэхэ, газар малтаха үйлэнүүдтэ таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абабал, зол жаргал оршохо.

Гарагай 7-до сентябриин 29 (шэнын 14).

Харагшан Могой, 8 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табиулха, хангал тахиулха, һахиуһанда үгэлгэ үгэхэ, лама хубараг болохо, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, мал худалдаха, замда ябаха, тангариг үгэхэ, наад тодхор дарахада һайн. Байшан гэрэй һуури табиха, угаал үйлэдэхэ, ном номлохо, соносохо, хүншүү хэрбоһо гаргаха, бузар буртагые зайсуулхада бүтэмжэтэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 1-дэ сентябриин 30 (шэнын 15). Дүйсэн үдэр.

Хүхэ Морин, 7 улаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, дасан шүтээн бодхохо, арамнайлаха, хэшэг даллага абхуулха, лама болохо, гэр бариха, эм найруулха, эрдэм номдо һургаха, нүхэртэй болохо, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, модо отолходо һайн. Хүүгэдые хүлдэ оруулха, загаашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл үмдэхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, амгалан байдалда һайн.

Һүзэгтэйшүүлэй анхаралда

НАМАРАЙ ТАЙЛГАН БОЛОХОНЬ

Сентябриин 22-то үглөөнэй 11 цаһаа Намарай (тэнгэрийн үүдэ хаалгын) тайлган Барнаулская, 164 "А" гэхэн газарта үнгэргэгдэхэ. Һүзэгтэйшүүл сагаан эдеэн табар, архи, сай асарха ёһотой.

"Тэнгэри" гэхэн бөө шажантанай эмхи.

Хандалга

ЗУГААЛАЙН ДАСАН ҺЭРГЭЭЭ!

Забайкалиин хизаарай болон Агын Буряадай тойрогой олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ Зугаалайн дасан Һэргээхэ тухай Харгалзалагшадтай соведэй хандалга толилогдоо һэн.

1826 ондо байгуулагдаһан энэ дасан хубисхалай урда Забайкалиин эгээл ехэ дасануудай тоодо ородог байһан юм. Хамалган хашалганай үедэ тэрэ һандаргагдаа, харин лама хубарагуудын сүлэгдөө. 1990 оной декабрь һарада Зугаалайн дасан Һэргээгдэжэ эхилээд, 1995 оной августын 13-да арамнайлагдаа.

Хүн зоной болон Россиин Буддын шажанай Сангхын гуйлтаар Сагаан Дара Эхын дуганай барилгада 5 миллион түхэриг үгтэһэн байна. Барилгын эхин шатада "Труд" ЗАО (Могойтын филиалай директор А.А.Демков), хубийн олзын хэрэг эрхилэгшэ В.Б.Жалсараев, "Агавнешторг" ООО (О.Ц.Ширапова) туһалһан байна. Тиихэдэ "Найдал" кооператив (Б.Ж.Бальжинимаев) болон "Вонт" ООО цементээр хангахаяа найдуулаа.

Тиин барилга дэмжэхын тула Забайкалиин хизаарай губернатор Зугаалайн дасан Һэргээхэ талаар Харгалзалгын совет тогтоогоо.

Тус совет болон Зугаалайн дасан та бүгэдэндэ хандажа, Сагаан Дара Эхын дуганай барилгада арга шадалаараа туһалхыетнай гуйна.

Бидэ Агын Буряадай тойрогой, Забайкалиин хизаарай, Буряад Республикын болон Россиин бусад регионуудай ажаһуугшадые энэ һайхан хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень урьалнабди. Хандиб үргэхэ гээ һаа, Зугаалайн дасанай счедто оруулха гү, али дасанай бухгалтеридэ ведомостээр тушааха аргатайт.

Та бүгэдэндэ эртээнһээ баярые хүргэн, бултандатнай жаргал, элүүр энхые, энхэ тэнкун байдал, эгээл һайн һайхание хүсэнэбди.

Хандибаа иимэ счедто эльгээхэдэ болоно:

Читинский РФ ОАО "Россельхозбанк" г.Чита

ИНН/КПП 7725114488/800332001

БИК 047601740

к/счет 30101810400000000740

Местная религиозная организация буддистов Зугалайского дацана "Дэчен Чойхорлинг"

№ счёта 40703810247070000020

Зугаалайн дасан Һэргээлгын талаар Харгалзалгын совет, Зугаалайн дасанай Совет.

Буряад үнэн

Учредители: Глава Республики Бурятия - Председатель Правительства Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия

Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ

Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

Редакционная коллегия:
И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (зам.гендиректора - руководитель редакций газет), Л.Г.Будаев (зам.гендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очинова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - зам.гендиректора - руководитель редакций газет
21-55-97 - зам.гендиректора - директор по экономике и развитию
21-68-08 - редактор
21-64-36 - бильд-редактор
21-67-81 - выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 - отдел социально-политических проблем
21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23, ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burienet.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 19.09.2012 в 16.00 - по графику; 19.09.2012 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1309. Тираж - 4000 экз. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 14 700 экз. Цена свободная.

* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

Сентябриин 19-дэ – Этигэлэй хамбын Эрдэни Мунхэ Бэеын залагдаһанай 10 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хурал, найр наадан Ивалгын дасанда боложо, онсо энэ ушартай дашарамдуулан, Монголын уран бэлигтэнэй зохёон дүүн зэдэлбэ.

ЗОЛ ЖАРГАЛЫН ОЧИРДАРЬТ ГЭГЭЭНТЭН

Орос орондо Буддын шажанай дэлгэрхэдэ, ехээн үүргэ дүүргэһэн хүн бол Заяа хамба мүн.

Тэрэ Шарагол хуурин шадар Отосон хангайн үбэртэ түрэжэ үдэһэн болоно. Бага наһандаа Монгол орон руу ябажа, Богдын хүрээндэ шабилан, Бурханай Номдо нуралсажа байба. Дараань Түбэдэй Балдан Брайбун хийдын Гоман дасанда нуража гараад, нютагтаа бусажа ерэлэй. 1730 ондо Эргэ Бүүргэ нютагта (мүнөөнэй Усть-Киран ба Ехэ Нуга хууринуудай хоорондо) анханай Буддын хийдэй байгуулагдаһаниинь Орос улсасай буряад зондо Буддын шажанай дэлгэрэн хүгжэхэ эхилэл болоһон түүхэтэй. 1764 ондо Заяа хамба Оросын Ехэ Екатерина хатан хаантай уулзажа, Буддын шажание албан ёһоор зүбшөөрүүлһениинь монгол-буряад зонной оршон тогтох ехэ үндэһениинь болоһон бэлэй. Этигэлэй хамба бол Заяа хамбын тодорһон хойто дүрэн болоод, Бурхан шажанай бодисадва Манзушэриин хубилгаантан юм.

Ц. Цогтбаяр

1702 ондо Заяа хамба мүнделһэн. 1777 ондо Заяа хамба нирваан дүрье үзүүлһэн.

Н. Жанцанноров

1852 ондо Этигэлэй хамба мүнделһэн.

1927 ондо Этигэлэй хамба нирваан дүрье үзүүлһэн. 2002 ондо Этигэлэй хамбын бэеы Ивалгын дасанда залаһан.

бэеы залаһанай 10 жэлэй ойн боложо байһантай тохёолдуулан, Манзушэри хубилгаанда зорюулһан дуу түрэжэ байна. Энэ дуунай шүлэгыг Монголын зохёолшодын эблэлийн гэшүүн, зохёолшо, Монгол Улсын соёлын түүрүү ажалтан Ц. Цогтбаяр (Хяагтада ажалладаг алта, мүнганэй дархан), хүгжэмые - хоёр удаагийн түрын шагналтан, Монгол Улсын ардын жужигчин Н. Жанцанноров зохёожо, Буряадын ардын жужигчин Мунхзул дуулажа, та бүгэдын онорто хүргэбэ.

Энэ хуу үйлэ ябадалнуудай бүгэдэ 75 жэлэй дабтамжатай болоһониинь тон һонирхолтой. Этигэлэй хамба олон жэл амиды бэе согсоороо хүн түрэлтэнэй бахархал болон бэшэрэгдэжэ байһаниинь Монгол-Буряад орон мүнхэдэ оршон тогтохын бэлгэдэл боложо байна.

2012 оной 9 нарын 19-дэ Этигэл хамбатанай нирваан дүрэ үзүүлһэн бодисадва

БОДИСАДВА ИТГЭЛ ХАМБА

1. Замбуулин тивийн хуйн ертонцэд
Залбирч мүргэх Будда шашинтан
Зандан Зуугийн утлагат Арьябал
Заяа хамбын итгэлт санваартан.

Дахилт:
Ум маани бад мэ хум,
Ум маани бад мэ хум,
Ум маани бад мэ хум...
Очир забилгаанд заларсан шидтэн
Онгод сахиуст билгүүн мэлмий
Огоорч гэгээрхийн ариун үйлстэн
Орших шимийн Бодисадва Итгэл хамбатан.

2. Зулай адислан бурхан сэнтийд
Зуун найман хүрдэн суврагатаан
Заяа тавлингийн тэнгэрт Очирвани
Зол жаргалын Очирдарьт Гэгээнтэн.
Дахилт.

3. Номч мэргэн онч ухаатан
Насны буюнаа түгээсэн ачтан
Нарт бумбын бодгальт Манзушэрэ
Нирваан дурт хутагт хубилгаантан.
Дахилт.

Ц. ЦОГТБАЯР.

Созрели планы?
Пора брать
кредит!

Кредит за 1 час
До 500 000 рублей
По 2 документам

19,9% годовых

(3012) 44-33-33
г. Улан-Удэ, пр. 50 лет Октября, д. 6
8-800-200-95-50 www.rencredit.ru

Ренессанс Кредит
Живи сейчас

*СУММА КРЕДИТА ОТ 30 000 ДО 500 000 РУБ. СРОК КРЕДИТА ОТ 6 ДО 45 МЕСЯЦЕВ. ГОДОВАЯ СТАВКА 19,9%. БЕЗ КОМИССИЙ. ПОЛНАЯ СТОИМОСТЬ КРЕДИТА ПО ФОРМУЛЕ ЦБ РФ - 21,84%. ВЫДАЧА КРЕДИТА ПРОИЗВОДИТСЯ ПО 2 ДОКУМЕНТАМ - ПАСПОРТУ РФ И ЛЮБОМУ ИЗ ПЕР-ЧИСЛЕННЫХ ДОКУМЕНТОВ: ВОДИТЕЛЬСКОЕ УДОСТОВЕРЕНИЕ, ЗАГРАНПАСПОРТ, СТРАХОВОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО ПЕНСИОННОГО ФОНДА, СВИДЕТЕЛЬСТВО О ГРИЗОВЕНИИ ИЛИ, ПЕНСИОННОЕ УДОСТОВЕРЕНИЕ. НЕ ЯВЛЯЕТСЯ ПУБЛИЧНОЙ ОФЕРТОЙ. РЕШЕНИЕ ПО КРЕДИТУ ПРИНИМАЕТСЯ ПО УСМОТРЕНИЮ БАНКА «РЕНЕССАНС КРЕДИТ» - ТОВАРНЫЙ ЗНАК КБ «РЕНЕССАНС КАПИТАЛ» (ООО). ЛИЦЕНЗИИ БАНКА РОССИИ № 3354. РЕКЛАМА.